ADALETİ SAVUNANLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ DERNEĞİ (ASSAM)

17 Nisan 2013

GOLAN TEPELERİ'NİN ULUSLARARASI HUKUKİ STATÜSÜ VE HAK İHLALLERİ

(ASSAM Stratejik Araştırma Raporu)

(23 Ekim – 2026)

Beylikdüzü / İstanbul

www.ASSAM.org.tr

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....i
GOLAN TEPELERİ'NİN ULUSLARARASI HUKUKİ STATÜSÜ VE HAK İHLALLERİ 1
GİRİŞ.....3
1. LİTERATÜR TARAMASI, METODOLOJİ VE JEOPOLİTİK ÇERÇEVE 7
2. TARİHÇE VE EGEMENLİK DÖNÜŞÜMLERİ 28
3. ULUSLARARASI HUKUKİ STATÜ VE İLHAK GİRİŞİMLERİ.....46
4. İNSAN HAKLARI VE İNSANİ HUKUK İHLALLERİ 52
5. BÖLGESEL GÜVENLİK, SOSYOLOJİ VE GELECEK SENARYOLARI 60
6. SONUÇ VE STRATEJİK ÖNERİLER 67
EKLER (Bağlantı Linklerine Bakınız).....72
KAYNAKÇA.....73

GOLAN TEPELERİ'NİN ULUSLARARASI HUKUKİ STATÜSÜ VE HAK İHLALLERİ

(ASSAM Stratejik Araştırma Raporu)

Ali COŞAR
ASSAM Ynt. Krl. Üyesi (Gn. Sek.)
(E.) Tnk. Kd. Alb. – Askeri Stratejist- EEM

ÖZET

Bu çalışma, Doğu Akdeniz jeopolitiği, Şam Havzası hidropolitiği ve Batı Asya güvenlik mimarisinin kesişim noktasında yer alan Golan Tepeleri'nin uluslararası hukuki statüsünü, tarihsel egemenlik dönüşümlerini ve yaşanan insani/hukuki ihlalleri çok disiplinli bir yaklaşımla analiz etmektedir. 1967 Altı Gün Savaşı'yla başlayan İsrail işgali ve 1981 tarihli tek taraflı ilhak kararı; Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) 242, 338 ve ilhakı "hükümsüz ve geçersiz" ilan eden 497 sayılı kararlarına rağmen sürdürülmektedir.

Rapor; bölgenin Şeyh (Hermon) Dağı merkezli topografik-askerî üstünlüğünü, Şeria Nehri ve Taberiye Gölü havzalarındaki hidro-politik kontrolünü (su hegemonyası), zengin tarım, jeotermal ve Afek Oil/Genel Energy ruhsatlandırma süreçleriyle simgeleşen hidrokarbon potansiyelini bütüncül biçimde incelemektedir. Bölgenin tarihsel arka planı; Yermük zaferinden Haçlı ve Moğol mücadelelerine, Osmanlı tahrir ve Çerkes iskân rejiminden 1923 Paulet-Newcombe Anlaşması'na kadar uzanan ahdî ve arşivsel verilerle belgelenmiştir.

İşgalci gücün Golan'da yürüttüğü politikalar; IV. Cenevre Sözleşmesi (m. 49) ve 1907 Lahey Tüzüğü uyarınca savaş suçu niteliği taşıyan demografik mühendislik, Kunaytra örneğindeki gibi altyapı yıkımları, yasadışı yerleşimci nakli ve mülksüzleştirme hamleleridir. Bölgede kalan Suriyeli Dürzi topluluğun İsrail vatandaşlığı dayatmalarına karşı sergilediği sivil itaatsizlik ve toprağa bağlılık ise "Yerinde Kal" (Stay-Put) ilkesi çerçevesinde ele alınmaktadır.

ABD'nin 2019 yılındaki tek taraflı tanıma hamlesi, kuvvet kullanma yasağını ihlal eden ve emredici hukuk (jus cogens) normları ile ex injuria jus non oritur ilkesine aykırı bir adım olarak uluslararası toplumca reddedilmiştir. Raporun sonuç bölümünde; BMGK kilitlenmelerine karşı BM Genel Kurulu'nun 377 A (V) "Barış İçin Birleşme" kararının işletilmesi, Uluslararası Adalet Divanı'ndan (UAD) Danışma Görüşü talep edilmesi, Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) ile ulusal mahkemelerde evrensel yargı yetkisinin kullanılması, İİT ve Arap Ligi nezdinde kurumsal yaptırımlar ve sivil toplum eliyle stratejik davalama (strategic litigation) süreçlerinin yürütülmesini içeren eylem planı sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Golan Tepeleri, Uluslararası Hukuk, BMGK Kararı 497, Jus Cogens, Hidro-Politik, Yerleşimci Sömürgecilik, Evrensel Yargı Yetkisi, BMGK 242.*

ABSTRACT

This study provides a multidisciplinary analysis of the international legal status, historical transformations of sovereignty, and human rights/legal violations concerning the Golan Heights, situated at the nexus of Eastern Mediterranean geopolitics, Damascus Basin hydropolitics, and West Asian security architecture. The Israeli occupation initiated during the 1967 Six-Day War and the unilateral annexation of 1981 persist in direct contradiction to UN Security Council Resolutions 242, 338, and 497, the latter of which explicitly declared the annexation "null, void, and without international legal effect".

The report comprehensively examines the region's topographic-military dominance centered on Mount Hermon, its hydro-political control over the Jordan River and Sea of Galilee basins (hydro-hegemony), and its natural resources, including agricultural lands, geothermal capacity, and hydrocarbon exploration licenses (such as Afek Oil/Genel Energy). The historical background is documented through treaty and archival records spanning from the Battle of Yarmouk through Crusader and Mongol conflicts, Ottoman land registration (tahrir) and Circassian settlement policies, to the 1923 Paulet-Newcombe Agreement.

The occupying power's policies in the Golan—including demographic engineering, infrastructure destruction as exemplified in Quneitra, forced displacement, illegal settler transfers, and the plunder of natural resources—constitute clear breaches of the Fourth Geneva Convention (Art. 49) and the 1907 Hague Regulations, mounting to war crimes. The steadfast resistance of the remaining Syrian Druze population against imposed Israeli citizenship is evaluated under the "Stay-Put" principle of civil-based defense.

The 2019 unilateral recognition by the United States violates jus cogens norms prohibiting the acquisition of territory by force and disregards the principle of ex injuria jus non oritur. Consequently, the report proposes a strategic action plan encompassing the invocation of UN General Assembly Resolution 377 A (V) (Uniting for Peace), seeking an Advisory Opinion from the International Court of Justice (ICJ), exercising universal jurisdiction through national courts and the ICC, and deploying institutional sanctions via the OIC and Arab League alongside strategic litigation by civil society networks.

Keywords: *Golan Heights, International Law, UNSC Resolution 497, Jus Cogens, Hydropolitics, Settler Colonialism, Universal Jurisdiction, UNSC 242.*

GİRİŞ

Doğu Akdeniz jeopolitiği, Şam Havzası hidropolitiği ve Batı Asya (Orta Doğu)[1] güvenlik mimarisinin kesişim noktasında yer alan Golan Tepeleri, tarihsel ve stratejik boyutuyla bölgesel güç dengelerini belirleyen kilit bir aktör konumundadır. 1967 yılından bu yana devam eden İsrail işgalinin 1981 yılında tek taraflı bir ilhak kararıyla kalıcılaştırılmaya çalışılması, yalnızca kıyıdaş devletlerin egemenlik haklarını ve sınır güvenliğini ihlal etmekle kalmamış; aynı zamanda II. Dünya Savaşı sonrası inşa edilen uluslararası hukuk düzenini ve Birleşmiş Milletler Şartı'nın kuvvet kullanma yasağına dayanan temel sütunlarını ağır biçimde zedelemiştir.

Bu araştırmanın temel amacı; Golan Tepeleri'nin askerî, coğrafi ve hidro-politik stratejik önemini uluslararası hukuk normları (*jus cogens*, BMGK'nın 242, 338 ve 497 sayılı kararları) ışığında incelemek, işgal rejiminin cezasızlık zırhını ve tek taraflı ilhak adımlarını çürütmek, meşru sınırların ve uluslararası hukukun üstünlüğünün yeniden tesisi adına uluslararası toplum, bölgesel aktörler (İİT, Arap Ligi) ve sivil toplum nezdinde hayata geçirilebilecek stratejik, diplomatik ve yargısal eylem planlarını ortaya koymaktır.

Yüzyıllar boyunca imparatorlukların, stratejik akımların ve hegemonya mücadelelerinin kesişim kümesinde yer alan Batı Asya, jeopolitik kırılma hatlarının en yoğun ve en keskin şekilde hissedildiği kadim bir coğrafyadır. Bu coğrafyanın kalbinde yer alan ve Doğu Akdeniz havzası ile iç Asya düzlüklerini birbirine bağlayan jeomorfik[2] bir eşik olan **Golan Tepeleri**, küresel ve bölgesel güvenlik mimarisinin üzerindeki en hassas kilidi oluşturmaktadır.

Yüz ölçümü itibarıyla nispeten küçük bir alanı kaplasa da bu coğrafi formasyonun askerî, hidrolojik ve jeopolitik ağırlığı, kapladığı alanın fersah fersah ötesindedir. 1967 Altı Gün Savaşı'ndan bu yana süregelen askerî işgal, tek taraflı ilhak girişimleri ve uluslararası hukukun temel normlarının sistematik olarak ihlal edilmesi, Golan Tepeleri'ni yalnızca ikili bir sınır ihtilafı olmaktan çıkarıp, küresel hukuk düzeninin ve çok taraflı diplomasi mekanizmalarının işlevselliğinin test edildiği birinci derece kritik bir küresel kriz alanına dönüştürmüştür.

Yüzlerce üyeli bir STK çatı kuruluşu olan TGTV (Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı) Mütevelli Heyet Başkanlığı'na, Türk dış politika yapıcılarına ve sivil toplum liderlerine rehberlik etmesi amacıyla kaleme alınan bu rapor, Golan Tepeleri'nin statüsünü salt mülkiyet veya egemenlik kavgası olarak değil; Doğu Akdeniz, Şam Havzası ve daha geniş Batı Asya jeopolitiğindeki çok katmanlı rolü üzerinden ele almaktadır.

---

[1] "**Ortadoğu**" (Middle East) kavramı, kökeni itibarıyla 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında **Avro-merkezci (Eurocentric)** bir bakış açısıyla, Londra'daki Britanya İmparatorluğu stratejistleri tarafından "Britanya'nın doğusundaki uzak topraklar" (Yakındoğu, Ortadoğu, Uzakdoğu) ekseninde üretilmiş sömürgeci zihniyeti yansıtan batı merkezli jeopolitik bir nitelemedir. Bu tabir, coğrafi olmaktan ziyade emperyalist bir perspektifi yansıtır. Buna karşın **"Batı Asya"**, BM coğrafi bölgesel sınıflamalarında da yer alan, kıtasal gerçekliğe dayanan, nesnel, sömürgeci kökenlerden arındırılmış ve bölgenin gerçek coğrafi konumunu tanımlayan bilimsel/akademik bir kavramdır. Bu rapor, jeopolitik terminolojide zihniyet dönüşümünü sağlamak ve coğrafi bütünlüğü tarafsız bir dille yansıtmak amacıyla "Ortadoğu" yerine "Batı Asya" tabirini tercih etmektedir. Bu nedenle, Batı Asya tabiri müellif tarafından özellikle öne çıkarılmıştır.

[2] **Jeomorfik:** Yer kabuğunun yüzey şekillerini (dağlar, vadiler, platolar, ovalar vb.) ve bu şekillerin oluşum, değişim ve gelişim süreçlerini inceleyen jeomorfoloji bilimiyle ilgili olan veya yeryüzü şekillerine ait anlamına gelir. Coğrafi ve jeolojik yapının yer yüzeyindeki fiziksel formunu ifade etmek için kullanılır.

1967 de 6 gün savaşları ile işgal, 1981 de çıkarılan İlhak Yasası ile tek taraflı ilhak, 2019 yılında Trump tarafından sanki babasının arazisiymiş gibi Siyonist devletin egemenliğini tanıma gerçekleşse de, BM Güvenlik Konseyi Kararları açık ve bu tek taraflı ilhakı kabul etmemiştir. Hak tanıma kararları Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) 17 Aralık 1981 tarihli ve 497 sayılı kararı başta olmak üzere, İsrail'in ilhak kararının "hükümsüz ve hukuki temelden yoksun" olduğu şeklindedir. Tabii karar şu ahvalde uygulanmasa da şahsi kanaatimiz; Türkiye'nin öncülüğünde kısa vadede "Yeni Bir Batı Asya", uzun vadede ise "Yeni Bir Dünya Düzeni" perspektifinde haksızlıklar bertaraf edilecektir. Ayrıca orta vadede Suriye'de işler düzeldikçe, Türkiye -Suriye kardeşlik ittifakı kuvvetlendikçe gelişmeler daha da umut verici olacaktır. Bu nev'i çalışmalarımız da hem geleceğe kuvvetli bir dua ve hem de istikbale matuf bir hazırlık olacaktır.

Bu bağlamda, konunun önemini ve araştırmanın amacını 4 temel stratejik eksen etrafında okumak gerekmektedir:

I.Askerî ve hâkimiyet veçhesiyle, Şam'ın eşiğinde doğal bir tepeler manzumesi ve stratejik manevra alanı

Askerî coğrafya perspektifinden bakıldığında Golan Tepeleri; özellikle Şeyh (Hermon) Dağı zirvesinden Levant[3] coğrafyasına hâkim, doğuda Şam Havzası'na, batı ve güneybatıda ise İsrail'in kuzeyinden Akdeniz sahillerine uzanan eğimli plato yapısıyla eşsiz bir gözetleme ve ateş üstünlüğü sağlamaktadır. Bu jeomorfolojik avantaj, bölgeyi elinde bulunduran aktöre hem stratejik bir erken uyarı imkânı hem de hasım devletin askerî yığınak ve ikmal hatlarını felç edebilecek düzeyde kritik bir caydırıcılık kapasitesi sunmaktadır.

Tarihsel süreçte 1967 ve 1973 savaşları, bu tepelerin savunma ve taarruz doktrinlerindeki hayati rolünü kanıtlamıştır. İşgal altındaki bu bölgede kurulan askeri üsler, elektronik dinleme ve istihbarat toplama tesisleri, yalnızca Suriye Arap Cumhuriyeti'ni değil; aynı zamanda Lübnan'ın güneyini, Irak ve Ürdün sınırlarına kadar uzanan (Davut Koridoru gibi) koridorları ve Doğu Akdeniz'e yönelen hava sahasını kontrol altında tutan bir "enformasyon ve operasyon üssü" işlevi görmektedir. Bölgenin bu kritik askeri coğrafya özellikleri açısından büyük bir kıymet ifade etmesi ve tepelerin askerîleştirilmesi, Batı Asya'daki güç dengelerinin sürekli olarak gergin tutulmasına ve asimetrik krizlerin tetiklenmesine zemin hazırlamaktadır.

II. Su Güvenliği ve Potansiyeli açısından Şam Havzası'nın Yaşam Damarı

Batı Asya gibi yarı kurak ve su kaynaklarının son derece kıt olduğu bir coğrafyada, Golan Tepeleri aynı zamanda bölgesel hidro-politik[4] merkez üssüdür. Bölge, Ürdün Nehri'nin ana

---

[3] **Levant**, tarihsel ve coğrafi bir terim olarak Akdeniz'in doğu kıyısındaki toprakları ifade eder. Günümüz coğrafyasında **Suriye, Lübnan, Filistin, İsrail, Ürdün** ve tarihsel olarak **Güney Türkiye** (Hatay, Çukurova çevresi) ile **Irak'ın batısını** kapsayan bölgenin genel adıdır. Kelime kökeni itibarıyla Latincede *"Güneşin doğduğu yer"* (Doğu) anlamına gelir. Tarih boyunca Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının kesişiminde yer alması nedeniyle medeniyetlerin, ticaret yollarının ve dinlerin buluşma noktası olmuştur.

[4] **Hidro-Politik (Hydropolitics):** Su kaynaklarının (özellikle sınır aşan nehirlerin, göllerin ve akiferlerin) devletler arası ilişkilerde, uluslararası jeopolitikte ve güç mücadelelerinde bir **stratejik araç, baskı unsuru veya çatışma/iş birliği gerekçesi** olarak nasıl kullanıldığını inceleyen disiplinler arası bir alandır. Uluslararası ilişkiler, jeostrateji ve güç dengelerini doğrudan merkeze alır.

kollarına ve Taberiye (Kineneret, Celile) Gölünü [5] besleyen hidrolojik havzalara coğrafi yakınlığı ve su toplama havzalarındaki konumu nedeniyle kritik bir su kulesi niteliğindedir.

Şam Havzası'na uzanan yeraltı akiferleri [6] ve yer üstü su kaynakları, Suriye'nin güneyindeki tarımsal üretim ve içme suyu güvenliği açısından hayati öneme sahiptir. İşgal rejimi tarafından bu kaynakların kontrol edilmesi ve tek taraflı olarak yönlendirilmesi, yalnızca ekolojik dengeleri altüst etmekle kalmamış; aynı zamanda yerel halkın gıda güvenliğini ve ekonomik sürdürülebilirliğini tehdit eden bir "su hegemonyası" aracı haline gelmiştir. Bu bağlamda Golan'daki statüko, sadece toprak ve güvenlik meselesi değil, aynı zamanda temel bir insan hakkı olan "suya erişim" krizidir.

III. Hukuki ve Normatif bağlamda (hukukî, kurallara dayalı, ideal olanı belirleyen) Kuvvet Kullanımı Yasağı ve Uluslararası Düzenin Meşruiyeti

Uluslararası hukuk ve Birleşmiş Milletler sistemi açısından Golan Tepeleri'nin durumu, İkinci Dünya Savaşı sonrasında inşa edilen küresel barış mimarisinin en somut ihlal alanlarından biridir.

a. BM Güvenlik Konseyi'nin 242 Sayılı Kararı:

Toprak kazanımının savaş yoluyla elde edilemeyeceğini (inadmissibility of the acquisition of territory by war) amir hüküm olarak bağlamıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararı, **1967 Altı Gün Savaşı** (Haziran 1967) sonrasında, İsrail'in komşu Arap devletleriyle (Mısır, Suriye ve Ürdün) yaptığı savaş neticesinde ortaya çıkan krizi çözmek ve kalıcı barış için bir çerçeve sunmak amacıyla **22 Kasım 1967** tarihinde oy birliğiyle alınmıştır.

Bu karar doğrudan **Altı Gün Savaşı sonucunda İsrail'in Sina Yarımadası, Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Golan Tepeleri'ni işgal etmesi** üzerine, toprak kazanımlarının savaş yoluyla meşru olamayacağı ilkesini vurgulamak ve taraflar arasında "toprak karşılığı barış" (*land for peace*) formülünün temelini atmak amacıyla kaleme alınmıştır.

---

[5] **Taberiye (**Kineneret, Celile) **Gölü:** İslam ve Osmanlı coğrafya/tarih geleneğinde, adını kıyısındaki tarihi Tiberias (Taberiye) şehrinden alan geleneksel Türkçe ve Arapça ismidir.
Kineret Gölü (Yam Kineret): İbranice adı olup, İncil'de (Tevrat) bu şekilde geçer. "Kinar" (çalgı/arp) kökünden gelir ve gölün şeklinin bir çalgıya benzemesinden ötürü bu ismi almıştır. Günümüzde İsrail resmî terminolojisinde ve uluslararası modern haritalarda bu isim yaygın olarak kullanılır.
Celile Gölü (Galilee / Tiberias Gölü): Hristiyanlık ve Batı (Avrupa/Amerikan) terminolojisinde, İncil rivayetlerinde Hz. İsa'nın mucizeleriyle (su üzerinde yürüme vb.) anıldığı **Celile (Galilee)** bölgesinde yer alması nedeniyle kullanılan ismidir.

[6] **Akifer (Yeraltı Su Katmanı / Su Üreteci):** Yer altında bulunan, su geçirimli kayaç, kum, çakıl veya mil katmanlarından oluşan ve bünyesinde ekonomik miktarda su depolayıp bu suyun hareketine (akışına) izin veren jeolojik formasyondur. Halk arasında "yeraltı su havzası" veya "su damarı" olarak da bilinen akiferler, özellikle kurak ve yarı kurak bölgelerdeki tarım, içme suyu ve ekolojik denge için hayati öneme sahip doğal yeraltı su rezervleridir.

b. **BM Güvenlik Konseyi'nin 497 Sayılı Kararı (1981):**

İşgal gücünün Golan Tepeleri'ni ilhak etme kararını "tamamen hükümsüz ve uluslararası hukuka göre yok hükmünde" ilan etmiştir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) **497 sayılı kararı**, İsrail Parlamentosu'nun (Knesset) **14 Aralık 1981** tarihinde kabul ettiği **"Golan Tepeleri Kanunu"** nun geçersiz sayılacağını kayda geçirmek üzere alınmıştır. İsrail bu kanunla, 1967'den beri askeri işgal altında tuttuğu Golan Tepeleri'ne kendi iç hukukunu, yargısını ve idari yapısını uygulayacağını ilan ederek bölgeyi **fiilen ilhak ettiğini** duyurmuştur.

Bu gelişme üzerine BMGK, **17 Aralık 1981** tarihinde acilen toplanarak oy birliğiyle 497 sayılı kararı kabul etmiştir. Kararın öne çıkan noktaları ve gerekçeleri şunlardır:

1) **İlhakın İlga Edilmesi:** Karar; İsrail'in Golan Tepeleri'ndeki kendi kanunlarını, yargısını ve idaresini dayatma kararını **"tamamen hükümsüz, geçersiz ve uluslararası hukuki sonuç doğurmaktan yoksun (yok hükmünde)"** ilan etmiştir.
2) **Toprak Bütünlüğü ve İşgal Hukuku:** 1949 Cenevre Sözleşmesi'ne atıfta bulunarak, işgalci bir gücün işgal ettiği toprakların hukuki statüsünü tek taraflı kararlarla değiştiremeyeceğini tescil etmiştir.
3) **Talebin İletilmesi:** İsrail'e ilhak kararından derhal vazgeçmesi ve işgalci güç olarak taraf olduğu uluslararası antlaşmalara uyması çağrısında bulunmuştur.

Özetle bu karar, uluslararası toplumun Golan Tepeleri'ni İsrail toprağı olarak tanımadığının ve bölgenin **"hukuken işgal altındaki Suriye toprağı"** statüsünü koruduğunun en güçlü küresel tescilidir.

Buna rağmen, son yıllarda bazı küresel aktörlerin (ABD'nin) uluslararası hukuku hiçe sayan tek taraflı tanıma kararları, 1945 sonrası kurulan çok taraflı nizamın köklerine dinamit koymaktadır. Bu araştırmanın bir diğer temel amacı, "güçlünün haklı olduğu" orman kanunlarına dayanan bu revizyonist eğilimlere karşı, uluslararası hukukun evrensel ilkelerini, ahde vefa (***pacta sunt servanda***)[7] prensibini ve devletlerin toprak bütünlüğü hakkını akademik ve analitik bir süzgeçten geçirerek yeniden tescil etmektir.

IV. Jeopolitik ve Bölgesel Entegrasyon Ekseni: Doğu Akdeniz ve Genişleyen İstikrarsızlık Çemberi

Golan Tepeleri, Doğu Akdeniz'in enerji havzaları, Süveyş Kanalı-Kızıldeniz ticaret koridorları ve Levant (Doğu Akdeniz) jeopolitiği ile doğrudan entegre bir jeostratejik düğüm noktasıdır. Bölgedeki kalıcı istikrarsızlık ve hukuki belirsizlik; Şam'ın yeniden imarı, bölgesel ticaret

[7] **"Pacta sunt servanda"**, Latince kökenli bir hukuk terimidir ve Türkçe karşılığı **"Ahde vefa"** veya **"Verilen sözlere sadakat gösterilmesi / Sözleşmelere uyulması"** demektir. Uluslararası hukukun en temel ve en eski prensiplerinden biridir. Anlamı kısaca şudur: **"Taraflar, akdettikleri (imzaladıkları) uluslararası anlaşmalara ve sözleşmelere iyi niyetle uymak zorundadır."** Devletlerin birbirleriyle imzaladıkları anlaşmalardan tek taraflı olarak ve haksız yere cayamayacaklarını, yükümlülüklerini yerine getirmekle yükümlü olduklarını ifade eden evrensel bir hukuk ilkesidir.

yollarının güvenliği ve mülteci krizlerinin çözümü önündeki en büyük engellerden birini teşkil etmektedir.

Uluslararası toplumun ve sivil toplum çatı kuruluşlarının bu kriz karşısındaki sessizliği veya eylemsizliği, hak ihlallerinin kurumsallaşmasına yol açmaktadır.

1. LİTERATÜR TARAMASI, METODOLOJİ VE JEOPOLİTİK ÇERÇEVE

1.1. Uluslararası Hukuk ve Doktrin Külliyatı:

Oppenheim, Crawford ve Cassese gibi temel uluslararası hukuk otoritelerinin "işgal hukuku" ve "saldırganlıkla toprak kazanma yasağı" çerçevesinde Golan üzerine odaklanan çalışmaları vardır.

Golan Tepeleri'nin hukuki statüsü ve ilhak girişimleri, uluslararası hukukun kurucu isimleri ile çağdaş hukuk doktrininin önde gelen otoriteleri tarafından "işgal hukuku" ve "kuvvet kullanma yasağı" çerçevesinde analiz edilmektedir. Lassa Oppenheim, James Crawford ve Antonio Cassese gibi otoritelerin doktrin külliyatı, 1967'den bu yana Golan'da sürdürülen askeri varlığın ve ilhak kararlarının uluslararası hukukun emredici kurallarına (*jus cogens*) açık bir aykırılık teşkil ettiğini ortaya koymaktadır.

- **Lassa Oppenheim [8] ve Geçici Zilyetlik Doktrini:** Klasik uluslararası hukukun mimarlarından Oppenheim, "işgal" (*occupatio bellica*) ile "ilhak" (*annexation*) kavramları arasına aşılmaz bir hukuki sınır çizer. İşgal geçici bir durumdur ve işgalci güce hiçbir egemenlik hakkı kazandırmaz. İşgalci devlet sadece "geçici yönetici" veya "usulünce zilyet" konumundadır; asli egemenlik işgale uğrayan devlete aittir. Golan'ın ilhakı bu ilkenin açık ihlalidir.
- **James Crawford [9] ve Saldırganlıkla Toprak Kazanma Yasağı:** Modern devletler hukuku otoritelerinden Crawford, konuyu BM Şartı'nın 2(4). Maddesi bağlamında ele alır. Kuvvet kullanma yasağının ihlaliyle elde edilen hiçbir toprak kazanımının hukuki

[8] **Lassa Oppenheim (1858–1919):** Modern uluslararası hukukun kurucu babalarından biri olarak kabul edilen Alman kökenli İngiliz hukukçu ve akademisyendir. Heidelberg, Leipzig ve Berlin üniversitelerinde öğrenim gördükten sonra Basel, Freiburg ve London School of Economics'te (LSE) profesörlük yapmış; ardından Cambridge Üniversitesi'nde Whewell Uluslararası Hukuk Kürsüsü Başkanlığı görevini yürütmüştür. 1905 yılında yayımladığı ve alanının en temel, otorite kabul edilen klasik başvuru eseri sayılan iki ciltlik ***International Law: A Treatise*** (Uluslararası Hukuk) adlı çalışmasıyla tanınır. Uluslararası hukukta devlet merkezli ve pozitif hukukçu (pozitivist) yaklaşımın en önemli temsilcilerindendir.

[9] **James Crawford (1948–2021):** Uluslararası hukukun modern dönemdeki en saygın ve otoriter isimlerinden biri kabul edilen Avustralyalı akademisyen, hukukçu ve yargıçtır. Cambridge Üniversitesi'nde Whewell Uluslararası Hukuk Kürsüsü Başkanlığı yapmış; Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu (ILC) Özel Raportörü olarak Devletlerin Sorumluluğu ilkelerinin (*Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*) hazırlanmasında kilit rol oynamıştır. 2015 yılından vefat ettiği 2021 yılına kadar Lahey'deki **Uluslararası Adalet Divanı (UAD) Yargıcı** olarak görev yapmıştır. Uluslararası hukukta devletlerin teşekkülü, devlet egemenliği ve uluslararası sorumluluk konularındaki klasikleşmiş başvuru eseri ***The Creation of States in International Law*** (Uluslararası Hukukta Devletlerin Oluşumu) çalışmasıyla tanınır.

meşruiyet kazanamayacağını (*ex injuria jus non oritur*) savunur. Buna göre Golan'ın ilhakı uluslararası toplum nezdinde "hukuken yok hükmündedir" (*null and void*).

- **Antonio Cassese[10] ve Savaş Suçu Boyutu:** Uluslararası insancıl hukuk ve IV. Cenevre Sözleşmesi perspektifinden yaklaşan Cassese; işgal altındaki topraklarda demografik yapının değiştirilmesini, yerleşimlerin kurulmasını ve mülkiyet haklarının ihlal edilmesini savaş suçu kapsamında değerlendirir.

1.2. Doğu Akdeniz ve İsrail Doktrini (Güvenlikçi Okuma):

Batı ve İsrail merkezli stratejik araştırmalar ve güvenlik odaklı düşünce kuruluşlarının (CSIS, INSS [11], JISS [12], BESA [13] vb.) literatürü, Golan Tepeleri'ni öncelikle **"savunulabilir sınırlar"** (*defensible borders*), "stratejik derinlik" (*strategic depth*) ve "askeri zorunluluk" (*strategic necessity*) kavramları ekseninde ele almaktadır. Bu okuma biçimi, bölgenin coğrafi formasyonunu ve topoğrafyasını reelpolitik bir güvenlik ihtiyacı olarak (İsrail taraftarı bir düşünce ile) teorize eder.

---

[10] **Antonio Cassese (1937–2011):** Uluslararası ceza hukuku ve uluslararası insan hakları hukukunun modern dönemdeki en seçkin ve öncü akademisyen-yargıçlarından biri olan İtalyan hukukçudur. Floranca Üniversitesi'nde Uluslararası Hukuk Profesörlüğü yapmış; Lahey'deki **Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (ICTY)** ilk başkanı (1993–1997) ve **Lübnan Özel Mahkemesi'nin (STL)** ilk başkanı (2009–2011) olarak görev yapmıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi ile BM Darfur Uluslararası Soruşturma Komisyonu Başkanlığı görevlerini yürütmüştür. Kaleme aldığı ***International Criminal Law*** (Uluslararası Ceza Hukuku) ve ***International Law*** (Uluslararası Hukuk) adlı eserleri, alanındaki modern başvuru kaynaklarının başında gelir. İnsan haklarının korunması, savaş suçlarının cezalandırılması ve uluslararası adalet mekanizmalarının kurumsallaşmasına yaptığı katkılarla tanınır.

[11] **INSS (Institute for National Security Studies / Ulusal Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü):** İsrail'in Tel Aviv Üniversitesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren, ülkenin savunma, dış politika, askeri doktrin ve bölgesel güvenlik stratejileri alanında en nüfuzlu ve önde gelen bağımsız düşünce kuruluşlarından (think tank) biridir. İsrail Silahlı Kuvvetleri (IDF) ve istihbarat bürokrasisinden emekli üst düzey askeri ve sivil yetkililerin de yer aldığı enstitü, İsrail devletinin ulusal güvenlik konseptlerinin ve stratejik kararlarının şekillenmesinde doğrudan yönlendirici analizler sunmaktadır.

[12] **JISS (Jerusalem Institute for Strategy and Security / Kudüs Strateji ve Güvenlik Enstitüsü):** Kudüs merkezli, İsrail'in güvenlik ve dış politika doktrininde muhafazakar, "şahin" (*hawkish*) ve realist okumalarıyla tanınan stratejik araştırmalar enstitüsüdür. Bünyesinde eski Ulusal Güvenlik Danışmanları, emekli üst düzey generaller ve bölge uzmanları yer almaktadır. İsrail'in toprak bütünlüğü, Kudüs'ün statüsü ve Golan Tepeleri gibi kritik jeostratejik alanların elde tutulması konusunda "savunulabilir sınırlar" (*defensible borders*) doktrinini ve sert güç odaklı güvenlik politikalarını güçlü biçimde savunmasıyla öne çıkmaktadır.

[13] **BESA Center (Begin-Sadat Center for Strategic Studies / Begin-Sadat Stratejik Araştırmalar Merkezi):** İsrail'deki Bar-Ilan Üniversitesi bünyesinde 1993 yılında kurulan, ülkenin en köklü ve etkili stratejik araştırma enstitülerinden biridir. Adını Enver Sedat ve Menahem Begin arasındaki barış antlaşmasından alan merkez; gerçekçi, muhafazakâr ve İsrail ulusal güvenlik önceliklerini merkeze alan çalışmalarıyla tanınır. Özellikle "savunulabilir sınırlar", askeri caydırıcılık, Doğu Akdeniz jeopolitiği ve İsrail'in bölgesel güvenlik stratejileri üzerine odaklanan raporlar üreterek İsrail savunma bürokrasisi ve dış politikasının şekillenmesinde aktif rol oynamaktadır.

Bu güvenlikçi doktrin şu temel argümanlara dayanır:

- **Topoğrafik Kalkan ve Erken Uyarı:** Ortalama 1.000 metreyi aşan yükselti ve Şeyh (Hermon) Dağı'nın konumu; Celile bölgesi ve kıyı ovasına yönelik tehditleri sönümleyen doğal bir kalkan ve erken uyarı/radar merkezi işlevi görür.
- **Asimetrik Tehditlerin Sönümlenmesi:** Suriye'deki iç savaş ve vekalet savaşları sonrasında Golan'ın elde tutulması, İsrail güvenliği için "varoluşsal bir zorunluluk" olarak savunulmaktadır.
- **Statükonun Tahkimi:** 1990'lardaki "toprak karşılığı barış" yaklaşımı yerini, kaotik sınır devletleri karşısında askeri ve jeomorfolojik kontrolün korunmasını öngören "statükonun tahkimi" doktrinine bırakmıştır.

Golan Tepeleri konusu, küresel siyasetteki güç merkezlerinin kendi stratejik çıkarları ve vizyonları doğrultusunda son derece farklı boyutlarda ele alınmaktadır. Güvenlikçi/İsrail yanlısı söylemin aksine; Rusya, Çin, İslam Dünyası ve hatta Batı merkezli eleştirel düşünce kuruluşları Golan'ın statüsünü tamamen farklı doktrinler üzerinden okumaktadır.

1.3. Rusya Merkezli Doktrin ve Düşünce Kuruluşları (RIAC[14], Valdai [15])

Temel Yaklaşım: *Uluslararası Hukuk, Soruşturulabilir Egemenlik ve "Taktik Dengeleyici" Rolü.* **"**Rusya stratejik literatürü, Golan Tepeleri'nin ABD tarafından İsrail toprağı olarak tanınmasını (2019) BMGK kararlarının (242 ve 497) ihlali ve uluslararası sisteme "revizyonist bir darbe" olarak nitelendirir.

Sorgulanabilir Egemenlik (*Contestable Sovereignty*)

Moskova doktrini, İsrail'in ilhak iddialarını hukuken kesinleşmemiş ve her an sorgulanabilir bir durum olarak kabul eder. Bu tez, Batı'nın çifte standart uyguladığını göstermek için kullanılır. Uluslararası hukukta ve küresel jeopolitikte bir bölgenin egemenliğinin "statüsü tartışmalı / meşruiyeti sorgulanabilir" olarak görülmesidir.

ABD ve İsrail'in *"Golan üzerindeki egemenlik artık bir emrihakdır (fait accompli) ve tartışmaya kapalıdır"* tezine karşı; BM kararlarını (242 ve 497) referans göstererek bu egemenliğin meşru olmadığını ve uluslararası hukuk nezdinde her zaman

[14] **RIAC (Russian International Affairs Council / Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi):** Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı ile Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın kararıyla 2010 yılında Moskova'da kurulan, diplomatlar, akademisyenler ve emekli bürokratları bünyesinde barındıran önde gelen stratejik araştırma merkezidir. Kremlin ve Rus Dışişleri için küresel diplomasi, çok kutupluluk, küresel güvenlik ve Batı Asya (Orta Doğu) jeopolitiği üzerine analitik raporlar hazırlar; Rusya'nın uluslararası hukuk odaklı ve çok kutuplu dünya düzeni söyleminin teorik zeminini oluşturur.

[15] **Valdai Discussion Club (Valdai Tartışma Kulübü):** Adını kuruluş yeri olan Novgorod bölgesindeki Valdai Gölü'nden alan, 2004 yılında Rusya'da kurulan uluslararası bir düşünce kuruluşu ve tartışma platformudur. Rusya'nın önde gelen akademisyenleri, stratejistleri ile dünyadan pek çok devlet adamı, diplomat ve uzmanı her yıl yıllık toplantılarda bir araya getiren kulüp; Kremlin'in küresel sistem, çok kutupluluk, Batı Asya jeopolitiği ve güvenlik mimarisi hakkındaki stratejik vizyonunu şekillendiren ve dünyaya ilan eden en önemli entelektüel odaklardan biridir. Vladimir Putin başta olmak üzere üst düzey Rus liderler düzenli olarak bu platformda stratejik konuşmalar yaparlar.

tartışmaya/sorgulamaya açık olduğunu vurgulamak için kullanılır. Yani, Rusya ve (aşağıda açıklandığı üzere) Çin doktrini, İsrail'in Golan Tepeleri üzerindeki tek taraflı egemenlik ve ilhak iddialarını hukuken kesinleşmemiş, uluslararası toplumca meşruiyeti tescil edilmemiş ve her an sorgulanabilir/soruşturulabilir bir durum olarak kabul eder. Stratejik Amacı; ABD ve İsrail'in *"Golan üzerindeki egemenlik artık bir emrihaktır (fait accompli) ve tartışmaya kapalıdır"* tezine karşı; BM kararlarını (242 ve 497) referans göstererek bu egemenliğin meşru olmadığını ve uluslararası hukuk nezdinde her zaman tartışmaya/sorgulamaya açık olduğunu vurgulamak için kullanılır.

"Taktik Dengeleyici" Rolü:

Bir küresel gücün, kriz bölgesindeki taraflardan birinin (örneğin ABD'nin) mutlak üstünlük kurmasını engellemek için sahanın hassas dengelerini gözeterek taktik / operatif müdahalelerle güç dengesini (balance of power) elinde tutması durumudur.

Rusya; *(2018 yılında Esed Rejimi ile sağlanan mutabakat ve İsrail ile yürütülen arka kapı diplomasisi neticesinde)* bir yandan Suriye'nin egemenlik haklarını savunurken, diğer yandan Askeri Polis birliklerini UNDOF (BM Gözlem Gücü) görev sahasının Suriye tarafındaki sınır hatlarına/kontrol noktalarına konuşlandırarak İsrail, İran ve Suriye arasındaki çatışma riskini sahadan yöneten 'vazgeçilmez dengeleyici' (indispensable mediator) rolünü üstlenmişti. Bu fonksiyon mevcut durumu itibarıyla aynı biçimde ve kesintisiz olarak devam etmemektedir. Aralık 2024'te Beşar Esed yönetiminin devrilmesi ve Şam'da yönetimin el değiştirmesiyle birlikte Rusya'nın Suriye'deki genel askeri varlığı ve rejimi koruma misyonu çökmüştür. Rus Askeri Polisi, Esed rejimi ile yaptığı ikili anlaşmalara dayanarak Golan tampon bölgesinin çeperinde (Kunaytra hatlarında) bulundurduğu gözlem karakollarını ve devriye noktalarını boşaltmak zorunda kalmıştır. Güncel sahada tampon bölgenin (Bravo Hattı) denetimi ve İsrail'in ileri hat hamleleri karşısındaki hukuki/askeri durum, Şam'daki yeni yönetim ve BMGK/UNDOF ekseninde yeniden şekillenmektedir.[16]

Rusya, Suriye sahasında ve Golan sınır hattında tamamen İsrail yanlısı veya tamamen İran/Suriye yanlısı bir tutum takınmak yerine;

1) Bir yandan BM işgal hukuku normlarını savunup 2018'den itibaren Şam'ın egemenlik haklarını desteklemiş,
2) Diğer yandan Golan sınırındaki BM Gözlem Gücü (UNDOF) bölgesine Askeri Polis birliklerini konuşlandırarak İsrail ile İran/Hizbullah ve Suriye arasındaki çatışma riskini sahadan yönetmiştir. Rus Askeri Polisi'nin 2018'den itibaren UNDOF hattı çeperinde üstlendiği fiili 'dengeleyici tampon' rolü, Aralık 2024'te Esed rejiminin devrilmesi ve Rus birliklerinin Güney Suriye'den çekilmesiyle birlikte işlevini yitirmiştir.

[16] **İsrail'in "Buffer Zone" (Tampon Bölge) Müdahalesi**

- Esed rejiminin çöküşü ve Rus Askeri Polisi ile Rejim güçlerinin alandan çekilmesiyle doğan otorite boşluğu üzerine İsrail Ordusu (IDF), BM kontrolündeki silahsızlandırılmış tampon bölgeye (Bravo Hattı) ve Şeyh (Hermon) Dağı'nın Suriye tarafındaki stratejik yükseltilerine doğru ilerleyerek fiili kontrol alanını genişletmiştir.
- Bu durum, Rusya'nın 2018-2024 yılları arasında yürüttüğü "İsrail-İran-Suriye arasında tampon/dengeleyici güç" işlevini fiilen sona erdirmiştir.

Stratejik Amacı: Rusya kendisini ne tamamen çatışmanın bir tarafı ne de pasif bir izleyici olarak konumlandırmammış, aksine krizin tırmanmasını engelleyen, her iki tarafla da konuşabilen "vazgeçilmez dengeleyici bir hakem/aktör" (*indispensable mediator*) rolünü üstlenmiştir. Bu dönemde öne çıkan kurumlar: RIAC (*Russian International Affairs Council*) [17] ve Valdai Discussion Club olmuştur. [18]

Literatür Çerçevesi: Rusya stratejik literatürü, Golan Tepeleri'nin ABD tarafından İsrail toprağı olarak tanınmasını (2019) BMGK kararlarının (*242* ve *497*) ve uluslararası sistemin kurallarına açık bir **"revizyonist darbe"** olarak nitelendirir. Rus analistler için Golan, Batı'nın "kurallara dayalı düzen" adı altında çifte standart uyguladığını göstermek için kullandıkları bir kozdur.

Saha Gerçekliği: Rus düşünce kuruluşları, Rusya Askeri Polisi'nin Golan sınırındaki BM Gözlem Gücü (UNDOF) hattında 2018-2024 arasındaki dönemde varlık göstermesini; İsrail, İran ve Suriye arasında tampon işlevi gören, bölgesel gücü elinde tutan "vazgeçilmez dengeleyici" (*indispensable mediator*) rolünün meşrulaştırıcısı olarak sunmuşlardır.

1.4. Çin Merkezli Doktrin (CICIR [19], CISS [20])

Temel Yaklaşım: Toprak Bütünlüğü, Çok Kutupluluk ve Ekonomik Güvenlik.

Çin'in Jeopolitik Yaklaşımı: Pekin'in Golan Tepeleri'ne bakışı, Pekin'in temel uluslararası hukuk prensipleri ile Asya-Avrupa ticaret koridorlarının güvenliği ekseninde şekillenmektedir. Çin, devletlerin toprak bütünlüğü ve egemenliğine müdahale edilmemesi ilkesini savunarak,

---

[17] **RIAC (Russian International Affairs Council / Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi):** Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı ile Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın kararıyla 2010 yılında Moskova'da kurulan, diplomatlar, akademisyenler ve emekli bürokratları bünyesinde barındıran önde gelen stratejik araştırma merkezidir. Kremlin ve Rus Dışişleri için küresel diplomasi, çok kutupluluk, küresel güvenlik ve Batı Asya (Orta Doğu) jeopolitiği üzerine analitik raporlar hazırlar; Rusya'nın uluslararası hukuk odaklı ve çok kutuplu dünya düzeni söyleminin teorik zeminini oluşturur.

[18] **Valdai Discussion Club (Valdai Tartışma Kulübü):** Adını kuruluş yeri olan Novgorod bölgesindeki Valdai Gölü'nden alan, 2004 yılında Rusya'da kurulan uluslararası bir düşünce kuruluşu ve tartışma platformudur. Rusya'nın önde gelen akademisyenleri, stratejistleri ile dünyadan pek çok devlet adamı, diplomat ve uzmanı her yıl yıllık toplantılarda bir araya getiren kulüp; Kremlin'in küresel sistem, çok kutupluluk, Batı Asya jeopolitiği ve güvenlik mimarisi hakkındaki stratejik vizyonunu şekillendiren ve dünyaya ilan eden en önemli entelektüel odaklardan biridir. Vladimir Putin başta olmak üzere üst düzey Rus liderler düzenli olarak bu platformda stratejik konuşmalar yaparlar.

[19] **CICIR (China Institutes of Contemporary International Relations / Çin Modern Uluslararası İlişkiler Enstitüleri):** Pekin merkezli, doğrudan Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi'ne (Bakanlar Kurulu) bağlı olarak faaliyet gösteren ve Pekin'in en köklü/saygın stratejik araştırma kurumudur. Çin'in dış politikası, ulusal güvenlik konsepti, Kuşak ve Yol İnisiyatifi ve Batı Asya (Orta Doğu) jeopolitiği üzerine üst düzey analitik raporlar hazırlar; Çin karar alıcı mekanizmalarına doğrudan stratejik girdi sağlar.

[20] **CISS (Center for International Security and Strategy / Uluslararası Güvenlik ve Strateji Merkezi - Tsinghua Üniversitesi):** Pekin'deki Tsinghua Üniversitesi bünyesinde faaliyet gösteren, Çin'in dış politikası, uluslararası güvenlik, küresel yönetişim ve stratejik istikrar alanlarında uzmanlaşmış önde gelen akademik düşünce kuruluşudur. Çin'in çok kutuplu dünya düzeni, devletlerin egemenlik hakkı, Doğu Akdeniz/Batı Asya jeopolitiği ve Kuşak-Yol İnisiyatifi'nin güvenliği konularında Pekin'in stratejik vizyonunu ve uluslararası hukuk odaklı yaklaşımını akademik düzlemde teorize eden yayınlar sunar.

İsrail'in tek taraflı ilhak kararlarını ve ABD'nin bunu tanımasını küresel hukuk sistemini aşındıran bir ihlal olarak nitelendirir.

Aynı zamanda çok kutuplu dünya düzeni hedefi doğrultusunda BM Güvenlik Konseyi'nin meşruiyetini vurgulayan Pekin, Levant ve Doğu Akdeniz'deki istikrarsızlığın ekonomik güvenlik riski yaratarak *Kuşak ve Yol İnisiyatifi* kapsamındaki ticaret, enerji ve tedarik hatlarını tehdit ettiğini değerlendirmektedir.

Literatür Çerçevesi: Çin literatürü meseleye doğrudan Pekin'in temel dış politika ilkeleri olan "Devletlerin Toprak Bütünlüğü" ve "İçişlerine Müdahale Etmeme" prensipleri üzerinden yaklaşır.

Çin Dış Politikasının Golan Doktrini: Doktrinel Açılım

Çin akademik ve stratejik literatürü, Golan Tepeleri'nin hukuki statüsünü ve işgalini doğrudan Pekin'in diplomasi tarihine yön veren "Barış İçinde Bir Arada Yaşamanın Beş İlkesi" *(Five Principles of Peaceful Coexistence)* ve Tayvan / Doğu Türkistan (Şincan) [21] meseleleriyle de ilintili olan "Ulusal Egemenliğin Dokunulmazlığı" doktrini üzerinden okumaktadır.

Bu yaklaşımın temel parametreleri metinlerde şu üç ana eksende kavramsallaştırılır:

I. Westphalia[22] Egemenlik Anlayışı ve Toprak Bütünlüğü (*Territorial Integrity*)

a) **Hukuki İlke:** Çin dış politika doktrininde devletlerin sınırları, BM Şartı uyarınca kesin ve devredilemez niteliktedir.
b) **Golan Analizi:** Çinli uzmanlar (örneğin CICIR ve CISS bünyesindeki Doğu Akdeniz analistleri), Golan Tepeleri'ni "hukuken Suriye Arap Cumhuriyeti'nin ayrılmaz bir parçası" ve "askeri güçle işgal edilmiş toprak" olarak tanımlar.
c) **Emsal Kaygısı:** Pekin literatüründe; İsrail'in tek taraflı ilhakı ile ABD'nin 2019'da bu ilhakı tanıyan kararının meşrulaştırılması, küresel ölçekte *"güç kullanarak sınır değiştirme"* emsali doğuracağı için reddedilir. Çin, kendi toprak bütünlüğü hassasiyetleri (Tayvan meselesi) sebebiyle de uluslararası toplumun tanıdığı egemenlik sınırlarının güç zoruyla ihlal edilmesine prensip olarak şiddetle karşı çıkar.

[21] **"Doğu Türkistan"** adı, bölgenin yerli halkının tarihsel, etnik ve coğrafi aidiyetini simgeleyen kimliksel bir kavramken; **"Şincan" (Xinjiang)**, Çin'in kendi merkezci ve egemenlikçi bakış açısıyla bölgeye verdiği idari bir isimdir. Pekin'in "Şincan" kullanımındaki ısrarı, toprak üzerindeki hâkimiyetini sarsacak her türlü etnik-tarihsel söylemi bastırma stratejisinin doğrudan bir sonucudur. Çince: **新疆** *(Xīnjiāng)*. Kelime anlamı **"Yeni Sınır"**, **"Yeni Kazanılmış Toprak"** veya **"Yeni Bölge"** demektir. **Mülki ve Sömürgeci İsim:** Çin'deki Qing (Mançu) Hanedanlığı döneminde (18. yüzyılda başlayan işgal süreci sonrasında 1884 yılında) bölgeye dışarıdan verilen idari/idari-coğrafi adlandırmadır.

[22] **Vestfalya,** Almanya'nın kuzeybatısında yer alan tarihi bir bölgedir. Uluslararası ilişkiler, diplomasi ve hukuk tarihinde ise, **1648 Vestfalya Barışı (Peace of Westphalia)** ile simgeleşmiş bir kavramdır. Otuz Yıl Savaşları ve Seksen Yıl Savaşları'nı sona erdiren bu antlaşmalar dizisi; din savaşlarını bitirmenin ötesinde, Papa ve Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun üst otoritesini sonlandırarak **modern uluslararası düzenin ve ulus-devlet sisteminin temellerini atmıştır.**

II. İçişlerine Müdahale Etmeme ve "Normatif Revizyonizm"e Karşı Duruş (*Non-Interference*)

Normative Revisionism: Uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk teorisinde; küresel güçlerin veya bölgesel aktörlerin, mevcut uluslararası hukuk kurallarını, evrensel normları ve BM kararlarını kendi jeopolitik/güvenlik çıkarları doğrultusunda yeniden yorumlaması, esnetmesi veya fiilen geçersiz kılmaya çalışmasıdır. Golan Tepeleri bağlamında normatif revizyonizm; *"savaş yoluyla toprak kazanma yasağı"* ve BMGK kararlarının (242 ve 497) "güvenlik ihtiyacı", "de facto kontrol" veya "tarihsel hak" gerekçeleriyle göz ardı edilerek, tek taraflı ilhak adımlarının meşrulaştırılmaya çalışılmasını hukuk dışı bir meşruiyet devşirilme çabasını ve hatta güvenlik söylemleriyle maskelenerek dayatılmasını ifade eder.
Bu kavram, söz konusu tutumu ve kuralsızlığı sert bir şekilde eleştirmek ve ifşa etmek için kullanılan eleştirel bir terminolojidir.

Uluslararası hukuk ve siyaset biliminde **"Normatif Revizyonizm"** kavramı, işgali veya gaspı "normal" ya da "meşru" gören bir yaklaşım değildir. Aksine, ABD desteğiyle hareket eden İsrail'in (veya benzer hegemonik güçlerin), İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan ve BM Antlaşması ile tescillenen evrensel hukuk kurallarını nasıl tahrip ettiğini, kuralları nasıl kendi çıkarına göre eğip büktüğünü ve güç kullanarak toprak gasp etmeyi nasıl sistemleştirmeye çalıştığını akademik bir dille tanımlayan ve mahkûm eden bir kavramdır.

Golan Raporumuz açısından **Normatif Revizyonizm** kavramının akademik işlevi şudur:

- **Hukuksuzluğun Adını Koyar:** İsrail ve ABD'nin "güvenlik ihtiyacı" veya "de facto (fiili) durum" adı altında BM Kararlarını (242 ve 497) hiçe saymasını bir "hukuk ihlali" olmanın ötesinde, uluslararası sistemin temel ilkelerini (toprak bütünlüğü, kuvvet kullanma yasağı) eriten tehlikeli bir kuralsızlaşma hamlesi olarak teşhir eder.

- **Çifte Standardı İfşa Eder:** Çin, Rusya ve İslam dünyası literatürünün yanı sıra Batılı eleştirel düşünce kuruluşlarının (Chatham House, ICG vb.) raporda vurgulanan temel tezi şudur:

  ABD ve İsrail, "kurallara dayalı düzen" söylemini dillerinden düşürmezken Golan Tepeleri'nde normları yenilemekte / bozmakta ve dünyayı (ABD Başkanı Trump'ın ikinci döneminde ve ondan güç alan soykırımcı İsrail Başbakanı Netanyahu'nun (önceki iktidarlar dönemlerindekiler de dahil yasa dışı politikalarında sıklıkla görüldüğü üzere) *"güçlü olanın haklı sayıldığı"* kuralsız bir ortama, orman kanunları şartlarına sürüklemektedir.

a) **Söylemsel Zemin:** Pekin, Batılı güçlerin veya bölgesel aktörlerin ulusal egemenlik normlarını esneterek "güvenlik ihtiyacı", "tarihsel hak" ya da "de facto kontrol" gerekçeleriyle başka bir devletin toprağını ilhak etmesini emperyal/hegemonyacı bir müdahale (*gānshè*) olarak görür.
b) **BM Güvenlik Konseyi Kararlarına Sadakat:** Çin literatüründe BMGK'nın 242 ve 497 sayılı kararları kırmızı çizgi kabul edilir. İsrail'in idari ve hukuki yapısını Golan'a dayatması, "işgal altındaki bir devletin iç idaresine ve toprak egemenliğine hukuk dışı müdahale" olarak tescil edilir

III. BMGK ve Çok Kutuplu Hukuk Düzeninin Savunusu

a) **Çifte Standart Eleştirisi:** Çinli stratejistler, ABD ve Batı'nın Ukrayna veya diğer küresel krizlerde "toprak bütünlüğü" ilkesini savunurken, Golan Tepeleri hususunda İsrail'in ilhakına göz yummasını veya bunu tanımasını Batı merkezli küresel düzenin "açık bir çifte standardı" ve "kurallara dayalı düzenin erozyonu" olarak sunar.
b) **Sonuç:** Çin literatürüne göre Golan meselesi, sadece Doğu Akdeniz'deki bir sınır anlaşmazlığı değil; BM Şartı'na dayalı uluslararası hukuk düzeni ile tek taraflı hegemonik dayatmalar arasındaki küresel mücadelenin somut bir göstergesidir.

Çinli analistler, Golan'ın ilhakının meşrulaştırılmasının küresel emsal teşkil ederek sınır ihtilaflarını tetikleyeceğini ve Çin'in Kuşak ve Yol İnisiyatifi (BRI) kapsamındaki Doğu Akdeniz ticaret koridorlarının güvenliğini tehlikeye attığını vurgular. Çin yayınları, Batı'nın Golan tutumunu BM otoritesini zayıflatan bir "kuralları ihlal" örneği olarak tanımlar.

1.5 İslam (Türk ve Arap) Dünyası Orjinli Çalışmalar "Yerleşimci Sömürgecilik"

Temel Yaklaşım: Sömürgecilik Karşıtlığı, "Su Hegemonyası" ve Anti-İşgal Literatürü. İslam dünyası stratejik literatürü (Al-Ahram 23, Al-Zaytouna 24, ORSAM 25 SETA 26 vb.), Golan meselesini bir sınır anlaşmazlığından ziyade modern bir "yerleşimci sömürgecilik" (settler colonialism) uygulaması ve uluslararası hukuka aykırı bir anti-işgal mücadelesi olarak tanımlar.

Bu okumada merkezî unsur "su hegemonyası" (*hydro-hegemony*) kavramıdır:

İsrail'in Golan Platosu'ndaki askeri varlığı, Şeria Nehri, Taberiye Gölü ve Cebel-i Şeyh havzasındaki hayati tatlı su kaynaklarına el koyarak bölgedeki hidro-politik üstünlüğü ele geçirme ve Suriye'nin doğal kaynaklarını gasp etme stratejisi olarak kavramsallaştırılır.

Literatür Çerçevesi

İşgal ve Neokolonyalizm: "Yerleşimci Sömürgecilik" (*Settler Colonialism*) Golan Tepeleri, 20. yüzyıl sömürgeciliğinin günümüzdeki uzantısı olan bir "yerleşimci sömürgecilik" (*settler colonialism*) örneği olarak tanımlanır. İslam ve Arap dünyası literatüründe Golan Tepeleri,

---

[23] **Al-Ahram Center for Political and Strategic Studies (ACPSS / Al-Ahram Siyasi ve Stratejik Araştırmalar Merkezi):** Mısır'ın köklü ulusal gazetesi *Al-Ahram* bünyesinde 1968 yılında Kahire'de kurulan, Arap dünyasının en eski ve en saygın düşünce kuruluşlarından biridir. Orta Doğu jeopolitiği, Arap ulusal güvenliği, İsrail-Filistin çatışması ve bölgesel su politikaları üzerine ürettiği analitik raporlar ve akademik yayınlarla bilinir; Mısır dış politikasının ve Arap stratejik aklinin şekillenmesinde kritik bir entelektüel zemin sunar.

[24] **Al-Zaytouna Centre for Studies and Consultations (Al-Zaytouna Çalışma ve Danışmanlık Merkezi):** Lübnan'ın başkenti Beyrut merkezli olarak faaliyet gösteren bağımsız bir stratejik araştırma enstitüsüdür. Özellikle Filistin meselesi, İsrail'in askeri ve stratejik doktrinleri, Levant bölgesindeki işgal politikaları, mülteci hakları ve bölgedeki sömürgecilik karşıtı direniş literatürü üzerine odaklanan kapsamlı raporları, kitapları ve yıllık stratejik değerlendirmeleriyle tanınmaktadır.

[25] **ORSAM (Ortadoğu Araştırmaları Merkezi),** Ankara merkezli, Doğu Akdeniz, Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki siyasi, askeri, sosyo-ekonomik ve jeopolitik gelişmelere odaklanan tarafsız ve tarafsızlık ilkesiyle çalışan Türk düşünce kuruluşudur (think-tank).

[26] **SETA (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı):** Ankara merkezli, uluslararası alanda ofisleri bulunan ve Türkiye'nin dış politikası, güvenliği, küresel siyaset ve Batı Asya (Orta Doğu) jeopolitiği üzerine çalışan öncü bir düşünce kuruluşudur. Türkiye'nin uluslararası hukuk odaklı dış politika vizyonunu, bölgesel egemenlik haklarını ve mazlum coğrafyalardaki anti-işgal tezlerini akademik bir perspektifle ele alan rapor, analiz ve kitap çalışmaları yürütmektedir.

klasik bir askeri işgalin ötesinde, yerli nüfusun mülksüzleştirilmesi ve coğrafyanın demografik/idari olarak dönüştürülmesi esasına dayanan bir *"yerleşimci sömürgecilik"* biçimi olarak kavramsallaştırılır. Bu yaklaşımda öne çıkan temel noktalar şunlardır:

a) **Demografik Değişim ve İlhak:** 1967 işgalinin ardından bölgedeki Suriyeli Dürzi ve Arap nüfusun büyük ölçüde zorla yerinden edilmesi, köylerin yıkılması ve yerlerine yasadışı Yahudi yerleşim birimlerinin (*settlements*) kurulması, 20. yüzyıl kolonyalizminin tipik bir aracı olarak görülür.
b) **Kültürel ve İdari Dayatma:** İsrail'in 1981 ilhak kararıyla Golan halkına İsrail vatandaşlığını ve idari/hukuki yapısını dayatması, bölgenin özgün kimliğini silmeyi hedefleyen neokolonyal bir entegrasyon adımı olarak tescil edilir.
c) **Doğal Kaynakların Kolonyal Sömürüsü:** Yerleşimci sömürgecilik kuramına uygun şekilde; bölgenin verimli tarım arazileri, jeotermal kaynakları ve tatlı su rezervleri işgalci güç tarafından ekonomik kazanç ve stratejik üstünlük amacıyla sömürülmektedir.

Hidro-Politik Soygun ("Su Gaspı" (*Water Theft*) ve Ekolojik Tahribat):

Türk / Arap İslam merkezli raporlar, İsrail'in Doğu Akdeniz'deki askeri varlığından ziyade Golan'daki su kaynaklarına (Şeria Nehri ve Taberiye havzası) el koyarak Suriye halkına uyguladığı "su gaspı" (*water theft*) ve ekolojik tahribat üzerine yoğunlaşır.

Türk, Arap ve İslam dünyası stratejik literatüründe Golan Tepeleri'nin işgali, yalnızca askeri ve topoğrafik bir üstünlük arayışı değil, doğrudan stok ve akış kontrolüne dayalı bir hidro-politik bağımlılık stratejisi olarak ele alınır. Bu yaklaşımda öne çıkan temel boyutlar şunlardır:

a) **Stratejik Su Havzalarının Kontrolü:** Golan Platosu; Şeria Nehri'nin ana kaynaklarına (Baniyas), Taberiye (Galile) Gölü besleme havzasına ve Cebel-i Şeyh (Hermon) Dağı'nın eriyen kar ve yeraltı su rezervlerine ev sahipliği yapar. İsrail, Golan'ı elde tutarak yıllık tatlı su ihtiyacının yaklaşık $\%25-30$'unu bu havzadan temin etmekte ve bölge üzerindeki hayati su akışını tek taraflı olarak denetlemektedir.
b) **Tarımsal ve Mülksüzleştirici Su Gaspı:** Raporlar; işgal yönetiminin bölgedeki yerel Suriyeli Arap aşiretler ve Dürzi nüfusun su kuyusu açmasını, gölet inşa etmesini ve sulama kanallarını kullanmasını kısıtlarken; yasadışı yerleşim birimlerine ve tarımsal işletmelere sınırsız su tahsis etmesini "hidro-apartheid" [27] ve "su gaspı" (*water theft*) olarak kavramsallaştırır.
c) **Ekolojik ve Çevresel Tahribat:** İsrail'in tarımsal genişleme, askeri altyapı projeleri ve doğal su akış yönlerini değiştiren müdahaleleri; Golan'ın ekolojik dengesini bozmakta, toprak erozyonunu tetiklemekte ve Suriye'nin alt havzalardaki doğal su hakkını gasp ederek uzun vadeli bir çevre krizine yol açmaktadır.

[27] **Hidro-Apartheid (Su Ayrımcılığı):** Güney Afrika'daki ırkçı *apartheid* rejiminin ayrımcı politikalarından ilhamla literatüre giren; su kaynaklarının, altyapısının ve yönetiminin etnik/siyasi hiyerarşi temelinde araçsallaştırılmasını ifade eden kavramdır. Golan Tepeleri ve işgal altındaki topraklarda İsrail'in yerleşimcilere teşvikli ve sınırsız su imkânı sunarken, yerel Dürzi ve Arap nüfusun su kuyusu açmasını, gölet inşa etmesini ve doğal su kaynaklarını kullanımını askeri/idari kısıtlamalarla yasaklamasını tanımlamak amacıyla kullanılır.

1.5. Batı Merkezli Eleştirel ve Tarafsız Yaklaşım (Chatham House, ICG, CEPS)

Geleneksel realist/İsrail yanlısı okumalardan farklı olarak insancıl hukuk ve kriz yönetimi ekseninden yaklaşırlar:

Kurallara Dayalı Düzenin Aşınması: BMGK 242 ve 497 sayılı kararlarının ihlal edilmesinin, küresel ölçekte sınırların dokunulmazlığı ilkesini sarstığını vurgularlar.

- **Statükonun Sürdürülemezliği:** İşgalin barış getirmediğini, aksine uzun vadeli bölgesel istikrarsızlığı ve çatışma döngülerini besleyen kronik bir güvenlik açığı yarattığını savunurlar.

a. **BM İnsan Hakları Konseyi (UNHRC) Kararları:** BM İnsan Hakları Konseyi, Golan Tepeleri hususunda her yıl düzenli olarak "Human Rights in the Occupied Syrian Golan" (İşgal Altındaki Suriye Golan'ında İnsan Hakları) başlığı altında kararlar kabul eder.

Süreklilik arz eden temel kararlar (Örn. A/HRC/RES/37/33 ve Sonraki Yıllık Güncellemeler):

1) **Doğal Kaynaklar Üzerindeki Daimî Egemenlik:** Konsey, BM Genel Kurulu'nun işgal altındaki Arap halklarının kendi doğal kaynakları (su, toprak, yer altı zenginlikleri) üzerindeki "Daimî Egemenlik Hakları" (*Permanent Sovereignty over Natural Resources*) ilkesine atıf yapar.
2) **İşgalci Gücün Yasa Dışı İntifası (*Usufruct* İhlali):** İsrail'in Golan Platosu'ndaki su kaynaklarını yasadışı yerleşim birimlerine ve ticari şirketlere aktarmasını, Cenevre Sözleşmeleri ve uluslararası insan hakları hukukunun "doğal kaynakların sömürülmesi ve mülksüzleştirme" yasaklarının açık bir ihlali olarak tanımlar.
3) **Ayrımcı Su Tahsisi (*Systemic Discrimination*):** Konsey raporlarında, işgalci yönetimin Suriyeli Dürzi/Arap nüfusa kotalı, fahiş fiyatlı ve kısıtlı su imkânı sunarken; İsrail yerleşimcilerine tarımsal teşvikler çerçevesinde kesintisiz ve ucuz su tahsis ederek sosyo-ekonomik insan haklarını ihlal ettiği vurgulanır.

b. BM Genel Kurulu {UNGA (United Nations General Assembly / Birleşmiş Milletler Genel Kurulu)**} Kararları**

UNGA Kararı: ("Doğu Kudüs dahil olmak üzere İşgal Altındaki Filistin Toprakları'ndaki Filistin halkının ve işgal altındaki Suriye Golan'ındaki Arap nüfusun doğal kaynakları üzerindeki daimî egemenliği):

1) BM Genel Kurulu'nun her yıl oy çokluğuyla kabul ettiği bu karar; İsrail'in işgal altındaki Golan Tepeleri'nde su ve toprak dâhil doğal kaynakları sömürmesini, zarar vermesini, tüketmesini veya tehlikeye atmasını sert bir dille kınamaktadır.
2) Kararda, Suriye halkının işgal altındaki doğal kaynaklarının sömürülmesi nedeniyle tazminat isteme hakkı hukuki bir zemin olarak saklı tutulmaktadır.

c. BM Çevre Programı (UNEP) ve Su/Çevre Raporları

Doğal Dengenin Bozulması ve "Hidro-Apartheid": UNEP'in Filistin ve işgal altındaki Arap topraklarına ilişkin çevresel etki değerlendirmelerinde ve BM Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (ESCWA) [28] raporlarında;

1) İsrail'in Şeria Nehri'nin üst havzasındaki su akışını ve Taberiye Gölü'nü besleyen kaynakları sondajlar ve baraj yapılarıyla kontrol altına almasının bölgesel ekosistemi ve havza dengesini bozduğu belgelenmektedir.
2) Yerel halkın geleneksel tarım alanlarının ve su kuyularının askeri/idari kararlarla kapatılarak topraktan koparılması, "ekolojik ve hidro-politik mülksüzleştirme" (*ecological and hydro-political dispossession*) kapsamında ele alınmaktadır.

d. Hukuki Zemin: Bölgesel Barışın "Ön Şartı" Olarak İşgalin Sonu

BM Güvenlik Konseyi kararlarının arkasında durularak, işgalin kaldırılması bölgesel barışın "ön şartı" olarak sunulur. İslam, Arap ve Türkiye merkezli stratejik literatürde Golan Tepeleri'ndeki İsrail varlığının sonlandırılması, soyut bir diplomatik temenni değil; Doğu Akdeniz ve Levant bölgesinde kalıcı barışın, istikrarın ve normatif düzenin birincil ön şartı (*sine qua non*) olarak konumlandırılır. Bu yaklaşımın temel parametreleri şu esaslara dayanır:

1) **BMGK Kararlarının Bağlayıcılığı (242 ve 497):** BMGK'nın 242 sayılı *"Savaş yoluyla toprak kazanımının reddi"* ilkesi ile 497 sayılı *"İsrail'in Golan'ı ilhak kararının hükümsüz ve geçersizliği"* kararları, Doğu Akdeniz'deki meşruiyetin tek hukuki zeminini oluşturur. Bu kararlar uygulanmadan atılacak hiçbir normalleşme adımı bölgesel meşruiyet kazanamaz.
2) **Güvenlik-İşgal Çelişkisi:** Batılı/İsrailli söylemin aksine; işgalin barış getiremeyeceği, aksine devlet dışı aktörlerin siyasallaşmasını ve kronik çatışma döngülerini besleyen bir "güvenlik açığı" ürettiği vurgulanır.
3) **Suriye'nin Egemenliği ve Bölgesel Mimari:** Suriye'nin toprak bütünlüğü ve egemenliği tam anlamıyla tesis edilmeden Doğu Akdeniz'de sürdürülebilir bir güvenlik mimarisi kurmak imkânsızdır. Dolayısıyla Golan'da işgalin kalkması, yalnızca Suriye için değil; Türkiye'den Körfez'e kadar tüm bölgesel aktörlerin sınır güvenliği ve stratejik istikrarı için temel eşiktir.

[28] İsrail'in Golan Platosu'ndaki varlığı, BM Genel Kurulu ve BM İnsan Hakları Konseyi kararlarında tescil edildiği üzere, yerel halkın doğal kaynaklar üzerindeki daimî egemenlik hakkının ihlali ve sistematik bir su gaspı niteliğindedir (UN General Assembly, 2023; UN Human Rights Council, 2022). Bu durum, uluslararası çevre hukuku ve insancıl hukuk nezdinde 'hidro-politik mülksüzleştirme' olarak kabul edilmektedir.

- **Temel Yaklaşım:** İnsan Hakları, Normatif Hukuk ve Bölgesel İstikrar.

Batı merkezli bağımsız düşünce kuruluşları (*Chatham House* [29]*, International Crisis Group* [30] *CEPS* [31]), Golan Tepeleri meselesine geleneksel realist/İsrail yanlısı Doğu Akdeniz güvenlik okumalarından farklı olarak, uluslararası insancıl hukuk, normatif kurallar ve kriz yönetimi ekseninden yaklaşır. Bu yaklaşımın temel parametreleri metinlerde şu esaslarla açıklanır:

1) **Normatif Hukuk ve Kurallara Dayalı Düzen:** BMGK kararlarının (özellikle 242 ve 497) ihlal edilmesinin ve ilhakın tanınmasının, İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan kurallara dayalı uluslararası düzeni (*rules-based international order*) ve sınırların dokunulmazlığı ilkesini dünya genelinde aşındırdığını vurgular.
2) **Sivil Haklar ve İnsan Hakları İhlalleri:** İşgal altındaki yerel Dürzi halkın mülkiyet hakları, vatandaşlık dayatmaları, doğal kaynaklara erişim kısıtlamaları ve yasadışı yerleşim birimlerinin genişlemesi, Cenevre Sözleşmeleri ve uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde eleştirel bir süzgeçten geçirilir.
3) **Bölgesel İstikrar ve Çatışma Risk Yönetimi:** Golan Platosu'nu sadece statik bir sınır olarak değil, Suriye iç savaşı ve Doğu Akdeniz dengeleri bağlamında tırmanma potansiyeli yüksek bir "gerilim hattı" olarak görür. Statükonun sürdürülemez olduğunu, tek taraflı adımların bölgesel aktörleri tırmanmaya teşvik ederek uzun vadeli bölgesel istikrarı tehdit ettiğini savunur.

Literatür Çerçevesi: Batı merkezli olmalarına rağmen bu düşünce kuruluşları, ABD veya İsrail hükümetlerinin resmi politikalarını sert bir dille eleştirir.

Eleştiri Boyutu: ICG ve Chatham House raporları, ABD'nin ilhakı tanımasının uluslararası hukukun temel prensiplerini erittiğini, "güçlü olanın haklı sayıldığı" tehlikeli bir emsal oluşturduğunu ve bunun Doğu Akdeniz ile Levant bölgesini uzun vadeli bir istikrarsızlığa mahkûm ettiğini altını çizerek savunur.

[29] **Chatham House (The Royal Institute of International Affairs / Kraliyet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü):** 1920 yılında Londra merkezli olarak kurulan, küresel siyasette bağımsız analizleri ve politika önerileriyle tanınan dünyanın en köklü düşünce kuruluşlarından biridir. Uluslararası hukuk, bölgesel güvenlik, insani krizler ve kural bazlı küresel düzen üzerine odaklanan Chatham House; Golan Tepeleri ve Doğu Akdeniz krizlerine işgalci politikaların uluslararası normlar üzerindeki erozyonu, insan hakları ihlalleri ve çatışma riski yönetimi ekseninden eleştirel bir mercekle yaklaşmaktadır.

[30] **International Crisis Group (ICG / Uluslararası Kriz Grubu):** 1995 yılında kurulan, Brüksel merkezli bağımsız ve kâr amacı gütmeyen küresel bir sivil toplum kuruluşudur. Ölümcül çatışmaları önlemek, hafifletmek ve kriz sahalarında tarafsız saha araştırmalarına dayalı politika önerileri geliştirmek amacıyla faaliyet gösterir. Golan Tepeleri ve Doğu Akdeniz'deki gelişmelere statükonun sürdürülemezliği, çatışma tırmanma riskleri, insan hakları boyutları ve bölgesel gerilimi düşürmeye yönelik saha odaklı "kriz yönetimi" ve "normatif hukuk" perspektifinden yaklaşmaktadır.

[31] **CEPS (Centre for European Policy Studies / Avrupa Politika Çalışmaları Merkezi):** 1983 yılında Brüksel merkezli olarak kurulan, Avrupa Birliği'nin dış politikası, uluslararası hukuk, bölgesel güvenlik ve Doğu Akdeniz jeopolitiği üzerine odaklanan lider bağımsız düşünce kuruluşudur. Golan Tepeleri meselesine AB'nin ilhakı tanımayan resmi normatif tutumu, sınırların dokunulmazlığı ilkesi, kural bazlı uluslararası düzenin korunması ve insan hakları standartları çerçevesinde yaklaşmaktadır.

1.7. Metodoloji ve Veri Kaynakları

a. BM Antlaşması,
b. Lahey ve Cenevre Sözleşmeleri,
c. BMGK/BMGK kararları,
d. Harita Kayıtları (Paulet-Newcombe,
e. 1949 Ateşkes hatları) ve
f. Saha Verileri.

Bu raporun metodolojik çerçevesi; pozitif uluslararası hukuk normları, tarihsel antlaşmalar, kartografik veriler [32] ve sahadaki fiili durum analizlerinin harmanlandığı çok katmanlı ve disiplinler arası bir yaklaşıma dayanır.

Araştırma sürecinde kullanılan temel veri kaynakları ve analitik zemin şu unsurlardan oluşur:

1) **Normatif ve Antlaşmasal [33] Temeller:**

   - BM Antlaşması'nın (özellikle kuvvet kullanımını ve toprak kazanımını yasaklayan 2. Madde) hükümleri,
   - 1907 Lahey Sözleşmeleri (Karasal Savaş Kanunları ve Örf-Adetleri),
   - 1949 tarihli IV. Cenevre Sözleşmesi'nin işgal altındaki sivillerin korunması ve mülkiyet haklarına ilişkin maddeleri analizin temel hukuki omurgasını oluşturur.

2) **BM Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul Kararları:** Bölgenin hukuki statüsünü ve ilhakın hükümsüzlüğünü tescil eden BMGK 242 ve 497 sayılı kararları ile ilgili BMGA/UNHRC kararları, değerlendirmelerin bağlayıcı normatif referansını teşkil eder.
3) **Kartografik Kayıtlar ve Sınır Tarihçesi:** 1923 Paulet-Newcombe[34] sınır anlaşması tutanakları, 1949 İsrail-Suriye Genel Mütareke Sözleşmesi hatları ve 1967 öncesi

---

[32] Rapordaki *"Kartografik Kayıtlar ve Sınır Tarihçesi"* ifadesi; Golan Tepeleri'nin Suriye'ye ait olduğunu, 1923 Paulet-Newcombe Anlaşması ve 1949 Ateşkes sınırlarını gösteren tarihsel ve resmi harita belgelerini ifade etmektedir.

[33] **Normatif ve Antlaşmasal Temeller** → *"Normatif ve **ahdi** temeller..." (Uluslararası hukukta "ahit" veya "ahdi esaslar" ifadesi çok güçlü ve yaygındır)* → *"Normatif ve **sözleşmesel** temeller..."* → *"Normatif ve **antlaşmalara dayalı** temeller.*

[34] **Paulet–Newcombe Antlaşması (1923)**, I. Dünya Savaşı sonrasında Doğu Akdeniz'de İngiliz ve Fransız manda idareleri arasındaki sınırları belirleyen son derece kritik bir **sınır ve kartografik tespit antlaşmasıdır**. 1923 Paulet–Newcombe Hattı, Golan Tepeleri'nin hukuki aidiyeti açısından uluslararası hukuktaki **en temel referans haritasıdır**:

- **Golan Tepeleri'nin Suriye Toprağı Tescili:** Antlaşma uyarınca Golan Tepeleri Platosu'nun tamamı Fransız Mandasına (yani bugünkü Suriye'ye) bırakılmıştır.
- **Su ve Arazi Paylaşımı:** İngilizler Filistin Mandası sınırlarına Celile (Taberiye) Gölü'nün tamamını ve Şeria Nehri'ni dahil ederken; Golan Platosu'nu ve su kaynaklarının doğusunu Suriye tarafında bırakmıştır.
- **Uluslararası Sınır Standartı (1949 ve 1967 Öncesi):** Suriye 1946'da Fransa'dan bağımsızlığını kazandığında, ülkenin resmi uluslararası sınırları Paulet-Newcombe Anlaşması ile çizilmiş olan bu hatta dayanmıştır. 1949 İsrail-Suriye Ateşkes Anlaşması ve 1967 savaşı öncesindeki uluslararası kabul görmüş "Suriye toprağı" tanımının omurgasını bu antlaşma oluşturur.

demografik-coğrafi harita kayıtları, sınır değişikliklerinin ve idari ihlallerin tespiti için temel mukayese verisi olarak kullanılır.

4) **Saha Verileri ve Kurumsal Raporlar:** Uluslararası düşünce kuruluşlarının (Chatham House, ICG, CEPS), bölgesel enstitülerin (SETA, Al-Zaytouna, ORSAM) saha analizleri; ayrıca BM organlarının (UNEP, UNHRC) işgal altındaki sulak alanlar, su gaspı ve mülksüzleştirme süreçlerine dair teknik raporları nicel ve nitel veri setiyle desteklenmiştir.

1.8. Coğrafi ve Stratejik Konum

1.8.1. Askeri ve Topografik Üstünlük: Şam Ovası ve Celile Hattı Üzerindeki Jeostratejik Hakimiyet

Golan Tepeleri, ortalama 1.000 metreyi aşan yükseklikleri, doğal engebeli arazi yapısı ve vadi sistemleriyle Doğu Akdeniz ile Batı Asya karasal geçiş koridoru üzerindeki en kritik **doğal kale** ve **stratejik gözlem mevzii** niteliğindedir. Bu topografik yükseklik; kuzeydoğu istikametinde yaklaşık 60 kilometre mesafedeki Suriye başkenti Şam ve Doğu Şam Ovası'nı doğrudan kesintisiz görüş ve füze/topçu atış menzili altına alırken, güneybatı yönünde ise İsrail'in tarımsal ve demografik açıdan kalbi sayılan Celile (*Galilee*) Bölgesi ile Yukarı Ürdün Vadisi'ni muhtemel sınır ötesi askerî kara harekâtlarına karşı doğal bir savunma kalkanı ve erken ihbar hattı haline getirmektedir.

Stratejik Değerlendirme: Bölgenin bu askerî ve topografik hakimiyeti; işgalci güce sahadaki konvansiyonel kuvvet intikalini, elektronik istihbarat (***ELINT/SIGINT***) faaliyetlerini ve füze savunma sistemlerini stratejik derinlikle yönetme imkânı sunmakta; bu durum Golan'ı bölgesel güç dengelerini ve caydırıcılık mimarisini belirleyen vazgeçilmez bir jeostratejik düğüm noktası kılmaktadır.

Golan Platosu ve Şeyh (Hermon) Dağı silsilesi, Doğu Akdeniz'in en kritik doğal gözetleme, hava savunma ve ateş kontrol sahasıdır:

- **Çift Yönlü Topografik Baskı:** Batıda Celile bölgesine fiziki koruma sağlarken, doğuda Şam Ovası'na karşı yüksek ve hâkim araziden ateş ve gözetleme sahaları üstünlüğü sunar.
- **Şeyh (Hermon) Dağı'nın "Bölge Gözü" Niteliği:** Deniz seviyesinden 2.800 metreye yaklaşan zirvesiyle Hermon Dağı; SIGINT (sinyal istihbaratı), radar ve erken ihbar merkezleri sayesinde Doğu Akdeniz, Lübnan, Suriye ve Irak derinliklerini anlık tarama kapasitesi sağlar.

Topoğrafik ve Erken Uyarı Üstünlüğü Doktrini

Güvenlikçi literatür, Golan Platosu'nun ortalama 1.000 metreyi aşan yükseltisi ve Şeyh (Hermon) Dağı'nın stratejik konumu nedeniyle, İsrail'in çekirdek coğrafyasına (Celile bölgesi, Kıyı Ovası ve Haifa Sanayi Havzası) yönelik askerî tehditleri sönümleyen doğal bir kalkan işlevi gördüğünü vurgular. Bu düşünce ekolü, füze teknolojilerinin ve asimetrik harp araçlarının geliştiği günümüz şartlarında dahi fiziki coğrafyanın ve "yüksek zemine hâkimiyetin" (high ground) erken uyarı, elektro-optik gözetleme ve hava savunma sistemleri açısından

anachronistic (çağ dışı) olmadığını, aksine kriz anlarında karar alma süresini uzatan hayati bir tampon bölge oluşturduğunu savunur.

Asimetrik Tehditlerin Sönümlenmesi ve "Gelişmiş Savunma Hatları"

Suriye'deki iç savaş sonrası bölgesel aktörlerin, İran destekli milis grupların ve Hizbullah varlığının İsrail'in kuzey sınırlarına yerleşme ihtimali, güvenlikçi doktrinde Golan Tepeleri'nin elde tutulmasını ikincil bir tercih değil, birinci derece "varoluşsal zorunluluk" olarak konumlandırmıştır. INSS ve JISS analizlerinde, 1973 Yom Kippur Savaşı'ndaki zırhlı birlik savunması tarihsel bir referans olarak sunularak; Golan Platosu'nun elde bulundurulmaması halinde gerçekleşecek muhtelif hasım bir devletin taarruzunun, doğrudan İsrail'in nüfus yoğunluklu iç bölgelerini hedef alacağı iddia edilir.

"Toprak Karşılığı Barış" Modelinin Değersizleşmesi ve "Statükonun Tahkimi" doktrinine Evrilmesi

İsrail güvenlik literatüründe 1990'lardaki "toprak karşılığı barış" (*land for peace*) yaklaşımı, Levant'taki devlet yapılarının zayıflaması ve vekalet savaşlarının yaygınlaşmasıyla yerini "statükonun tahkimi" doktrinine bırakmıştır. Batılı savunma analistlerinin çalışmalarına da yansıyan bu görüş; kaotik ve kurumsal istikrarını kaybetmiş sınır devletleri karşısında siyasi anlaşmaların yerini askeri ve jeomorfolojik kontrolün alması gerektiğini ileri sürer.

Özetle, İsrail güvenlikçi doktrini ve Batılı askerî-stratejik külliyat, Golan Tepeleri'ni uluslararası hukukun egemenlik normlarından bağımsızlaştırarak, bölgeyi "fiziki coğrafyanın sağladığı kaçınılmaz bir askeri güvenlik alanı" olarak meşrulaştırmaya odaklanan bir stratejik çerçeve sunmaktadır.

1.8.2. Hidro-Politik Boyut: Bölgesel Tatlı Su Kaynakları Üzerindeki Stratejik Kontrol

- **Şeria Nehri Havzası ve Taberiye Gölü:** Hasbani, Dan ve Baniyas gibi ana kaynakların kontrolü, Taberiye Gölü'nün su kalitesi ve debisini doğrudan belirler.
- **Yermuk Nehri ve Hidro-Hegemonya:** Suriye, Ürdün ve işgal altındaki topraklar arasındaki su paylaşımının omurgasını oluşturan Yermuk ve kollarının tek taraflı kontrolü, bölgede hidro-politik bağımlılık yaratmaktadır.

1.8.3 Coğrafi ve Stratejik Konum:

Şam Ovası ile Celile Bölgesi'ne hâkim yükseltiler, Şeyh (Hermon) Dağı'nın Gözetleme ve ateş sahaları / radar imkanları.

Golan Platosu ve Şeyh (Hermon) Dağı silsilesi, Doğu Akdeniz ve Levant coğrafyasının en kritik doğal gözetleme, hava savunma, erken ihbar ve ateş kontrol sahasını oluşturur. Arazi etüdü açısından bu bölgenin askeri ve topografik üstünlüğü şu temel unsurlara dayanır:

1) **Çift Yönlü Topografik Baskı (Celile ve Şam Derinliği):** Ortalama 1000 metreyi bulan yüksekliğiyle Golan Platosu, batıda İsrail'in Celile (Galilee) bölgesine ve su havzalarına fiziki koruma sağlarken; doğuda Şam Ovası'na doğru tamamen açık, engelsiz bir alçalış gösterir. Bu durum, plato üzerinde konuşlanan bir güç için Suriye'nin başkenti Şam dâhil stratejik derinliğini doğrudan konvansiyonel kara manevra ve ateş destek

birliklerinin imkan ve kabiliyetleri açısından yüksekten ve derinlikte ateş ve gözetleme sahaları imkânı sunar.

2) **Şeyh (Hermon) Dağı'nın "Bölge Gözü" Niteliği:** Deniz seviyesinden 2.800 metreye yaklaşan zirveleriyle Hermon Dağı, Batı Asya 'nın (Orta Doğu'nun) en yüksek sinyal istihbaratı (SIGINT), radar ve erken ihbar merkezlerine ev sahipliği yapar. Bu yükselti; Doğu Akdeniz hava sahasından Lübnan, Suriye ve Irak derinliklerine kadar geniş bir coğrafyanın elektronik harp, füze savunma ve lojistik hareketlilik açısından anlık olarak taranmasını sağlar.
3) **Askeri Doktrin ve Savunma Hatları:** Topoğrafyanın sağladığı doğal engel yapısı (volkanik kayalıklar, kanyonlar ve dar geçitler), az sayıda zırhlı ve mekanize birlikle çok daha büyük kuvvetlerin durdurulabilmesine (*müdafaa avantajı*) imkân sağlar. Dolayısıyla Golan, bölgedeki askeri güç dengelerini doğrudan belirleyen doğal bir "askeri kale" niteliğindedir.

1.8.4. Hidro-Politik Boyut: Bölgesel Tatlı Su Kaynakları Üzerindeki Stratejik Kontrol

Şeria (Ürdün) Nehri Havzası, Taberiye Gölü, Yermük Nehri ve kollarının bölgenin tatlı su kaynakları üzerindeki hayati kontrolü.

Golan Tepeleri, Levant coğrafyasında askeri ve topoğrafik bir kale olmanın yanı sıra, Doğu Akdeniz'in en tatlı su zengin sahalarından biri olarak kurak bölge politikalarında hayati bir hidro-politik denetim Faktörü teşkil eder.

Bu boyutun temel analitik bileşenleri şu şekildedir:

1) **Şeria (Ürdün) Nehri Havzası ve Taberiye Gölü:** Golan Platosu, Şeria Nehri'ni besleyen ana kaynaklara (Hasbani, Dan ve Baniyas ırmakları) ev sahipliği yapar. Ayrıca İsrail'in birincil doğal tatlı su rezervuarı konumundaki Taberiye Gölü'ne dökülen suların büyük bölümü bu platodan süzülür. Platonun kontrolü, gölün ve nehrin su kalitesi ile debisinin doğrudan tayin edilmesi anlamına gelir.
2) **Yermuk Nehri ve Bölgesel Su Dengesi:** Golan'ın güney sınırını çizen Yermuk Nehri; Suriye, Ürdün ve işgal altındaki topraklar arasındaki su paylaşımının ana omurgasıdır. Bölgedeki tarımsal üretim ve kentsel içme suyu tedariki, Yermuk ve kollarının yönetiminden doğrudan etkilenir.
3) **Stratejik Su Gaspı ve Hidro-Hegemonya:** İşgalci gücün Golan'daki su kaynaklarını yönlendirmesi, kendi ulusal su şebekesine transfer etmesi ve yasadışı tarımsal yerleşimleri beslemesi, "hidro-hegemonya" kavramının somut örneğidir. Su kaynaklarının bu şekilde araçsallaştırılması, yerel halkın su hakkının elinden alınmasına ve Suriye/Ürdün havzasında ciddi hidro-politik bağımlılık ile krizlere yol açmaktadır.

1.8.5. Enerji ve Doğal Kaynaklar: Yeraltı Zenginlikleri, Hidrokarbon Arama ve Jeotermal Potansiyel

Golan Platosu; stratejik su ve askeri konumunun ötesinde, son yıllarda tespit edilen hidrokarbon rezervleri ve yenilenebilir enerji potansiyeli ile jeopolitik rekabetin doğrudan odağı haline gelmiştir.

Bölgenin enerji ve doğal kaynaklar boyutunu oluşturan temel faktörler şunlardır:

1) **Petrol ve Doğal Gaz Rezervleri (Afek Oil/Genel Energy)[35]:** Golan Tepeleri'nin güney bölümünde yapılan sismik araştırmalar ve sondaj faaliyetleri, katmanlarda milyarlarca varil ham petrole denk gelebilecek hidrokarbon potansiyelini ortaya koymuştur. İsrail idaresinin uluslararası hukuka ve BMGK kararlarına aykırı şekilde ruhsatlandırdığı arama faaliyetleri, işgal altındaki topraklarda "doğal kaynakların tek taraflı sömürülmesi" suçlamalarını beraberinde getirmektedir. İsrail işgal idaresi, uluslararası hukukun açık yasaklamasına rağmen Golan Tepeleri'ndeki hidrokarbon ve maden kaynaklarını küresel şirketler vasıtasıyla gasp etmeye çalışmış (**Afek Oil/Genel Energy** ruhsat süreçleri) ; bu durum işgal rejiminin ekonomik rant odaklı niteliğini bir kez daha gözler önüne sermiştir.
2) **Jeotermal ve Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli:** Volkanik bir plato yapısına sahip olan Golan, yüksek jeotermal kaynaklara ve rüzgâr potansiyeline sahiptir. Yasadışı yerleşim birimlerinin enerji ihtiyacını karşılamak ve "yeşil enerji" ihracatı sağlamak amacıyla plato genelinde inşa edilen dev rüzgâr türbinleri ve jeotermal tesisler, bölgenin fiili ilhakını derinleştiren altyapı yatırımları olarak öne çıkar.
3) **Doğal Kaynaklar Üzerinde Kalıcı Egemenlik İlkesinin İhlali:** BM Genel Kurulu'nun *"İşgal Altındaki Arap Halklarının Doğal Kaynakları Üzerindeki Daimî Egemenliği"* ilkelerine aykırı şekilde yürütülen bu sondaj ve enerji projeleri; yerel nüfusun (özellikle Dürzi toplulukların) tarım arazilerini gasp etmekte ve yerel ekosistem üzerinde geri dönülemez çevresel tahribat riski yaratmaktadır.

1.8.6 Tarım ve Hayvancılık İmkanları: Bereketli Topraklar, Mikroklima ve Sömürgeci Üretim Modeli

Golan Platosu; zengin volkanik toprak yapısı, yüksek yağış miktarı ve sunduğu özel iklim koşullarıyla Doğu Akdeniz'in en verimli tarım ve hayvancılık coğrafyalarından biridir.

Bu potansiyelin jeopolitik ve sosyo-ekonomik boyutları şu temel dinamiklere dayanır:

1) **Volkanik Toprak Zenginliği ve Mikroklima Avantajı:** Platonun bazalt ağırlıklı volkanik toprakları son derece yüksek mineral ve besin değerine sahiptir. Yüksek rakımın sağladığı serin iklim (mikroklima), bölgeyi özellikle elma, kiraz, üzüm (bağcılık) ve zeytin gibi katma değeri yüksek meyvecilik türleri ile endüstriyel tarım için eşsiz kılmaktadır.
2) **Büyükbaş/Küçükbaş Hayvancılık ve Otlatma Sahaları:** Geniş otlakları, zengin bitki örtüsü ve su kaynakları sayesinde plato, Doğu Akdeniz standartlarının çok üzerinde bir hayvancılık kapasitesine sahiptir. Bölge; süt ve et üretimi, meraların kullanımı ve işlenmiş gıda sanayii açısından stratejik bir gıda güvenliği merkezidir.
3) **Gıda Güvenliği ve "Settler Colonialism" (Yerleşimci Sömürgecilik):** İsrail idaresi, Golan'ın yüksek tarım ve hayvancılık rekoltesini kendi ulusal gıda arz güvenliğinin ve

[35] **Afek Oil/Genel Energy:** İsrail Petrol İşleri Konseyi, 2013 yılında *Genel Energy* bünyesindeki *Afek Oil and Gas* şirketine işgal altındaki Golan Tepeleri'nde (Güney Golan/Ceykur arama alanı) petro-kimyasal ve doğalgaz arama/çıkarım ruhsatı vermiştir. 1949 IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 55. maddesi ve 1907 Lahey Sözleşmesi'nin 55. maddesi uyarınca işgalci güç (*occupying power*), işgal altındaki toprakların doğal kaynakları üzerinde yalnızca usufructuary (kullanım hakkına sahip geçici zilyet) konumundadır; bu kaynakları kendi ekonomisi veya özel şirketlerin ticari kârı için sömüremez. İşgal altındaki Golan'da gerçekleştirilen bu hidrokarbon arama ve çıkarma faaliyetleri uluslararası insancıl hukukun açık ihlali olup, ilgili şirketler açısından da insan hakları ihlallerine ve yasadışı faaliyete iştirak çerçevesinde uluslararası hukuki ve cezai sorumluluk doğurmaktadır.(İsrail Enerji Bakanlığı Petrol İşleri Konseyi Ruhsat Kararı (2013); 1949 IV. Cenevre Sözleşmesi m. 55; 1907 Lahey Sözleşmesi m. 55. İşgal altındaki topraklarda doğal kaynak çıkarımı yasağı ve özel şirket sorumlulukları hk.)

ihracatının ana omurgalarından biri haline getirmiştir. Yasadışı yerleşim birimlerine tarımsal sübvansiyonlar, geniş arazi tahsisleri ve ucuz su sağlanırken; yerel Dürzi halkın otlatma sahaları "askeri bölge" gerekçesiyle kapatılmakta, su kotaları daraltılmakta ve yerel tarımsal üretim pazar dışı bırakılarak mülksüzleştirme derinleştirilmektedir.

1.8.7. Kültürel ve Turizm Potansiyeli: Tarihsel Miras, Kış/Doğa Turizmi ve Kültürel Silinme Riski

Golan Tepeleri; zengin coğrafi yapısı, Paleolitik[36] ve Roma/Bizans dönemlerine uzanan köklü arkeolojik geçmişi ve benzersiz iklimsel özellikleri sayesinde Levant coğrafyasının en önemli kültür, doğa ve kış turizmi merkezlerinden biri konumundadır.

Bu potansiyelin analitik ve jeopolitik boyutları şu esaslara dayanır:

1) **Çok Katmanlı Tarihsel ve Arkeolojik Miras:** Bölge; Antik Çağ, Erken Hristiyanlık, İslam fetihleri ve Osmanlı idaresinden kalan çok sayıda kale, manastır, antik kent (örneğin Baniyas, Gamla) ve tarihi yerleşim izlerini barındırır. Bu zengin miras, platonun Doğu Akdeniz kültür coğrafyasındaki tarihsel derinliğini tescil eder.
2) **Kış Turizmi ve Hermon (Şeyh) Dağı Tesisleri:** Şeyh Dağı'nın yüksek kütlesi, Doğu Akdeniz bölgesindeki nadir kar yağışı alan sahalardan biridir. İsrail idaresi, Hermon Dağı'nda kurduğu kayak merkezleri ve kış turizmi altyapısı ile bölgeyi her yıl yüz binlerce turist çeken devasa bir ticari ve ekonomik gelir kapısına dönüştürmüştür.
3) **Doğa ve Termal Turizm Potansiyeli:** Şelaleler (Baniyas, Saar), milli parklar, bazalt kanyonlar ve Hamat Gader gibi tarihi sıcak su/termal kaynakları, platonun ekoturizm ve sağlık turizmi kapasitesini zirveye taşımaktadır.
4) **Kültürel Silinme ve Turizmin "Yerleşimci Sömürgecilik" Aracına Dönüşmesi:** Turizm sektörü, fiili ilhakın ve demografik dönüşümün ekonomik bir aracı olarak araçsallaştırılmaktadır. Bölgenin Arap-İslam ve Osmanlı-Suriye tarihsel mirası turizm söyleminde görünmez kılınmakta veya "Siyonist / İbranileştirilmiş" bir tarih anlatısıyla yeniden kurgulanmaktadır. Ayrıca Dürzi köy ve kültür alanlarının turizm yatırımlarından dışlanması, yerel kimliğin üzerindeki kültürel baskıyı artırmaktadır.

1.9. Arap ve Bölgesel Literatür: Suriye Resmi Söylemi, Arap Ligi Raporları ve Doğu Akdeniz Hidro-Politikası

Arap ve bölgesel literatür, Golan Tepeleri meselesini yalnızca bir sınır anlaşmazlığı değil; egemenlik, milli güvenlik, su hakkı ve bölgesel direnç ekseninde varoluşsal bir Doğu Akdeniz kriz alanı olarak ele alır.

Bu başlık altındaki temel analitik parametreler şu şekildedir:

---

[36] **Paleolitik** (Eski Taş Çağı / Yontma Taş Çağı), insanlık tarihinin bilinen en eski, en uzun ve kültürel gelişim açısından ilk evresidir (yaklaşık 2,5 milyon yıl öncesinden M.Ö. 10.000'e kadar olan dönem). Kelime kökeni Yunanca *palaios* (eski) ve *lithos* (taş) sözcüklerinin birleşiminden gelir.

1) Suriye Resmi Söylemi ve Millî Egemenlik:

- Damascus (Şam)[37] merkezli resmi söylem ve hukuki tezler; Golan'ın ayrılmaz bir Suriye toprağı olduğu, 1967 öncesi sınırlara tam dönüş sağlanmadan ve işgal bütünüyle son bulmadan hiçbir bölgesel barış veya güvenlik mimarisinin meşru sayılamayacağı esasına dayanır. Günümüzde de değişmeyen Suriye resmi söylemi, "1967 öncesi sınırlara (*4 Haziran 1967 çizgisi*) tam dönüş yapılmadan ve Taberiye/Kineret Gölü'nün doğu kıyıları dâhil Golan'ın tamamı geri verilmeden hiçbir barış anlaşmasının imzalanmayacağı" şartını koşar. Bu değerlendirmenin dayandığı resmî tez, Suriye Dışişleri Bakanlığı ile Suriye'nin Birleşmiş Milletler (BM) Daimi Temsilciliği tarafından 1967 Altı Gün Savaşı'ndan bu yana istikrarlı bir şekilde savunulan devlet politikasına aittir. Söylemin temelleri 1967 Altı Gün Savaşı[38] ve 1973 Yom Kippur / Teşrin Savaşı[39] sonrasındaki BM Müzakerelerine (özellikle 1974 Kuvvetlerin Çekilmesi Anlaşmasına) dayanır. Hafız Esad döneminde şekillenen ve Beşar Esad yönetimi tarafından da sürdürülen bu doktrin, Suriye'nin tüm barış görüşmelerindeki (1991 Madrid Konferansı,[40] 1990'lar ve 2000'lerdeki İsrail-Suriye dolaylı temasları) ana kırmızı çizgisidir.

- 1991 Madrid Barış Konferansı (30 Ekim – 1 Kasım 1991) tarihsel bir ilk olarak**;** İsrail ile komşuları Suriye, Lübnan, Ürdün ve Filistin temsilcilerinin (Filistinliler Ürdün heyeti çatısı altında katılmıştır) ilk kez aynı masada doğrudan yüz yüze müzakere yürüttüğü platformdur. Madrid Konferansın temel müzakere zemini, BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararlarında ifadesini bulan *"Toprak Karşılığı Barış"*

---

[37] **Damascus (Şam):** Suriye Arap Cumhuriyeti'nin başkenti ve dünyanın kesintisiz yerleşim gören en eski şehirlerinden biridir. Türkçe ve Doğu literatüründe geleneksel olarak **"Şam"** (*Şam-ı Şerif*) adıyla anılırken; Batı, uluslararası hukuk ve diplomasi literatüründe kentin grekoromen kökenli adı olan **"Damascus"** kullanılır. Doğu Akdeniz hinterlandında, Doğu Lübnan Dağları'nın (*Anti-Lebanon*) doğu eteklerinde ve Barada Nehrinin beslediği tarihsel Guta Ovası'nda yer alır. Golan Tepeleri'ne kuş uçuşu yaklaşık 60 km mesafededir.Uluslararası stratejik metinlerde ve siyasi analizlerde *"Damascus merkezli"* veya *"Damascus söylemi"* ifadeleri; doğrudan **Suriye merkezi hükümetini, devlet aklını ve resmi dış politika doktrinini** temsil eden metonimik (ad aktarmalı) bir kullanım olarak tercih edilir.

[38] **1967 Altı Gün Savaşı (*Six-Day War*):** 5-10 Haziran 1967 tarihleri arasında İsrail ile komşu Arap devletleri Mısır (Birleşik Arap Cumhuriyeti), Suriye ve Ürdün arasında gerçekleşen ve Ortadoğu'nun jeopolitik haritasını kökten değiştiren kısa süreli ancak son derece kritik bir silahlı çatışmadır. Savaş sonucunda İsrail; **Golan Tepeleri**'ni Suriye'den, **Batı Şeria ve Doğu Kudüs**'ü Ürdün'den, **Gazze Şeridi ve Sina Yarımadası**'nı ise Mısır'dan ele geçirerek topraklarını dönemsel olarak büyük ölçüde genişletmiştir. Bu savaş, günümüze kadar devam eden bölgesel mülteci sorunlarının, statü tartışmalarının ve BM Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararı gibi temel uluslararası hukuk parametrelerinin ana miladını oluşturmaktadır.

[39] **1973 Yom Kippur / Teşrin Savaşı (*Yom Kippur War / October War*):** 6-25 Ekim 1973 tarihleri arasında Mısır ve Suriye liderliğindeki Arap koalisyonunun, Yahudilerin kutsal bayramı *Yom Kippur* sırasında İsrail'e karşı başlattığı baskın niteliğindeki askeri harekâttır. Arap dünyasında **Ramazan Savaşı** veya **Ekim (Teşrin) Savaşı** olarak da adlandırılır. Savaşın temel amacı; 1967 Altı Gün Savaşı'nda İsrail tarafından işgal edilen **Sina Yarımadası** (Mısır) ve **Golan Tepeleri**'ni (Suriye) geri almaktı. Askeri açıdan İsrail'in ilk günlerde ağır kayıplar vermesiyle başlayan savaş, sonrasında İsrail'in karşı taarruzlarıyla dengelenmiş ve ateşkesle sona ermiştir. Bu çatışma, 1973 Petrol Krizini tetiklemiş ve Mısır ile İsrail arasında imzalanacak olan 1978 Camp David Sözleşmesi'ne giden diplomatik sürecin önünü açmıştır.

[40] **1991 Madrid Barış Konferansı (30 Ekim – 1 Kasım 1991):** Birinci Körfez Savaşı'nın ardından ABD (Başkan George H. W. Bush) ve Sovyetler Birliği (Mihail Gorbaçov) öncülüğünde İspanya'nın başkenti Madrid'de düzenlenen, Arap-İsrail çatışmasını sona erdirmeyi amaçlayan tarihi uluslararası zirvedir.

(*Land for Peace*) formülü olmuştur. Konferansın Golan **ve Suriye Açısından Önemi şudur:** Suriye temsilcileri, Madrid'de İsrail ile ikili temaslara katılarak Golan Tepeleri'nden tamamen çekilmeyi barışın ön şartı olarak koymuştur. Müzakereler doğrudan nihai bir anlaşmayla sonuçlanmamış olsa da 1993 Oslo Anlaşması ile 1994 İsrail-Ürdün Barış Antlaşması'na giden diplomatik süreci başlatmış ve Golan sorununda modern müzakere parametrelerini belirlemiştir.

2) 1967 Altı Gün Savaşı (5–10 Haziran 1967):

İsrail ile Mısır, Ürdün ve Suriye ittifakı arasında gerçekleşen ve Batı Asya'nın jeopolitik haritasını radikal biçimde değiştiren kısa fakat yıkıcı askerî çatışmadır. Savaş sonucunda İsrail; Suriye'den **Golan Tepeleri**'ni, Mısır'dan **Sina Yarımadası** ile **Gazze Şeridi**'ni, Ürdün'den ise **Doğu Kudüs** ve **Batı Şeria**'yı koparark işgal etmiştir. BM Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararına temel oluşturan ve günümüzdeki toprak/egemenlik ihtilaflarının ana miladı sayılan tarihsel kırılma noktasıdır.

3) 1973 Yom Kippur / Teşrin (Ekim) Savaşı (6–25 Ekim 1973):

- Mısır ve Suriye'nin, 1967 savaşıyla yitirdikleri toprakları (Sina Yarımadası ve Golan Tepeleri) geri almak amacıyla İsrail'e karşı başlattığı Dördüncü Arap-İsrail Savaşı'dır. **Yom Kippur / Teşrin Savaşı** ismi, Yahudilerin en kutsal dini günü olan *Yom Kippur* (Kefaret Günü) zamanında başladığı için İsrail ve Batı literatüründe **Yom Kippur Savaşı**; İslam coğrafyasında Ramazan ayına denk gelmesi nedeniyle **Ramazan Savaşı**; Arap dünyasında ise başladığı ay vesilesiyle **Ekim Savaşı** (*Harb Uktûbar*) veya Suriye özelinde Rumi/Süryani takvimindeki Ekim ayına ithafen **Teşrin Kurtuluş Savaşı** (*Harb Tişrîn el-Tahrîriyyah*) olarak anılır.

- **Savaşın Stratejik Sonuçları:** Suriye ordusunun Golan Tepeleri'nde ilk günlerde kaydettiği başarılar sonrasında, İsrail bir karşı taarruzla hattı korumuş olsa da; bu savaş İsrail'in "yenilmezlik" algısını kırmış, 1974 Kuvvetlerin Çekilmesi Anlaşması'na (*Disengagement Agreement*) giden yolu açmış ve BM Güvenlik Konseyi'nin **338 sayılı kararının** temelini oluşturmuştur.

4) **1974 Kuvvetlerin Çekilmesi Anlaşması** [41](Agreement on Disengagement between Israel and Syria) nın temel unsurları şunlardır:

- **Ayrılma Hattı (Alpha Hattı):** Taraflar arasında bir tampon bölge oluşturulmuş ve İsrail kuvvetleri 1973 savaşında kazandığı bazı topraklar ile Kuneytra şehrinin bir kısmından çekilerek bu hattın gerisine çekilmiştir.

- **BM Gözetim Misyonu (UNDOF):** Bölgede ateşkesi denetlemek ve tampon bölgeyi yönetmek üzere Birleşmiş Milletler Golan Ateşkesi Gözlem Gücü (**UNDOF**- *United Nations Disengagement Observer Force*) kurulmuştur.

[41] **1974 Kuvvetlerin Çekilmesi Anlaşması (Agreement on Disengagement between Israel and Syria):** 1973 Yom Kippur (Teşrin) Savaşı'nı resmen sona erdiren ve 31 Mayıs 1974 tarihinde Cenevre'de imzalanan askerî ve siyasi mutabakattır.

- **Hukuki Niteliği:** Bir barış antlaşması olmayıp saf bir *askerî kuvvet ayrıştırma (disengagement)* mutabakatı olması nedeniyle, tarafların nihai siyasi ve egemenlik iddialarından vazgeçtiği anlamına gelmemiştir; günümüzde de Golan'daki statükonun ve BM denetim mekanizmasının temel hukuki dayanağını oluşturur.

5) Arap Ligi Zirve Kararları ve Kurumsal Mutabakat:

Arap Ligi raporları ve bildirileri; İsrail'in Golan'daki yerleşimci faaliyetlerini, ilhak kararlarını ve demografik müdahalelerini uluslararası hukukun açık bir ihlali olarak tescil eder. Bölgesel düzeyde Golan'ın kurtarılmasını tüm Arap coğrafyasının ortak güvenlik ve dayanışma sorumluluğu olarak konumlandırır.

6) Doğu Akdeniz Hidro-Politikası ve Bölgesel Akademik Yayınlar:

Bölgesel akademik çalışmalar; Golan Platosu'nun Doğu Akdeniz, Şeria Havzası ve Taberiye Gölü üzerindeki hidro-politik kilit rolüne odaklanır. Yayınlarda; işgalci gücün su kaynaklarını gasp ederek bölge halkını mülksüzleştirmesi ve tarımsal/ekonomik bağımlılık yaratması, bölgesel istikrarı tehdit eden "hidro-politik bir soygun" olarak detaylıca analiz edilmektedir.

1.10. Türk Dış Politikası ve İslam İş birliği Teşkilatı (İİT) Külliyatı

Türkiye'nin toprak bütünlüğü, BMGK kararları (özellikle 497) ve "Casus Belli"[42] ilkeleri zeminindeki tutumunu belgeleyen diplomatik ve akademik kaynaklar.

Türk dış politikası ve İİT külliyatı:[43]

Golan Tepeleri meselesinde uluslararası hukukun üstünlüğü, toprak bütünlüğü ve normatif bölgesel istikrar ilkelerini temel alan, ilhakı kesin bir dille reddeden kararlı bir tutumu belgeler. İİT, 21 Ağustos 1969'da Mescid-i Aksa'ya yapılan kundaklama saldırısının ardından, İslam dünyasının hak ve çıkarlarını korumak, üye devletler arasında siyasi, ekonomik ve kültürel dayanışmayı güçlendirmek amacıyla 25 Eylül 1969 tarihinde Cidde'de kurulmuştur.2011 yılına kadar **İslam Konferansı Örgütü (İKÖ)** (*Organization of the Islamic Conference*) adını taşımaktaydı. 2011 Astana Dışişleri Bakanları Toplantısı'nda bugünkü adını almıştır. 57 İslam Ülkesinden oluşmaktadır. Genel Merkezi **Suudi Arabistan'ın Cidde** şehrindedir.

İİT'nin Bölgesel ve Hukuki Etkisi: Golan Tepeleri, Filistin/Doğu Kudüs, Batı Sahra ve Doğu Türkistan gibi bölgesel krizlerde uluslararası platformlarda Arap Ligi ve BM ile koordineli hukuki/siyasi bildiriler yayımlayan en geniş ölçekli küresel İslam bloğudur.

---

[42] **Casus Belli (Latince: "Savaş Nedeni / Sebebi"):** Uluslararası hukukta ve diplomaside, bir devletin ilan ettiği meşru müdafaa hakkını, askerî müdahaleyi veya doğrudan savaş durumunu hukuken ya da politik olarak haklı gösteren eylem, durum veya hak ihlalidir. Golan Tepeleri bağlamında; bir devletin toprak bütünlüğünün ihlal edilmesi, egemenlik haklarının kuvvet kullanılarak gasp edilmesi veya sınırdaki hayati su/jeopolitik kaynakların elinden alınması, uluslararası sistemde savaş sebebi (*casus belli*) oluşturan temel eşikler arasında değerlendirilmektedir.

[43] **İslam İş birliği Teşkilatı (İİT):** Müslüman çoğunluğa sahip devletleri tek çatı altında toplayan, Birleşmiş Milletler'den sonra dünya genelindeki **ikinci en büyük hükümetlerarası uluslararası kuruluştur**. Resmî Türkçe kısaltması **İİT**; İngilizce kısaltması ise **OIC** (*Organisation of Islamic Cooperation*) şeklindedir.

Bu başlık altında öne çıkan temel analitik boyutlar şunlardır:

1) **Toprak Bütünlüğü ve BMGK Kararlarına Bağlılık:** Türkiye ve İİT, İsrail'in 1981 ilhak kararını hükümsüz sayan BMGK'nın 497 sayılı kararına ve "savaş yoluyla toprak kazanılamayacağı" evrensel hukuk ilkesine sarsılmaz bir şekilde bağlıdır. Golan Tepeleri'nin işgalden kurtarılması, Doğu Akdeniz ve Levant'ta kalıcı barışın vazgeçilmez şartı olarak kabul edilir.
2) **Casus Belli ve Güvenlik Riski Yaklaşımı:** Sınırların kuvvet kullanılarak tek taraflı değiştirilmesi veya ilhak edilmesi, uluslararası sistemde devletlerin egemenlik haklarını ihlal eden ve çatışmayı tetikleyen bir *"casus belli"* (savaş sebebi) mantığı oluşturur. Türk stratejik doktrininde ve akademik külliyatında, tek taraflı ilhak adımlarının meşrulaştırılmasının bölgesel sistemde kaotik ve kuralsız bir emsal oluşturacağı vurgulanır.
3) **İİT Zirve Kararları ve İslam Dünyası Müşterek Tutumu:** İİT bildiri ve kararlarında Golan Tepeleri; Doğu Kudüs ve Filistin topraklarıyla birlikte İslam dünyasının ortak egemenlik ve dayanışma davası olarak tanımlanır. Yerleşimci sömürgeciliği, hidro-politik kısıtlamalar ve Suriye'nin toprak bütünlüğüne yönelik ihlaller diplomatik platformlarda sert bir dille kınanır.

2. TARİHÇE VE EGEMENLİK DÖNÜŞÜMLERİ

Golan Tepeleri'nin jeopolitik ve askeri önemi, 20 ve 21. yüzyıldaki modern savaşlarla sınırlı olmayıp, Orta Çağ ve Antik Dönem'den bu yana Levant, Mezopotamya ve Mısır havzaları arasındaki güç mücadelelerinin kilit eksenini oluşturmuştur. Orta ve Yeni Çağ'da bu coğrafyaya hâkim olmak, ticaret yollarını kontrol etmek ve Şam ile Filistin arasındaki askeri hareketliliği yönlendirmek anlamına geliyordu.

Tarihsel derinlikte Golan Tepeleri'nin hakimiyet mücadelesindeki rolü ve taraflara sağladığı olumlu/olumsuz etkiler şu başlıklar altında incelenmiştir.

2.1. Orta ve Yeni Çağ'da Golan Tepeleri Çevresindeki Hakimiyet Mücadelesi

2.1.1 Antik ve Erken İslam Dönemi (Bizans- Sasani ve Müslüman Fetihleri) Golan, Antik Dönem'de Filistin, Suriye ve Arabistan yarımadasını birbirine bağlayan kervan yollarının kavşağındaydı. 7nci yüzyıldaki İslam fetihleri sırasında (özellikle **Yermuk Muharebesi'**nde **(M.S. 636**),[44] Golan'ın hemen güneyindeki coğrafi eşik, Müslüman ordularının Bizans İmparatorluğu'na karşı Suriye ve Levant kapılarını açmasında stratejik bir sıçrama tahtası olmuştur. Bahsi geçen eşik Yermük Vadisi (Yermük Nehri Kanyonu)'dur. Buranın coğrafi özelliği, Golan'ın güneyini belirleyen doğal bir sınır olarak, Golan Platosu'nun güney kenarını bıçak gibi kesen derin ve sarp bir kanyon vadisi olmasıdır. Yermük Nehri, Golan Platosu'nu güneydeki Cilad (Gilead) Dağları ve Aclun Platosu'ndan (Ürdün) ayırır.

[44] **Yermük Muharebesi (15–20 Ağustos 636):** İslam ve dünya harp tarihinin en kritik, stratejik dönüm noktalarından biri kabul edilen, Halid bin Velid komutasındaki Dört Halife (Raşidun) ordusu ile Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu arasında **Yermük Nehrinin** geçtiği vadide (bugünkü Ürdün-Suriye-İsrail/Golan sınır üçgeni) gerçekleşen büyük bir meydan muharebesidir.

Yermük Vadisi tarih boyunca doğal bir askerî engel ve arazi yapısı doğal savunma mevzii teşkil etmiş olup; günümüzde ise Suriye, Ürdün ve İsrail/Golan arasındaki sınır üçgenini çizen doğal bir jeopolitik bir öneme sahiptir.

Yermuk muharebesinin askerî cereyan tarzı, siyasi arka planı ve stratejik Sonuçları şöyledir:

1) Savaşın stratejik planlaması ve saha komutanlığı **Halid bin Velid** tarafından yürütülmüştür. Ancak muharebe devam ederken, Hz. Ömer R.A. (Radıyallahü Anh), Halid bin Velid'i başkomutanlıktan alarak ordunun genel sevk ve idaresini **Ebu Ubeyde bin Cerrah**'a devretmiştir. Halid bin Velid ise süvari birliklerinin komutanı olarak kilit rol oynamaya devam etmiş ve zaferde başrolü oynamıştır.

2) II. Halife Hz. Ömer (R.A.)'ın döneminde (634–644) kazanılan bu zafer; Şam, Kudüs ve tüm Levant coğrafyasının kapılarını İslam devletine açmış ve Doğu Roma'nın bölgedeki hakimiyetine son vermiştir. **Şam, Kudüs, Antakya ve tüm Şam coğrafyası (Bilad eş-Şam)** İslam devletinin kontrolüne girmiştir.

3) Bizans İmparatoru Herakleios'un *"Elveda Suriye..."* diyerek bölgeyi terk etmesine yol açan bu zafer, Kuzey Afrika, Mısır ve Anadolu kapılarını İslam ordularına açan küresel ölçekli tarihsel milattır ve günümüzde dahi İslam karşıtları için jeopolitik bir kırılma sayılmaktadır.

2.1.2. Haçlı Seferleri Dönemi (12. ve 13. Yüzyıllar):

Orta Çağ'da Golan, Kudüs Haçlı Krallığı ile Şam'daki Müslüman Atabeylikler arasında (Zengiler ve Eyyubiler dönemlerinde) tampon ve sınır bölgesiydi. Bölgedeki kaleler (örneğin Banias ve sonradan inşa edilen Nimrod Kalesi / Qal'at al-Subeibe), Şam'ı batıdan gelecek saldırılara karşı koruyan en önemli savunma hattıydı. Haçlılar, Şam'a ulaşmak için bu tepelerdeki geçitleri aşmak zorundaydı; Müslüman orduları ise bu yükseklikleri ve kaleleri tutarak Haçlıların iç hatlara sızmasını engelliyordu.

Memluk Dönemi

Memluk Sultanı Baybars'ın Moğol akınlarını durdurma stratejisinde ve Osmanlı İmparatorluğu'nun 1516 Mercidabık Zaferi sonrasında Suriye ve Filistin eyaletlerini birleştirmesinde Golan'ın coğrafi bütünlüğü idari ve askeri bir köprü vazifesi görmüştür. Osmanlı döneminde bölge, Havran Sancağı dâhilinde hem göçebe aşiretlerin denetlendiği hem de Şam hac yolunun güvenliğinin sağlandığı bir hat olmuştur.

Haçlı Seferleri Dönemi ve Banias-Hırbetü'l-Yaruma Çatışmaları (12. Yüzyıl)

Orta Çağ döneminde (Haçlı Seferleri ve Memluk-Moğol mücadeleleri ekseninde) Golan Tepeleri ve çevresi, Doğu Akdeniz ile iç Suriye arasındaki egemenliğin kilit taarruz ve savunma hattı olmuştur. Bu dönemde bölgede yaşanan en kritik mücadeleler ve neticeleri olaylar bazında şu şekildedir:

Taraflar: Kudüs Haçlı Krallığı / Antakya Prensliği ile Şam Atabeyliği (Zengiler) ve sonrasında Eyyubiler (Selahaddin Eyyubi).

Mücadelenin Niteliği: Haçlılar, kıyı şeridinden (Akka ve Sayda'dan) başlayarak iç kesimlere, özellikle Şam'a ve Şeria Nehri'nin su kaynaklarına ulaşmak için Golan bölgesindeki geçitleri zorluyordu.

Bu dönemde bölgede kesin ve tek bir büyük meydan savaşı yerine, kalelerin el değiştirdiği bir yıpratma ve kuşatma savaşı yaşandı:

Haçlıların Kazandıkları:

Haçlılar, Golan'ın batı eteklerinde yer alan stratejik **Banias (Paneas)** şehrini ve kalesini ele geçirerek Şam'a açılan kapılarda kritik bir köprübaşı kurdular (1129, 1140 ve 1164 yıllarındaki dönemsel kuşatmalarda Haçlılar ve Müslümanlar arasında bölge birkaç kez el değiştirdi).

Müslümanların (Zengiler ve Eyyubiler) Kazandıkları:

Nureddin Zengî ve ardından Selahaddin Eyyubi, Haçlıların Golan üzerinden Şam'ı ve Şeria su yollarını tamamen ele geçirme stratejisini başarıyla sarstı ve püskürttü. Özellikle 1179'daki **Marj Ayyun Muharebesi**[45] ve hemen ardından Golan'ın kuzey eteklerindeki **Ya'qub's Ford** (Haçlıların inşa ettiği ve "Ateret Kalesi" olarak da bilinen) kalesinin Selahaddin Eyyubi tarafından fethedilmesiyle Haçlıların Golan ve Ürdün vadisi üzerindeki ilerleyişi kesin olarak durduruldu.

Marj Ayyun Muharebesinin Stratejik Önemi ve Sonuçları

Selahaddin Eyyubi, 1177 yılındaki Montgisard Muharebesi'nde IV. Baudouin'e karşı aldığı ağır yenilginin ardından askerî itibarını ve bölgedeki üstünlüğünü Marj Ayyun Zaferi ile yeniden tesis etmiştir. Çatışmada Haçlı ordusu ağır bir bozguna uğramış; IV. Baudouin ve Trablus Kontu III. Raymond canlarını zor kurtarırken, Katolik Kilisesi'ne bağlı ilk ve en nüfuzlu askerî-dini keşiş tarikatı olan Tapınak Şövalyeleri'nin Büyük Üstadı Odo de St. Amand dâhil çok sayıda yüksek rütbeli Haçlı soylusu esir alınmıştır. Tam adı *"Mesih'in ve Süleyman Tapınağı'nın Yoksul Askerleri"* olan ve 1119'da Hugues de Payens ile arkadaşlarınca Kudüs'te kurulan Tapınak Şövalyeleri, 1291'de Akka'nın düşmesiyle Batı Asya'daki askerî varlıklarını kaybetmiş; Fransa Kralı IV. Philippe'in ağır borçları ve tarikatın bağımsız gücünden duyduğu rahatsızlık nedeniyle Papa V. Clemens'in kararıyla 13 Ekim 1307 Cuma günü sapkınlık suçlamasıyla tutuklanmış ve 1312 Viyana Konsili ile lağvedilerek Son Büyük Üstat Jacques de Molay 1314'te Paris'te diri diri yakılmıştır.

Marj Ayyun'da elde edilen bu kritik zafer, Eyyubi ordusunun Şeria (Ürdün) Nehri'nin kuzeyindeki stratejik Yakup Geçidi Kalesi'ni (*Chastelet / Jacob's Ford*) kuşatıp yıkmasını sağlarken, 4 Temmuz 1187 tarihinde Eyyubiler Sultanı Selahaddin Eyyubi komutasındaki İslam ordusunun Kudüs Krallığı ve Haçlı birleşik ordusunu Taberiye Gölü'nün batısındaki Hıttin Kayalıkları'nda kesin bozguna uğratacağı efsanevi Hıttın Zaferi'ne ve Kudüs'ün fethine giden jeopolitik yolu açmıştır.

[45] **Marj Ayyun (Merc-i Uyûn) Muharebesi (10 Haziran 1179):** Eyyubiler Hükümdarı **Selahaddin Eyyubi** ile Kudüs Krallığı Hükümdarı **IV. Baudouin (Cüzamlı Kral)** arasında, bugün Lübnan'ın güneyinde (Golan Tepeleri'nin hemen kuzeybatı uzantısında, Litani Nehrine yakın Marjayoun ovasında) gerçekleşen stratejik askerî çatışmadır.

Hıttin Zaferinin kazanılmasında Eyyubiler tarafından uygulanan taktikler

Hıttin Zaferinin kazanılmasında Selahaddin Eyyubi tarafından uygulanan stratejik taktikler ve muharebenin cereyan ettiği coğrafi zemin kilit rol oynamıştır. Kavurucu Temmuz sıcağında uygulanan susuzluk taktiği ile Haçlı ordusu Taberiye Gölü etrafındaki hayati su kaynaklarından tecrit edilerek Hıttin Düzlüğü'ne çekilmiştir. Düzlük, günümüzde İsrail'in kuzeyinde, Aşağı Galile bölgesinde, Celile Denizi (Taberiye Gölü) ile Akdeniz arasındaki hat üzerinde yer alan volkanik karakterli bir yayla ve plato görünümündedir. Taberiye Gölü'nün yaklaşık 8-9 kilometre batısında yükselen bu alan, adını hemen kenarında yer alan ve ikiz tepelerden oluşan Hıttin Boynuzları (*Horns of Hattin / Qurûn Hattîn*) adlı sönmüş volkanik krater kalıntılarından almaktadır. Eyyubi birlikleri, ateş ve çember taktiği doğrultusunda Haçlıların sığındığı tepelerin etrafındaki çalıları ateşe vererek düşman ordusunu duman ve susuzluk cenderesine sokmuş, ardından etrafını sarıp kuşatarak imha etmiştir. Doğrudan Taberiye Gölü çanağına inen dik yamaçların hemen üzerinde konumlanması sebebiyle Orta Çağ'da Akdeniz kıyısındaki Haçlı limanlarından (Akka, Hayfa) iç kesimlerdeki göl ve Şeria Vadisi'ne geçişi kontrol eden kritik bir jeopolitik kavşak noktası olan bu plato, 1187 yılında Selahaddin Eyyubi'nin Haçlı ordusunu imha ettiği efsanevi meydan muharebesine ev sahipliği yapmıştır.

Haçlı ordusunun tüm ağır süvari ve savunma gücü Hıttin'de yok edildiği için Kutsal Topraklardaki Haçlı kaleleri ve garnizonları korumasız kalmış, bu zafer 2 Ekim 1187'de Kudüs'ün 88 yıllık Haçlı işgalinden kurtarılmasına zemin hazırlamıştır. Muharebe sonucunda Kudüs Kralı Lüzinyanlı Guy ve Lâtin soylular esir alınırken; ticaret kervanlarına ve hacılara saldıran Chatillonlu Renaud ile esir alınan Tapınak ve Hospitalier şövalyeleri idam edilmiştir. Böylece Haçlıların Levant coğrafyasındaki hakimiyeti dar bir sahil şeridine sıkışmış, alınan bu ağır yenilgi tüm Avrupa'yı sarsarak Üçüncü Haçlı Seferi'nin (1189–1192) başlatılmasına neden olmuştur.

Hospitalier Şövalyeleri (*Hospitaliers / Ordo Sancti Johannis Hierosolymitani*), Türkçe literatürde Aziz Yuhanna (St. Jean) Şövalyeleri veya daha sonraki merkezleri sebebiyle Rodos ve Malta Şövalyeleri olarak bilinen, 11. yüzyılın ortalarında Kudüs'te Hristiyan hacılara sağlık hizmeti sunmak amacıyla kurulup, zamanla Katolik Kilisesi'ne bağlı seçkin bir askerî-dini keşiş tarikatına dönüşen tarihsel bir yapıdır. Yaklaşık 1070 civarında İtalyan tüccarlar tarafından Kudüs'teki Aziz Yuhanna Manastırı yakınında hasta ve fukara hacılara hizmet vermek üzere bir hastane (*hospital*) olarak temelleri atılmış; 1099'da Birinci Haçlı Seferi ile Kudüs'ün ele geçirilmesinin ardından Kutsal Toprakların ve hac yollarının savunulması ihtiyacı doğrultusunda Papalık onayıyla silahlı bir teşkilata evrilmiştir. Tapınakçılar ile birlikte Kudüs Krallığı, Antakya Prensliği ve Trablus Kontluğu gibi Haçlı devletlerinin ana profesyonel askerî omurgasını oluşturan tarikat, Suriye geçidindeki Karak des Chevaliers (Hısnü'l-Ekrâd) ve Margat Kalesi gibi efsanevi müstahkem yapılar inşa edip yönetmiş, 1187 Hıttın Muharebesi'nde Selahaddin Eyyubi'ye karşı savaşarak ağır kayıplar vermiştir. Kudüs'ün kaybının ardından merkezini Akka'ya taşıyan Hospitalierler, 1291'de Memlûklerin Akka'yı fethiyle Levant coğrafyasından tamamen çıkarılmış; önce Rodos'a (1310–1522) yerleşerek Akdeniz'de güçlü bir deniz gücü haline gelmiş, Kanuni Sultan Süleyman'ın Rodos'u fethinden sonra ise Malta'ya (1530–1798) intikal etmiştir. Günümüzde varlığını Malta Egemen Komutanlığı (*Sovereign Military Order of Malta - SMOM*) adıyla sürdüren yapı, uluslararası hukukta devlet benzeri (*sui*

generis) hukuki kişiliğe, Birleşmiş Milletler'de gözlemci statüsüne ve küresel çapta yürütülen insani yardım faaliyetlerine sahiptir.

Karak des Chevaliers (Hısnü'l-Ekrâd; Arapça bir isim olan ve 11. yüzyılda Mirdasiler tarafından bölgeye yerleştirilen Kürt garnizonuna atfen verilen *Hısnü'l-Ekrâd* (حصن الأكراد) tabiri birebir **"Kürtler Kalesi"** anlamına gelmekte olup, Fransızca *Karak des Chevaliers* ismi bu ifadenin zamanla bozulması ve *"Şövalyeler Kalesi"* anlamının eklenmesiyle oluşmuştur; dolayısıyla yapı Türkçe literatürde ve tarih araştırmalarında **"Kürtler Kalesi"** veya **"Şövalyeler Kalesi"** olarak anılmaktadır.

2.1.3 Memlukler ile İlhanlı Moğol Hanlığı arasındaki mücadeleler (13. Yüzyıl Sonu)

Mısır ve Suriye merkezli Türk-Memlûk Sultanlığı ile Hülâgû ve Abaka Han liderliğindeki Moğol İlhanlığı arasında yaşanan mücadelenin ana eksenini, Moğolların 1258'de Bağdat'ı ele geçirip Şam'ı aldıktan sonra Filistin ve Mısır'a doğru ilerleme stratejisi oluşturmuştur. Bu süreçte Golan Tepeleri ve Havran bölgesi, Moğol ordularının Suriye içlerinden güneye, Celile ve Filistin sahasına inmek için kullandığı ana lojistik ve intikal koridoru işlevi görmüştür. 1260 yılında gerçekleşen Ayn Câlût Muharebesi [46] ile Moğollar tarihte ilk kez ağır bir yenilgiye uğratılmış ve bu kritik zaferin ardından **Memlûk Sultanı Baybars**[47], Golan ve çevresindeki kaleleri —özellikle stratejik **Nimrod Kalesi**'ni (*Qal'at al-Subeibe*)[48]— tahkim edip güçlendirerek Moğolların ve Haçlı artıklarının kuzeyden ve doğudan gelebilecek taarruz hatlarını tamamen kapatmıştır. Böylece Memlûkler, Golan bölgesini güvenli bir savunma hattı ve askerî üs olarak kullanmak suretiyle Moğol akınlarını Suriye sınırları içerisinde durdurmayı başarmışlardır.

Kuzey Golan Tepeleri'nde, Hermon (Cebel-i Şeyh) Dağı'nın güney eteklerinde, deniz seviyesinden yaklaşık 800 metre yüksekteki dar ve kayalık bir tepe hattı üzerinde kurulu görkemli bir Orta Çağ askerî tahkimatı olan **Nimrod Kalesi** (*Qal'at al-Subeibe*), tarihî kaynaklardaki özgün Arapça adıyla "Büyük Sarp Kayalık Kalesi" anlamına gelen ***Kal'atü's-Sübeybe*** olarak bilinmekte; Batı literatüründe ve günümüz bölge haritalarında ise adını Tevrat'taki avcı efsanesi Nimrod'dan (Nemrut) alarak anılmaktadır. İlk olarak 1227-1230 yıllarında Eyyubiler tarafından Şam-Banyas ticari ve askerî güzergâhını emniyete almak ve Akdeniz'den iç kesimlere yönelen Haçlı ilerleyişini kesmek amacıyla inşa edilen yapı, 1260 Ayn Câlût Zaferi'nin ardından Memlûk Sultanı I. Baybars tarafından genişletilerek devasa kuleler, surlar ve su sarnıçlarıyla baştan aşağı yeniden tahkim edilmiştir. Kalenin idaresini komutanı Bilban el-Alemî'ye verip giriş kapılarına kendi sembolü olan aslan kabartmasını kazıtan Sultan Baybars devrinde bu müstahkem yapı; Golan coğrafyasından Şam'a giden kilit

[46] **Ayn Câlût Muharebesi (3 Eylül 1260):** Sultan Kutuz ve komutan Baybars idaresindeki Mısır Memlûk ordusunun, Hülâgû Han'ın komutanı Ketboğa liderliğindeki Moğol (İlhanlı) ordusunu Filistin/Galile bölgesinde kesin mağlubiyete uğrattığı tarihi meydan savaşıdır.

[47] **Sultan I. Baybars (el-Melikü'z-Zâhir Rukneddin Baybars el-Bundukdârî / 1223–1277):** Mısır ve Suriye merkezli Memlûk Sultanlığı'nın dördüncü sultanı, devletin hakiki kurucusu ve Doğu Akdeniz–Levant coğrafyasının kaderini değiştiren en seçkin askerî stratejistlerden biridir. Sultan I. Baybars, Kıpçak Türk boyuna mensup bir **Kıpçak Türkü** kökenlidir. 13. yüzyılın başlarında Avrasya bozkırlarındaki Moğol istilaları ve boylar arası çatışmalar sırasında Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlardan esir düşmüş, ardından köle pazarlarında satılarak Eyyubi sarayına ve Nil nehri üzerindeki Bahri Memlûk kışlalarına getirilmiştir. Türk dili, askeri geleneği ve bozkır harp sanatıyla yetişmiş bir Türk komutandır.

[48] **Nimrod Kalesi** (*Qal'at al-Subeibe / Kalsatü's-Sübeybe*), Kuzey Golan Tepeleri'nde, Hermon (Cebel-i Şeyh) Dağı'nın güney eteklerinde, deniz seviyesinden yaklaşık 800 metre yüksekteki dar ve kayalık bir tepe hattı üzerinde kurulu görkemli bir Orta Çağ askerî tahkimatıdır.

intikal koridorunu (Banyas Geçidi) ve Hula Vadisi'ni tamamen kontrol altında tutarak Memlûkler dönemi boyunca hem Moğol akınlarına hem de Haçlı tecavüzlerine karşı Doğu Akdeniz–Levant savunma hattının ana kilidi işlevini üstlenmiştir.

Ayn Câlût Muharebesi, 1258'de Bağdat'ı ve ardından Şam'ı yıkan Moğolların tarihte ilk kez açık sahada kesin yenilgiye uğratıldığı ve Mısır ile Kuzey Afrika'ya doğru ilerleyişlerinin tamamen durdurulduğu tarihî bir kırılma noktasıdır. Savaş sırasında Komutan Baybars'ın uyguladığı sahte geri çekilme taktiğiyle Moğol ordusu vadiye çekilmiş, etraftaki tepe hatlarında konuşlanan Sultan Kutuz'un ana ordusu tarafından çembere alınarak imha edilmiştir. Kazanılan bu büyük zaferin ardından Memlûkler İslam dünyasının hâmisi ve Doğu Akdeniz'in baskın askerî gücü haline gelmiş; Golan ve çevresini (Nimrod Kalesi dâhil) tahkim ederek Suriye hattını Moğol ve Haçlı tehditlerine karşı tamamen güvenceye almıştır.

2.1.4. Orta Çağ'da Bu Bölgedeki Mücadelelerin Stratejik Özeti ve DeğerIendirilmesi

İleriki dönemlerde bölgede hâkimiyet kuran Zengiler ve Eyyubiler gibi Müslüman güçler, Golan Tepeleri'nin sunduğu dik sarp yamaçları, aşılması güç doğal engelleri ve zengin su kaynaklarını aktif bir askerî savunma hattı olarak kullanmış; böylece Haçlı ordularının iç kesimlere ilerleyerek stratejik merkez olan Şam'ı düşürme girişimlerini başarıyla püskürterek kritik savunma zaferleri elde etmişlerdir.

Moğol istilası döneminde ise Golan coğrafyası, Mısır ve Suriye merkezli Türk-Memlûk ordularının taarruz, lojistik ikmal ve intikal hatlarını organize ettiği hayati bir askerî platforma dönüşmüş; Batı Asya'yı Ortadoğu'yu istila etmek isteyen Moğol ordularına karşı bölgenin derinlikte savunmasını sağlayan stratejik bir tampon bölge ve yüksek caydırıcılık üssü olarak tarihsel işlevini yerine getirmiştir.

İslam'ın izzetini korumak, beldelerini emniyete almak ve mazlumların hamisi olmak yolunda hayatlarını adayan mübarek hükümdarlar, dirayetli sultanlar ve muzaffer komutanlar; tarih sahnesinde sadece birer askerî deha değil, adalet ve emniyet sütunları olarak yer almışlardır.

Kudüs'ün muhafızı Selahaddin Eyyubî'den, Haçlı ve Moğol kasırgalarını göğüsleyen Şehid Sultan Kutuz ile Muzaffer Sultan I. Baybars'a; Şam ve Halep kapılarını İslâm'ın sarsılmaz kalesi kılan Nureddin Zengi'den, Doğu'dan Batı'ya adalet bayrağını taşıyan nicelerine kadar tüm İslam büyükleri; gösterdikleri azim, feraset ve fedakârlıkla ümmetin bekasına hizmet etmişlerdir.

Kendi dönemlerinde Doğu Akdeniz'den Levant'a, Anadolu'dan Afrika ve Asya derinliklerine kadar uzanan coğrafyada; kurdukları müstahkem savunma hatlarıyla, ihdas ve inşa ettikleri adalet ve ilim müesseseleriyle İslâm medeniyetinin devamlılığını sağlamışlardır. Onların ortaya koyduğu sarsılmaz irade ve vatan/ümmet müdafaası bilinci, bugün de tarihi ve jeopolitik şuurumuzun en güçlü ilham kaynağını oluşturmaktadır.

İslam'ın muhafazası, adaletinin tecellisi ve mukaddesatın emniyeti için ömür tüketen, bu uğurda gazi ve şehit olan tüm Müslüman hükümdar, komutan ve neferlerin aziz ruhlarını minnet, hürmet ve rahmetle yâd ediyoruz. Ruhları şâd, mekânları cennet, makamları âli olsun.

2.2. Bu dönemdeki mücadelelerin taraflara sağladığı olumlu ve olumsuz etkiler

Tarihsel süreç boyunca Golan Tepeleri'ni elinde bulunduran ya da ele geçirmeye çalışan güçler, bu coğrafi formasyonun hem avantajlarıyla (olumlu) hem de lojistik/coğrafi zorluklarıyla (olumsuz) karşılaşmışlardır:

2.2.1 Olumlu Etkiler (Askeri ve Stratejik Avantajlar)

Tarihsel süreç boyunca Golan Tepeleri'ni elinde bulunduran ya da ele geçirmeye çalışan güçler, bu coğrafi formasyonun sunduğu hem askerî ve stratejik avantajlarla hem de getirdiği lojistik zorluklarla karşılaşmışlardır.

Bölgeyi kontrol altında tutan taraflara sağlanan olumlu etkilerin başında uzun menzilli mutlak gözetleme ve erken uyarı imkânı gelmektedir. Orta Çağ'da atlı gözetleyicilerin, günümüzde ise gelişmiş radarların Şam Ovası'nı, Celile'yi ve Ürdün Vadisi'ni kuşbakışı izlemesine imkân tanıyan bu hâkim konum, düşman intikallerinin ve hareketlerinin kilometrelerce öteden tespit edilmesini sağlamıştır.

Bunun yanı sıra sarp yamaçlar ve dik platolar savunan tarafa muazzam bir hâkim arazi üstünlüğü sunarak savunmada çarpan etkisi oluşturmuş; aşağıdan yukarıya yönelen taarruzları son derece maliyetli hale getirerek, az sayıdaki kuvvetle dahi büyük orduların durdurulabilmesine ve böylece harp prensiplerinden kuvvet tasarrufunun etkin şekilde uygulanmasına imkân vermiştir.

Son olarak bölgenin, Taberiye Gölü ile Şeria (Ürdün) Nehri'ni besleyen kritik ırmak ve derelere yakınlığı hem orduların konaklaması ve ikmali, hem de tarımsal süreklilik açısından hayati bir su güvenliği ve ikmal emniyeti sağlamıştır.

2.2.2. Olumsuz Etkiler (Coğrafi ve Lojistik Dezavantajlar)

Golan Tepeleri'nin sunduğu stratejik avantajların yanı sıra, coğrafi yapısının getirdiği ciddi lojistik ve askeri kısıtlamalar da bulunmaktadır. Bölgede özellikle Şeyh (Hermon) Dağı ve çevresinde kış aylarında etkisini gösteren sert karasal iklim koşulları, tarih boyunca orduların ikmal hatlarını ve lojistik akışını ciddi biçimde aksatmış, dağlık ve engebeli arazide birliklerin konuşlandırılması ile iaşesinin sağlanmasını ağır bir operasyonel yüke dönüştürmüştür.

Bununla birlikte, platoların dış dünyayla temasını sağlayan dar vadi ve boğazların hasım unsurlar tarafından kontrol altına alınması durumunda, tepelerdeki savunma birliklerinin hızla kuşatılarak tecrit edilme riski ortaya çıkmaktadır.

Son olarak, hâkim arazi yapısı savunmada muazzam bir üstünlük sağlasa da Golan Tepelerini elinde tutan tarafın, Şam veya Batı Şeria istikametine doğru bir taarruz harekâtı başlatması durumunda bir dezavantaja dönüşebilmektedir. Sarp arazi yapısı ve dar geçitler, intikal eden birliklerin hareket kabiliyetini kısıtlayarak, intikallerde kol düzeni kullanmaya mecbur ederek onları hava ve kara taarruzlarına karşı açık hedef haline getirmektedir. Bu dar geçitlerde yakalanacak yaya veya zırhlı bir kuvvet imha edilmekten kurtulması mümkün değildir.

Sonuç olarak, tarihsel kökleri Orta Çağ'daki Haçlı-İslam mücadelesine kadar uzanan Golan Tepeleri, çağlar boyunca askerî stratejide hep **"savunmada kalkan, taarruzda dar boğaz"** karakteristiği sergilemiştir.

2.3. Osmanlı Yönetimi Dönemi

2.3.1. Osmanlı Yönetimi Döneminde Golan Tepeleri ve Civarındaki Mücadeleler

Osman Bey'den Yavuz Sultan Selim dönemi başlarına kadar geçen iki asırlık zaman diliminde Golan Tepeleri ve Levant coğrafyası, Osmanlı Devleti'nin doğrudan idari veya askerî nüfuz sahasının dışında kalmıştır. Söğüt ve Domaniç hattında küçük bir uç beyliği olarak kurulan ve stratejik genişleme yönünü esasen Bizans topraklarına, Marmara Havzası'na ve Balkanlar'a çeviren Osmanlı Beyliği; Kuruluş ve Yükselme dönemleri boyunca kademeli olarak Rumeli ve Anadolu birliğini sağlamaya odaklanmıştır. Bu süreçte Golan Tepeleri ise Memlûk Sultanlığı'nın egemenliği altında, Şam Eyaleti'ne bağlı stratejik bir güney kalkanı ve Suriye içlerinden Filistin sahasına uzanan kilit bir askerî koridor olarak varlığını sürdürmüştür.

14 ve 15'nci yüzyıllar boyunca Akdeniz'in doğusunda ve Balkanlar'da imparatorluklaşan Osmanlılar ile Doğu Akdeniz-Mısır hattını tutan Memlûkler arasında diplomatik ve dinî bir dostluk hâkim olsa da Çukurova (Ramazanoğulları) ve Dulkadiroğlu Beyliği üzerindeki nüfuz mücadeleleri ile 15. yüzyılın sonlarında yaşanan Osmanlı-Memlûk Savaşları (1485-1491) tarafları askerî olarak karşı karşıya getirmiştir. Ancak bu çatışmalar dahi Çukurova ve Güney Anadolu sınır hatlarında sınırlı kalmış, Golan bölgesi Osmanlı ordularının menzilinin ötesinde bir Memlûk iç coğrafyası niteliğini korumuştur.

16'ncı yüzyılın başlarına gelindiğinde ise, Doğu Akdeniz'deki jeopolitik dengeler köklü bir kırılmaya uğramıştır. Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid dönemlerinde sağlanan Anadolu ve Akdeniz hâkimiyeti, Yavuz Sultan Selim'in 1512'de tahta geçmesiyle güney ve doğu eksenli büyük bir stratejik dönüşüm kazanmıştır. **1514 Çaldıran Zaferi** [49] ile Doğu Anadolu'daki Safevî tehdidini dizginleyen Yavuz Sultan Selim, Memlûk Sultanlığı'nın Safevîler ile kurduğu gizli ittifak ve Kızıldeniz ile Basra Körfezi'ne giren Portekiz tehdidi karşısında Doğu Akdeniz ve Kutsal Topraklar'ın emniyetini bizzat üstlenme kararı almıştır. Böylece Osman Bey'den beri

[49] 1514 Çaldıran Zaferi, Doğu Akdeniz, Levant ve Orta Doğu coğrafyasındaki güç dengelerini, jeopolitik hatları ve sınır güvenlik dinamiklerini kökten değiştiren tarihsel bir dönüm noktasıdır. Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim ile Safevi Hükümdarı Şah İsmail arasında 23 Ağustos 1514'te gerçekleşen muharebe, Osmanlı Devleti'nin doğu sınırlarını emniyet altına almasını sağlamıştır. Bu zafer, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Osmanlı hakimiyetine girmesini sağlayarak, 1516-1517 Mercidabık ve Ridaniye seferlerinin, dolayısıyla Mısır ve Levant/Suriye coğrafyasının fethinin önünü açan stratejik bir basamak olmuştur. Aynı zamanda İpek Yolu'nun kuzey ve güney kolları üzerindeki denetim Osmanlı idaresine geçmiş ve Doğu Akdeniz'e yönelen ticaret koridorlarının güvenliği tesis edilmiştir.
Golan Tepeleri raporu açısından bu tarihsel arka plan iki temel metodolojik boyutta önem taşımaktadır. İlk olarak, Çaldıran sonrası başlayan fetih süreciyle birlikte Golan Tepeleri dâhil tüm Levant bölgesi, 1516'dan I. Dünya Savaşı sonrasına kadar yaklaşık dört yüzyıl boyunca Osmanlı idaresi altında kalmıştır. Bu dönem; bölgedeki arazi rejimleri, vakıf kayıtları, yerel aşiret ve Dürzi toplumsal yapısı ile Şam Eyaleti kapsamındaki idari taksimatın hukuki ve tarihsel omurgasını oluşturmaktadır. İkinci olarak, bölgedeki mülkiyet ve demografi iddialarına karşı Osmanlı arşiv belgeleri ve Tapu Tahrir Defterleri, Golan Platosu'nun tarihsel olarak bölgesel coğrafyanın ve İslam mirasının ayrılmaz bir parçası olduğunu kanıtlayan en somut ve bağlayıcı arşivsel kaynakları sunmaktadır.

kademeli olarak olgunlaşan cihan devleti vizyonu, 1516 yılına gelindiğinde ilk kez Golan Tepeleri'nin de içinde yer aldığı Şam ve Levant coğrafyasının kapılarına dayanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin **1516 Mercidabık Zaferi** [50] ile Levant coğrafyasına dâhil ettiği Golan Tepeleri ve çevresi, yaklaşık dört asır boyunca Şam Eyaleti'nin güney emniyet kalkanı ve stratejik transit geçit hattı olarak yönetilmiştir.

Mercidabık Zaferi: Sefer Öncesi, Muharebenin Cereyanı ve Zafer Sonrası Dönem

1516 yılında vuku bulan Mercidabık Muharebesi, sadece Osmanlı ve Memlûk devletlerinin kaderini değiştirmekle kalmamış; Doğu Akdeniz, Şam, Halep, Golan ve Hicaz hattındaki asırlık jeopolitik dengeleri kökünden sarsmıştır.

Bu dönemde bölgedeki mücadeleler ve güvenlik politikaları üç ana eksen etrafında şekillenmiştir:

a. Hac Yolu Güvenliği ve Bedevi Asayiş Mücadeleleri

Golan Tepeleri ve komşu Havran Sancağı, Şam-ı Şerif'ten başlayıp Hicaz'a uzanan tarihî Hac Yolu'nun (***Sürre Alayı Güzergâhı***[51]) hemen batı kanadında yer almaktaydı. Bölgedeki konar-göçer Bedevi unsurların ve yerel kabilelerin hac kervanlarına, tüccarlara ve yerleşik köylere yönelik yağma girişimleri, Osmanlı idaresinin bölgedeki ana asayiş gündemini oluşturmuştur. Osmanlı yönetimi;

1) **Karakol ve Derbent Sistemi:** Şam Eyaleti, Golan'a hâkim yüksek noktalarda ve su başlarında küçük garnizonlar ile derbentçi köyler tesis ederek geçit emniyetini sağlamıştır. (*Osmanlı idari ve askeri teşkilatında derbentçiler; stratejik dağ geçitlerini, kervan yollarını ve sınır hatlarını (örneğin Şam-Hicaz/Golan hattı üzerindeki Sürre Alayı ve kervan güzergâhlarını) korumak, asayişi sağlamak ve geçiş güvenliğini tesis etmekle görevli muhafız birlikleridir.)*

2) **Tahsisat ve Denge Politikası:** Kabile reislerine *Sürre* adı verilen yıllık ödenekler ve ihsanlar dağıtılarak emniyet sağlanmış; kurallara uymayan unsurlar ise Şam Valileri (özellikle Azmzâde ailesinden gelen valiler) marifetiyle düzenlenen te'dip (cezalandırma) seferleriyle bastırılmıştır. Azmzâde ailesinin idari kayıtları, vakfiyeleri ve arazi tasarrufları; Golan Platosu

[50] **Mercidabık Zaferi (24 Ağustos 1516):** Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim komutasındaki Osmanlı ordusunun, Sultan Kansu Gavri idaresindeki Memlûk ordusunu Halep'in kuzeyindeki Mercidabık Ovası'nda kesin bir bozguna uğrattığı tarihi meydan muharebesidir. Ateşli silahlar ve sahra topları ile teçhiz edilmiş Osmanlı askerî teknolojisinin, geleneksel Memlûk süvari taktiklerine üstünlük sağladığı bu zafer sonucunda Suriye, Lübnan, Filistin ve Golan coğrafyası Osmanlı hâkimiyetine girmiş; Mısır'ın fethine (*1517 Ridaniye Zaferi*) ve Doğu Akdeniz'de Pax Ottomanica (Osmanlı Barışı) düzeninin tesis edilmesine giden jeopolitik yol açılmıştır.

[51] **Sürre Alayı Güzergâhı (Tarihsel Havza ve Mülkiyet Bağlamı):** Osmanlı İmparatorluğu döneminde her yıl hac mevsimi öncesinde Payitaht İstanbul'dan Mekke ve Medine halkına, Dürzi/Arap aşiretlere ve bölge eşrafına gönderilen hediyeleri, yardımları ve paraları taşıyan Sürre-i Hümayun alayının izlediği tarihsel ve resmi kara yoludur. İstanbul'dan başlayıp Şam üzerinden Hicaz'a uzanan bu güzergâh; Golan Tepeleri, Havran Ovası ve Cebel-i Dürzi (Dürzi Dağı) çeperindeki konaklama hatlarını ve mola merkezlerini kapsar. Golan Raporu bağlamında bu güzergâhın kartografik ve hukuki önemi; Osmanlı idaresinin bölgedeki arazi/mülkiyet haklarını, kervansaray ve vakıf kayıtlarını tescil eden, Golan Platosu'nun yüzyıllar boyunca Şam Eyaleti'nin ve İslam coğrafyasının ayrılmaz bir lojistik ve hukuki parçası olduğunu kanıtlayan somut arşivsel referanslardan biri olmasıdır.

ve Şam hinterlandındaki tarihsel mülkiyet haklarını ve Osmanlı mülk rejimini tescil eden arşivsel referanslar arasında yer alır.

b. Dürzî İsyanları ve Bölgesel Güç Odaklarıyla Mücadele

Lübnan Dağları ve Cebel-i Dürzî (Cebel-i Havran) hattına komşu olan Golan coğrafyası, dönem dönem merkezi otoriteye başkaldıran yerel unsurların ve Feodal Dürzî emirlerinin nüfuz mücadelelerine sahne olmuştur:

Fahrüddin Ma'noğlu (II. Fahrüddin) Dönemi:

17. yüzyılın başlarında **Sayda ve Safed**[52] emiri olan Fahrüddin, etki alanını Golan ve Celile bölgesine kadar genişletmeye kalkışmıştır. Osmanlı Devleti, merkezî otoriteyi tehdit eden bu özerkleşme hamlesine karşı 1633'te geniş çaplı bir askerî harekât düzenleyerek bölgedeki idari denetimi yeniden tesis etmiştir.

1) **II. Fahrüddin Ma'noğlu Harekâtı (1633):** Lübnan, Cebel-i Dürzi, Sayda, Safed ve Golan hinterlandında özerk ve geniş bir hâkimiyet alanı kurmaya çalışan Dürzi Emîri II. Fahrüddin Ma'noğlu'nun isyanına ve bağımsızlık girişimine karşı Osmanlı Devleti'nin (Sultan IV. Murad dönemi) başlattığı büyük çaptaki cezalandırma ve tenkil harekâtıdır. Şam Valisi Küçük Ahmed Paşa komutasındaki Osmanlı kara ordusu ile Osmanlı donanmasının eş zamanlı karadan ve denizden yürüttüğü bu geniş operasyon neticesinde II. Fahrüddin'in hâkimiyetine son verilmiş; Sayda, Safed, Cebel-i Dürzi ve Golan Platosu üzerindeki merkezi Osmanlı idaresi, tahrir rejimleri ve güvenlik mimarisi yeniden tesis edilmiştir. Bu harekât, Osmanlı İmparatorluğu'nun 17. yüzyılda dahi Doğu Akdeniz-Golan hattındaki yerel özerklik veya ilhak/bölünme girişimlerine karşı merkezi otoriteyi ve "Şam Eyaleti mülki bütünlüğünü" kesin askerî tedbirlerle koruduğunu gösteren tarihsel-hukuki bir emsal teşkil eder.

2) **Cebel-i Dürzî Gerilimleri:** 19. yüzyılda, özellikle Tanzimat Reformları sonrasında vergilendirme ve zorunlu askerlik politikalarına karşı çıkan Dürzî aşiretlerin Golan'ın sarp topoğrafyasını sığınak ve ikmal üssü olarak kullanması üzerine, Osmanlı ordusu bölgede müteaddit cezalandırma harekâtları yürütmüştür.

c. Kavalalı İbrahim Paşa İşgali ve Mısır Bunalımı (1831–1840)

Osmanlı hâkimiyetindeki en ciddi bölgesel kriz, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa komutasındaki Mısır ordusunun Suriye'yi işgal etmesiyle yaşanmıştır.

1) Golan ve etrafındaki platolar, Şam'a ilerleyen Mısır kuvvetlerinin kilit intikal ve konaklama güzergâhı olmuştur.

[52] **Sayda ve Safed (Tarihsel Eyalet ve Liva Taksimatı):** Osmanlı idari coğrafyasında Doğu Akdeniz ve Güney Levant hattının omurgasını oluşturan iki kritik idari merkezdir. **Sayda** (bugünkü Lübnan kıyısındaki Saida/Sidon), Doğu Akdeniz ticaretini ve kıyı şeridini denetleyen eyalet merkezi; **Safed** ise Celile (Galilee) bölgesinde yer alan ve Golan Platosu'nun güney/batı yamaçlarını, Taberiye Gölü havzasını ve stratejik geçiş hatlarını kapsayan idari sancaktır (liva). Golan Tepeleri raporu bağlamında bu iki merkez; bölgenin Osmanlı arazi ve tapu tahrir defterlerindeki tarihsel idari aidiyetini, mülkiyet rejimini ve Doğu Akdeniz güvenlik mimarisindeki bütünleşik yapısını belgeleyen temel arşivsel/coğrafi referanslardır.

2) İbrahim Paşa'nın katı vergi toplama ve silahsızlandırma politikaları yerel ahali ve aşiretler arasında büyük ayaklanmalara yol açmış; Golan çevresindeki dağlık alanlar Mısır birliklerine karşı çete harbinin yürütüldüğü direnç merkezlerine dönüşmüştür.
3) 1840 Londra Antlaşması ve Müttefik (Osmanlı-İngiliz-Avusturya) müdahalesi sonucu Mısır kuvvetleri bölgeden çekilmek zorunda kalmış ve Golan yeniden doğrudan Şam Vilayeti idaresine bağlanmıştır.

1831–1840 Mısır Bunalımı ve Kavalalı İbrahim Paşa işgali; Golan Platosu'nun yalnızca Şam'a geçişi kilitleyen stratejik bir askeri koridor değil, aynı zamanda merkezi dayatmalara karşı yerel direncin şekillendiği jeo-stratejik bir savunma hattı olduğunu kanıtlamıştır. İbrahim Paşa'nın katı vergilendirme ve silahsızlandırma politikalarına karşı bölge aşiretlerinin yürüttüğü gayrinizami harp, alanın topoğrafik savunma avantajını ortaya koymuş; 1840 Londra Antlaşması ve Dörtlü İttifak müdahalesiyle Mısır birliklerinin çekilmesi neticesinde Golan'ın doğrudan Şam Vilayeti'ne bağlı hukuki ve idari statüsü yeniden tescil edilmiştir.

Öte yandan, raporumuzda bu önemli bölgede Osmanlı İdaresinin zayıflamaya başladığına ilişkin tehlikeli bir gidişata da yeri gelmişken değinmekte yarar vardır:

1831–1840 Mısır Bunalımı ve Kavalalı İbrahim Paşa işgali süreci, Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu Akdeniz ve Levant hattındaki iç tehditleri artık tek başına bertaraf edemediğini; Mısır kuvvetlerini bölgeden çıkarmak adına, Avrupalı gayrimüslim devletlerle (İngiltere ve Avusturya) askeri iş birliği ve diplomatik ittifak kurmak zorunda kaldığını gösteren tarihsel bir kırılma noktasıdır. 1840 Londra Antlaşması ve söz konusu çok uluslu müdahale neticesinde Mısır birliklerinin çekilmesi sağlanmış, Golan'ın doğrudan Şam Vilayeti'ne bağlı idari statüsü yeniden tescil edilmişse de bölge, 'Doğu Sorunu' (Şark Meselesi) kapsamında uluslararası güç rekabetinin doğrudan nesnesi haline gelmiştir.

2.3.2 19. Yüzyıl Sonları: Kafkas Göçmenleri (Çerkesler) ve Stratejik İskân

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonrasında Kafkasya'dan Osmanlı topraklarına sığınan Çerkes muhacirler, Sultan II. Abdülhamid'in stratejik iskân politikası doğrultusunda Golan Tepeleri'ne yerleştirilmiştir (özellikle **Kunaytıra/Quneitra** ve çevresi):

1) **Asayiş ve Askerî Denge:** Çerkes köyleri; bölgedeki asi unsurlara ve kabile yağmalarına karşı birer emniyet ve savunma hattı olarak kurgulanmıştır.
2) **İktisadi Kalkınma:** Savaşçı kimliklerinin yanı sıra disiplinli tarım kültürüne de sahip olan Kafkas göçmenleri, Kunaytıra'yı kısa sürede gelişmiş bir idari ve ticari merkeze dönüştürmüş; Şam-Akka ticaret yolunun emniyetine büyük katkı sağlamışlardır.

Golan Tepeleri'ndeki 19. yüzyıl sonu Çerkes iskânı; Çarlık Rusyası'nın Kafkasya'daki işgali, Müslüman Milletlere soykırımı uygulaması, genişlemesiyle başlayan insani bir trajedinin, Osmanlı Devleti tarafından Suriye/Levant coğrafyasında iç güvenliği sağlama, demografik denge kurma, tarımsal imarı başlatma ve Şam'ın güney kanadında sadık bir askeri-toplumsal tampon kuşak oluşturma amacıyla **militari-jeopolitik bir iskân politikasına** dönüştürülmesinin sonucudur.

"Militari-jeopolitik iskân politikası"; askeri nitelikleri yüksek (disiplinli, savaşçı, teşkilatçı) nüfus gruplarının, devletin **stratejik savunma, iç güvenlik, sınır emniyeti ve demografik dengeleme** hedefleri doğrultusunda planlı bir şekilde kritik coğrafyalara yerleştirilmesini ifade eden üst düzey bir siyaset bilimi ve askeri tarih kavramıdır.

2.3.3 Osmanlı idari yapısında Golan ve bölgenin mülkiyet/arazi rejimi (Tapu Tahrir Kayıtları)

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Golan ve çevresinin idari statüsü, mülkiyet yapısı ve Tapu Tahrir kayıtlarındaki rejimi, bölgenin hem ekonomik kapasitesini hem de merkezi otoritenin buradaki idari hâkimiyetini gösteren son derece zengin bir tarihe sahiptir.

1516 Mercidabık Seferi sonrasında Şam Eyaleti (ve zamanla Safed/Sayda sancakları) idari taksimatına dâhil edilen Golan Platosu; Osmanlı merkezi idaresinin kurduğu tahrir rejimleri, vakıf arazileri ve mukataa (*Devletin vergi/üretim gelirini ihale yoluyla kiralaması veya işletmesi*) sistemleri sayesinde yüzyıllar boyunca sıkı bir hukuki denetime tabi tutulmuştur. Bölgedeki toprak mülkiyeti, Dürzi aşiretlerinin yerel otoriteleri ile merkezi bürokrasi arasında kurulan hassas dengeler üzerinden yönetilmiş; Tapu Tahrir defterleri ve Şeriye sicilleri, bu coğrafyanın ekonomik üretim kapasitesini, vergi gelirlerini ve demografik dokusunu eksiksiz bir şekilde tescil etmiştir. Bu tarihsel arşiv kaydı, Golan'ın Osmanlı mülk rejimindeki kopmaz yerini ve idari meşruiyetini kanıtlayan en güçlü hukuki temeli oluşturur.

2.3.4 Osmanlı Yönetimi Döneminde İdari Yapı ve Havran Sancağı

Yavuz Sultan Selim'in 1516 Mercidabık Zaferi ve ardından tamamlanan Suriye fethiyle birlikte Golan coğrafyası Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti altına girmiştir. Osmanlı idari teşkilatlanmasında uzun süre Şam Eyaleti (Vilayet-i Şam) bünyesinde yer alan Havran Sancağı sınırları içerisinde yönetilen bu bölge, stratejik ve iktisadi açıdan mühim bir konum teşkil etmekteydi.

Sancak geneli; Havran Ovası'nın verimli tarım arazileri, Şam'ı Kutsal Topraklara bağlayan kritik Hac yolu güzergâhı ve stratejik yaylak-kışlak alanlarıyla imparatorluğun bölgedeki can damarlarından biri niteliğindeydi. Bu idari yapının batı kanadını oluşturan Golan Tepeleri ise Taberiye Gölü çevresi ve Şeria Nehri havzasını kuşatan sarp topoğrafyasına rağmen, yüksek tarım ve hayvancılık potansiyeliyle sancağın kilit bir alt bölgesini oluşturmuştur.

Osmanlı yönetimi, bölgedeki idari istikrarı ve kamu düzenini korumak adına yerleşik köylü nüfus ile coğrafyada hareket halinde bulunan Bedevi aşiretleri arasında hassas bir güvenlik dengesi gözetmiştir. Sancakbeyleri ve mutasarrıflar, hem Hac kervanlarının emniyetini temin etmek hem de vergi düzenini aksatmadan yürütmek amacıyla bu stratejik dağlık ve ovalık hattı sürekli denetim altında tutmuşlardır.

2.3.5 Arazi Rejimi ve Tapu Tahrir Defterleri

Osmanlı İmparatorluğu, fethettiği tüm coğrafyalarda olduğu gibi, Golan ve çevresinde de iktisadi ve demografik yapıyı tespit etmek amacıyla, detaylı tahrirler (*Devletin vergi, nüfus ve toprak tescil/kayıt işlemleri*) gerçekleştirmiştir. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman dönemi ve sonrasını kapsayan 16. yüzyıl Tapu Tahrir Defterleri; bölgedeki köy yerleşimlerini, hane sayılarını, nüfus kompozisyonunu, üretilen tarımsal emtiayı ve toplanan **aşar, cizye**, **resm-i çift** gibi vergi kalemlerini[53] kayıt altına almıştır.

---

[53] **Şer'î ve Örfî Osmanlı Vergileri:** Osmanlı mali sisteminde Golan ve Şam hinterlandındaki topraklardan toplanan temel vergi kalemleridir. **Aşar (Öşür):** Müslüman reayadan alınan, tarımsal ürünün (maktu veya oransal) net rekoltesi üzerinden tahsil edilen ürün vergisidir. **Cizye:** Gayrimüslim (zımmi) erkek nüfustan, can ve mal güvenliklerinin sağlanması ile askerlik hizmetinden muaf tutulmaları karşılığında alınan baş vergisidir. **Resm-i Çift:**

Golan coğrafyasındaki toprak mülkiyeti ağırlıklı olarak "Miri Arazi" statüsündeydi. Bu sistemde toprağın çıplak mülkiyeti devlete aitken, tasarruf ve işletme hakkı çift-hane düzeni çerçevesinde reayaya tahsis edilmiştir. Bunun yanı sıra bölgede, özellikle Şam'daki imaret, medrese ve dini müesseselerin sürdürülebilirliğini sağlamak üzere vakfedilmiş vakıf arazileri de geniş bir yer tutmuştur. Tahrir verilerine yansıyan ürün deseni incelendiğinde; buğday, arpa, zeytin, bağcılık ve küçükbaş hayvancılığın iktisadi hayatın omurgasını oluşturduğu görülmektedir. Bölgede elde edilen yüksek miktardaki hububat rekoltesi, Şam şehir merkezinin iaşesi ile Hac kervanlarının lojistik beslenme emniyeti bakımından stratejik bir rol üstlenmiştir.

Sonuç itibarıyla Osmanlı dönemi; Golan Tepeleri'nin yalnızca askerî ve coğrafi bir uç/sınır bölgesi olmadığını, aksine tahrir sistemine dayalı düzenli vergi rejimi, mülkiyet hukuku ve bütünleşik bir tarımsal üretim zinciri sayesinde Şam ve Havran havzasıyla idari ve iktisadi açıdan tam bir bütünleşme yaşadığını kanıtlamaktadır.

2.4. Mandat (Manda) Dönemi [54] ve Sınırların Çizilmesi

1916 Sykes-Picot ve 1923 Paulet-Newcombe Anlaşmaları çerçevesinde Fransa (Suriye Mandası) ile İngiltere (Filistin Mandası) arasındaki sınır düzenlemeleri

1nci Dünya Savaşı'nın ardından Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu Akdeniz ve Levant coğrafyasındaki hâkimiyetinin sona ermesi, Golan Tepeleri ve çevresinde yüzyıllardır süregelen idari bütünlüğün parçalanmasına yol açmıştır. 16 Mayıs 1916 tarihinde İngiltere ile Fransa arasında gizlice imzalanan **Sykes-Picot Anlaşması**, Orta Doğu'nun emperyalist nüfuz alanlarına bölünmesinin ilk somut haritasını çizmiştir. Bu ilk taksimat taslağında Golan Tepeleri, Celile Bölgesi ve Taberiye Gölü çevresi Fransız nüfuz alanı içerisinde tanımlanmış; ancak savaş sonrasındaki jeopolitik öncelikler ve su kaynakları üzerindeki rekabet, müttefik iki güç arasında yeni sınır müzakerelerini zorunlu kılmıştır.

30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi sonrası sahada ortaya çıkan yeni askeri gerçeklikler ve Paris Barış Konferansı sürecinde İngiltere, Filistin Mandası'nın kuzey sınırlarını stratejik su havzalarını kapsayacak şekilde genişletmeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda 23 Aralık 1920 tarihinde imzalanan Fransa-İngiltere Sınır Sözleşmesi ile genel hatları belirlenen sınır, sahada hassas bir ölçüm ve haritalandırma çalışması gerektirmiştir. Bu görevi yürütmek üzere İngiliz Yarbay Charles Arden-Close ve Fransız Yarbay N. Paulet liderliğindeki karma sınır komisyonu görevlendirilmiştir. Komisyonun çalışmaları sonucunda hazırlanan ve 7 Mart 1923 tarihinde resmen yürürlüğe giren **Paulet-Newcombe Anlaşması**, Suriye ve Filistin mandaları arasındaki uluslararası sınırı çizmiştir.

Bir çift öküzle işlenebilecek büyüklükteki köylü (mîrî) toprağını tasarruf eden Müslüman çiftçilerden alınan yıllık maktu toprak/hanedan vergisidir.

[54] **Mandat Rejimi (Manda Yönetimi):** I. Dünya Savaşı sonrasında Milletler Cemiyeti (League of Nations) Misakı'nın 22. maddesiyle ihdas edilen; savaştan yenik çıkan devletlerin (Osmanlı İmparatorluğu ve Almanya) egemenliğinden ayrılan toprakların, "kendi kendilerini yönetmeye yeterli hissetinceye kadar" Avrupalı galip devletler (İngiltere ve Fransa) adına vesayet ve vesayet altındaki idare usulüdür. Golan Tepeleri ve çevresi bağlamında manda rejimi; bölgenin tarihsel bütünlüğünün parçalanarak Fransa (Suriye Mandası) ve İngiltere (Filistin Mandası) arasında yapay sınırlarla bölünmesinin ve bugünkü Doğu Akdeniz sınır krizlerinin hukuki zeminini oluşturan uluslararası vesayet sistemidir.

Paulet-Newcombe Anlaşması'nın getirdiği hat; Golan Platosu'nun büyük bölümünü, Kuneytra sancak merkezini ve stratejik yükseltileri Fransız kontrolündeki **Suriye Mandası** sınırları içerisinde bırakırken; Taberiye Gölü'nün tamamını, Şeria/Ürdün Nehrinin yatağını ve Yermuk Vadisi'nin kritik kısımlarını İngiliz kontrolündeki **Filistin Mandası** sınırlarına dâhil etmiştir. Bu düzenleme ile Golan Platosu, coğrafi ve topoğrafik olarak batısındaki su havzalarından ve Celile düzlüklerinden yapay bir hukuki sınırla ayrılmıştır.

Söz konusu sınır tespiti, bölgenin tarihsel ve toplumsal dokusunu tahrip etmekle kalmamış, aynı zamanda 1948 sonrasında İsrail ile Suriye arasında patlak verecek askeri ve hukuki krizlerin, sınır ihlallerinin ve egemenlik tartışmalarının da temel referans noktası ve çatışma zemini haline gelmiştir. Paulet-Newcombe hattı, bugün dahi uluslararası hukukta Golan Tepeleri'nin Suriye toprağı sayılmasının ve İsrail işgaline karşı hukuki argümanların geliştirilmesinin antlaşmasal (*ahdî*) omurgasını oluşturmaktadır.

2.5. Suriye Bağımsızlığı ve 1948-1967 Arası Sınır Rejimi

1949 Suriye-İsrail Ateşkes Anlaşması ve Askerden Arındırılmış Bölgelerin (DMZ) hukuki yapısı

1946 yılında Fransız Mandası'nın sona ermesi ve Suriye'nin bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Golan Tepeleri, genç Suriye Cumhuriyeti'nin egemen sınırları ve Doğu Akdeniz'deki birinci derece askeri savunma hattı haline gelmiştir. Ancak 1948 yılında İsrail Devleti'nin kuruluş ilanı ve ardından patlak veren **Birinci Arap-İsrail Savaşı**, bölgedeki kırılgan istikrarı tamamen ortadan kaldırmıştır. Savaş sürecinde Suriye birlikleri, **Paulet-Newcombe** hattını aşarak Taberiye Gölü'nün doğu kıyılarına ve Şeria Nehri'nin stratejik geçiş noktalarına kadar ilerlemiş; topoğrafik üstünlüğünü kullanarak önemli mevzileri kontrol altına almıştır.

Savaşın askeri aşamasını sonlandırmak amacıyla, Birleşmiş Milletler gözetiminde yürütülen çetin müzakereler neticesinde, **20 Temmuz 1949**'da "**Suriye-İsrail Genel Ateşkes Anlaşması**" (*Armistice Agreement*) imzalanmıştır. Anlaşmanın 5. maddesi uyarınca; tarafların egemenlik iddialarına halel getirmemek ve nihai barış antlaşmasına kadar geçici bir düzenleme sunmak kaydıyla, Suriye ordusunun geri çekildiği alanlar ile eski Filistin Mandası sınırı arasında kalan kritik bölgeler **Askerden Arındırılmış Bölge** (*Demilitarized Zone - DMZ*) olarak statülendirilmiştir. Bu hukuki rejim uyarınca DMZ; Hule Vadisi, Taberiye Gölü'nün kuzeydoğu kıyıları ve Yermuk Vadisi girişini kapsayan üç ayrı sektörde hayata geçirilmiş ve bölgenin sivil idaresi ile silahsızlandırılmasının denetimi Birleşmiş Milletler Ateşkes Mütareke Örgütü'ne (*UNTSO*) devredilmiştir.

1949 Ateşkes Anlaşması ve DMZ rejimi, uluslararası hukuk açısından ne İsrail'in ne de Suriye'nin bu alanlar üzerinde tam bir egemenlik kurmasına izin vermeyen nev'i şahsına münhasır (*sui generis*) bir hukuki tampon alan öngörmüştür. Bununla birlikte 1950'li ve 1960'lı yıllar boyunca İsrail'in DMZ sınırları içerisinde kalan topraklarda tarımsal kurutma projeleri (Hule Vadisi projesi), altyapı faaliyetleri ve devriye harekatları vasıtasıyla fiili durum (*fait accompli*) yaratma çabaları; Suriye'nin ise Golan Tepeleri'nin hakim noktalarından İsrail yerleşimlerini ve tarım alanlarını topçu ateşine tutmasıyla sonuçlanan sürekli bir çatışma döngüsünü tetiklemiştir.

Söz konusu sınır rejimi ve DMZ üzerindeki egemenlik ihtilafları, iki ülke arasındaki ilişkileri sürekli bir sıcak çatışma eşiğinde tutmuş; İsrail'in su kaynaklarını kontrol etme arzusu ile

Suriye'nin coğrafi ve stratejik üstünlüğünü koruma kararlılığı birleşerek, nihayetinde Golan Tepeleri'nin tamamının işgaliyle sonuçlanacak olan 1967 Altı Gün Savaşı'nın en temel askeri ve hukuki gerekçelerinden birini oluşturmuştur.

2.6. 1967 Altı Gün Savaşı ve Golan Tepelerinin Askeri İşgali

İsrail'in Golan Tepeleri'ni fiilen işgal etmesi ve Suriye nüfusunun zorunlu göçe tabi tutulması

1967 Altı Gün Savaşı (5–10 Haziran 1967), Doğu Akdeniz ve Levant coğrafyasının siyasi haritasını kökten değiştiren ve Golan Tepeleri'nin statüsünü uluslararası hukukun en karmaşık işgal meselelerinden birine dönüştüren tarihsel bir kırılma noktasıdır. Savaşın Golan cephesindeki seyri, askerî safhalarının ötesinde, uluslararası hukuk bakımından telafisi zor krizlere ve statü değişikliklerine zemin hazırlamıştır.

1. Safha: Gerilimin Tırmanması ve Askerî-Hukuki Hazırlık (Mayıs – Haziran 1967)

1949 Ateşkes Anlaşması ile ihdas edilen Askerden Arındırılmış Bölgeler (DMZ) üzerindeki egemenlik ihtilafları, su kaynaklarının yönünün değiştirilmesi projeleri ve sınır çatışmaları 1967 baharında zirveye ulaşmıştır. İsrail'in DMZ içinde fiilî hâkimiyet kurma girişimlerine Suriye'nin Golan yükseltilerinden topçu ateşiyle karşılık vermesi, askerî tırmanmayı hızlandırmıştır.

Hukuksal Kırılma: İsrail, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51. maddesinde düzenlenen "meşru müdafaa" (*self-defense*) hakkını öne sürerek önleyici bir askerî harekât (***preemptive strike***) söylemi geliştirmeye başlamıştır. Ancak uluslararası hukuk öğretisinde, henüz gerçekleşmemiş ve orantılılığı kanıtlanmamış bir tehdide karşı "**önleyici harp**" yürütmek, BM Şartı'nın 2. maddesinin 4. fıkrasında yer alan ***kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidi yasağının*** açık bir ihlali olarak kabul edilmektedir.

2. Safha: Askerî Harekât ve Golan Platosu'nun Düşüşü (9–10 Haziran 1967)

Mısır ve Ürdün cephelerindeki hızlı ilerleyişin ardından İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF), 9 Haziran 1967 sabahı yönünü Golan Tepeleri'ne çevirmiştir. Bölgenin zorlu sarp topoğrafyasına ve Suriye'nin tahkim edilmiş savunma hatlarına rağmen, hava üstünlüğünü elinde tutan İsrail birlikleri plato boyunca hızla ilerlemiştir.

Kuneytra'nın Düşüşü: 10 Haziran 1967 tarihinde ilçe merkezi Kuneytra'nın ve stratejik Banyas su kaynaklarının kontrol altına alınmasıyla İsrail, Golan Platosu'nun %80'ini (yaklaşık 1.250 km²) fiilen ele geçirmiştir. BM Güvenlik Konseyi'nin çağrısıyla 10 Haziran akşamı ateşkes sağlanmış, ancak Şam'ın sadece 60 km batısına kadar uzanan plato tamamen İsrail askerî kontrolüne geçmiştir.

3. Safha: İnsani İhlaller, Zorunlu Göç ve Demografik Müdahale

İşgalin ilk safhasından itibaren İsrail idaresi, işgal edilen topraklardaki sivil nüfusa yönelik sistemli bir tahliye ve insani hukuk ihlali politikası uygulamıştır.

1) **Sivil Nüfusun İhracı:** Harekât öncesinde bölgede yaşayan yaklaşık 130.000 ila 145.000 civarındaki Suriye vatandaşı (Arap, Çerkes, Türkmen nüfus) zorunlu göçe tabi tutularak

Suriye'nin iç kesimlerine sürülmüştür. İşgal alanında yalnızca Cebel-i Şeyh eteklerindeki Dürzi köyleri (Mecdel Şems, Masade, Buka'sa, Ayna Kinya) kalmıştır.

2) **Hukuksal Kırılma (4. Cenevre Sözleşmesi İhlali):** Bu uygulama, 1949 tarihli *Sivil Şahısların Savaş Zamanında Korunmasına İlişkin IV. Cenevre Sözleşmesi*'nin 49. maddesinde kesin bir dille yasaklanan "İşgal edilen topraklardaki korunan kişilerin toplu veya bireysel olarak cebren tahliyesi ve sürgünü" kuralının açık ihlalidir. Ayrıca tahliye edilen Suriyelilerin yerleşim yerleri ve köyleri askerî dozerlerle yıkılarak bölgenin tarihsel ve mimari dokusu silinmiştir.

4. Safha: Uluslararası Hukuk Ekseninde BM Güvenlik Konseyi'nin 242 Sayılı Kararı

Savaşın hemen ardından BM Güvenlik Konseyi, 22 Kasım 1967 tarihinde oy birliğiyle **242 sayılı kararı** kabul etmiştir. Bu karar, Orta Doğu barış mimarisinin ve Golan Tepeleri'nin hukuki statüsünün temel referans belgesi haline gelmiştir.

1) **Toprak Edinme Yasağı (Savaş Yoluyla Toprak Edinilemezliği İlkesi):** Kararın giriş kısmında, uluslararası hukukun amir hükümlerinden biri olan *"Savaş yoluyla toprak elde edilmesinin kabul edilemezliği"* (*inadmissibility of the acquisition of territory by war*) ilkesi teyit edilmiştir.
2) **Çekilme İlkesi:** Karar, sürdürülebilir bir barış için *"İsrail silahlı kuvvetlerinin son çatışmada işgal ettiği topraklardan çekilmesini"* ve bölgedeki tüm devletlerin egemenlik, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlık içinde yaşama hakkını vurgulamıştır.
3) **Hukuksal Kırılma ve Yorum Farkı:** Kararın İngilizce metninde yer alan *"from territories occupied"* (işgal edilen topraklardan) ifadesi ile Fransızca metnindeki *"des territoires occupés"* (işgal edilen toprakların tamamından) ifadesi arasındaki dille ilgili nüans, İsrail tarafından işgal ettiği tüm topraklardan çekilmeme bahanesi olarak çarpıtılmış; buna karşın uluslararası toplum ve devletler hukuku içtihadı, kararın ruhu gereği Golan dâhil tüm işgal topraklarından tam çekilmeyi öngördüğünü kabul etmiştir.

5. Safha: Askerî İşgalden Mülkiyet ve Nüfus Rejiminin İhlaline Gidiş

1967 işgaliyle birlikte İsrail, Golan Platosu'nda bir yandan askerî tahkimat yaparken, diğer yandan ilk Yahudi yerleşim birimlerini (örneğin Merom Golan) kurmaya başlamıştır.

Hukuksal Kırılma (İşgalci Gücün Sınırları ve Mülk Rejimi): *1907 Lahey Sözleşmeleri* (m. 55) ve *4. Cenevre Sözleşmesi* (m. 49/6) uyarınca bir işgalci güç, işgal ettiği toprağın egemeni olamaz; yalnızca geçici bir zilyet/yönetici (*usufructuary*) konumundadır. İşgalci gücün kendi sivil nüfusunu işgal altındaki topraklara nakletmesi ve kamu/özel mülkleri kamulaştırarak kalıcı yerleşim kurması uluslararası hukuka göre **savaş suçu** niteliğindedir.

1967 Altı Gün Savaşı ve Golan Tepelerinin Askeri İşgalinin Analitik olarak Değerlendirilmesi

1967 Altı Gün Savaşı, Golan Tepeleri açısından sadece bir coğrafyanın el değiştirmesi değil; 'Savaş yoluyla toprak edinilemezliği' ilkesinin, IV. Cenevre Sözleşmesi'nin ve BM Şartı'nın İsrail tarafından sistemli biçimde askıya alındığı hukuki bir kırılma sürecidir. 1967'den itibaren uygulanan insani boşaltma, yerleşimci nakli ve topoğrafik dönüştürme politikaları; işgalin geçici niteliğini ortadan kaldırmayı ve ilhak zeminini hazırlamayı hedefleyen gayrihukuki adımlardır.

2.7. 1973 Yom Kippur Savaşı ve 1974 Kuvvetlerin Ayrılması Anlaşması (UNDOF)

Birleşmiş Milletler Ateşkes Gözlemci Gücü'nün (UNDOF) konuşlandırılması ve tampon bölge rejimi.

1967 işgalinin ardından Golan Platosu'nda kurulan kırılgan askerî statüko, 6 Ekim 1973'te Suriye ve Mısır'ın kaybettiği toprakları geri almak amacıyla başlattığı Yom Kippur (Ekim) Savaşı ile sarsılmıştır. Golan cephesindeki çatışmalar, Doğu Akdeniz güvenlik mimarisini ve İsrail-Suriye askerî dengelerini kökten etkileyen yeni bir uluslararası düzenlemeyi zorunlu kılmıştır.

1. Safha: Askerî Harekât ve Cephe Hattındaki Kilitlenme (Ekim 1973)

Suriye ordusu, 6 Ekim 1973'te ani bir baskınla Golan Platosu'na girmiş; ilk 48 saat içerisinde Cebel-i Şeyh eteklerinden Yermuk Vadisi'ne kadar uzanan hatta 1967'de kaybettiği toprakların önemli bir kısmını ve stratejik gözlem noktalarını geri almıştır. Ancak İsrail Savunma Kuvvetleri'nin (IDF) hızlı seferberliği ve hava üstünlüğü neticesinde Suriye taarruzu durdurulmuş; İsrail birlikleri karşı taarruzla eski 1967 ateşkes hattını (*Purple Line*) aşarak Şam yönünde ilerlemiş ve "**Beşir Bölgesi**" (*Enclave*)[55] olarak bilinen yeni bir Suriye toprağını işgal etmiştir.

Hukuksal Kırılma (Savaş Hukuku ve İnsani Sözleşmeler): Savaş sürecinde BM Güvenlik Konseyi 22 Ekim 1973'te **338 sayılı kararı** kabul etmiştir. Bu karar, taraflara tüm askerî faaliyetleri derhal durdurma ve BMGK'nin 242 (1967) sayılı kararı çerçevesinde adil ve kalıcı bir barış tesis etmek üzere müzakerelere başlama çağrısında bulunmuştur. Karar, BM Şartı uyarınca bağlayıcı bir hukuki zemin oluşturmuştur.

2. Safha: Diplomatik Müzakereler ve 1974 Kuvvetlerin Ayrılması Anlaşması (31 Mayıs 1974)

Savaşın ardından ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ın yürüttüğü mekik diplomasisi neticesinde, 31 Mayıs 1974 tarihinde Cenevre'de İsrail ve Suriye askerî heyetleri arasında **"Kuvvetlerin Ayrılması Anlaşması"** (*Agreement on Disengagement*) imzalanmıştır.

---

[55] **Beşir Bölgesi (*Bashan Salient / Syrian Enclave*):** 1973 Yom Kippur Savaşı sırasında İsrail ordusunun, Suriye taarruzunu durdurduktan sonra başlattığı karşı taarruzla 1967 ateşkes hattını (*Purple Line*) aşarak Şam yönünde ele geçirdiği yaklaşık 400 km²'lik geçici işgal cebidir. Cebel-i Şeyh zirvelerini, Beyt Cinn kasabasını ve Şam'a topçu menzili mesafesindeki stratejik tepeleri kapsayan bu bölge, 31 Mayıs 1974 tarihli Kuvvetlerin Ayrılması Anlaşması uyarınca İsrail tarafından boşaltılmış, Suriye idaresine iade edilmiş ve bir kısmı BM Ateşkes Gözlemci Gücü'nün (UNDOF) denetimindeki Ayırma Bölgesi'ne (*AOS*) dâhil edilmiştir.

Enclave (Anklav / Ayrıksı Bölge): Siyasi coğrafya ve uluslararası hukukta, bir devletin ülkesiyle doğrudan kara bağlantısı bulunmayan ve tamamı başka bir (veya birden fazla) devletin egemenlik sahasıyla çevrili olan toprak parçası veya cebidir. **Tarihsel ve Jeopolitik Sınır Cebi Örnekleri** Golan Tepeleri metnimizde geçen **"Beşir Bölgesi" (*Bashan Salient / Enclave*)** kullanımına benzer biçimde, savaşlar veya geçici antlaşmalarla oluşan askeri ve idari ceplerdir:

Örneğin, Srebrenitsa ve Goražde (1992–1995 Bosna Savaşı): Bosna Savaşı sırasında Bosna-Hersek Cumhuriyeti ordusu denetiminde kalan, ancak etrafı tamamen Sırp Cumhuriyeti Ordusu (VRS) tarafından kuşatılan ve BM tarafından "Güvenli Bölge" ilan edilen askeri-coğrafi ceplerdir.

Sınır Hatları ve İşgalin Hatları: Anlaşma uyarınca İsrail, 1973 savaşında ele geçirdiği yeni Suriye topraklarından (Beşir Bölgesi) ve 1967'de işgal ettiği Kuneytra şehir merkezinden çekilmeyi kabul etmiştir.

A ve B Hatları (*Alpha & Bravo Lines*):

1) İsrail birliklerinin geride duracağı batı sınırı **A Hattı (Alpha Line)**,
2) Suriye birliklerinin konuşlanacağı doğu sınırı ise **B Hattı (Bravo Line)** olarak belirlenmiştir.

3. Safha: UNDOF'un Kurulması ve Ayırma Bölgesi (*Area of Separation - AOS*) Rejimi

Anlaşmanın uygulanmasını ve denetimini sağlamak amacıyla BM Güvenlik Konseyi, 31 Mayıs 1974 tarihli **350 sayılı kararı** ile **Birleşmiş Milletler Ateşkes Gözlemci Gücü'nü (*UNDOF*)** ihdas etmiştir.

1) **Tampon Bölge Rejimi (AOS):** Alpha ve Bravo hatları arasında kalan yaklaşık 80 km uzunluğunda ve 0,5 ila 10 km genişliğindeki alan **Ayırma Bölgesi (*Area of Separation - AOS*)** ilan edilmiştir. Bu bölgeye her iki tarafın da askerî kuvvet, ağır silah ve hava unsuru sokması kesin olarak yasaklanmıştır.
2) **Sınırlama Bölgeleri (*Area of Limitation - AOL*):** Ayırma Bölgesi'nin her iki yanında (batıda İsrail, doğuda Suriye kontrolündeki alanlarda) 25 km derinliğinde üç kademeli "Silah ve Kuvvet Sınırlama Alanı" oluşturulmuştur. Anlaşma, bu alanlarda bulundurulabilecek piyade, tank ve top sayısını sıkı kotalara bağlamıştır.
3) **UNDOF Mandası:** UNDOF, her iki tarafın anlaşmaya uyumunu denetlemek, devriye gezmek ve ateşkes ihlallerini Raporlamakla yetkilendirilmiştir. 1974'ten bu yana altışar aylık dönemlerle yenilenen bu manda, bölgedeki geçici barışın askerî-hukuki omurgasını oluşturmaktadır.

4. Hukuki İhlaller ve Statü Değerlendirmesi

a. **Egemenlik Değil, Geçici Rejim:** 1974 Anlaşması'nın H. maddesi, metnin bir barış antlaşması olmadığını, yalnızca askerî ayrışmayı düzenleyen geçici bir adım olduğunu açıkça tescil etmiştir. Dolayısıyla Ayırma Bölgesi (AOS) içinde kalan topraklar hukuken Suriye egemenliğindedir; İsrail'in bu hatta yönelik her türlü askerî girmesi ve devriyesi egemenlik ihlalidir.
b. **Yerleşimci ve Mülk Rejimi İhlalleri:** İsrail, Alpha Hattı'nın batısında kalan işgal altındaki Golan topraklarında yerleşim birimleri inşa etmeye ve tarımsal/ekonomik altyapıyı dönüştürmeye devam ederek *4. Cenevre Sözleşmesi*'nin 49. maddesini ihlal etmeyi sürdürmüştür.
c. **Kuneytra'nın Tahrip Edilmesi:** İsrail birlikleri 1974 Anlaşması gereği Kuneytra kentinden çekilirken, şehri patlayıcılar ve dozerlerle sistemli biçimde tamamen yıkarak teslim etmiştir. Bu durum *1907 Lahey Sözleşmeleri* ve *1949 Cenevre Sözleşmeleri* uyarınca "askerî zorunluluk olmaksızın mülklerin tahrip edilmesi" kapsamında uluslararası **savaş suçu** teşkil etmiştir.
d. **Sınır Ötesi Müdahaleler:** İsrail, zaman zaman "güvenlik ve önleyici tedbir" gerekçesiyle Alpha Hattı'nı ihlal ederek Ayırma Bölgesi içine askerî sızmalar gerçekleştirmekte; UNDOF BM raporlarında bu durum 1974 Anlaşması'nın açık ihlali (*violation of the Disengagement Agreement*) olarak kayıtlara geçmektedir.

1973 Yom Kippur Savaşının ve 1974 Kuvvetlerin Ayrılması Anlaşmasının (UNDOF) Stratejik Değerlendirilmesi

1974 Kuvvetlerin Ayrılması Anlaşması ve UNDOF'un konuşlandırılması, Golan Tepeleri'ndeki çatışmayı donduran askerî bir mekanizma kurmuş olsa da işgalin gayri hukuki niteliğini değiştirmemiştir. Alpha ve Bravo hatları arasında ihdas edilen tampon bölge rejimi, Suriye'nin mülki egemenliğini koruma amacını taşırken; İsrail'in Alpha Hattı batısındaki işgali kalıcılaştırma, yerleşim birimlerini genişletme ve sınır ihlalleri yapma politikaları, BM Şartı ve 1974 Anlaşması'nın getirdiği hukuki çerçeveyi sistemli biçimde aşındırmıştır.

3. ULUSLARARASI HUKUKİ STATÜ VE İLHAK GİRİŞİMLERİ

3.1. Uluslararası İnsancıl Hukuk ve İşgal Hukuku (Jus in Bello)

3.1.1 1907 Lahey Sözleşmesi ve 1949 IV. Cenevre Sözleşmesi kapsamında "Geçici İşgalci Güç" (Occupying Power) kavramı ve İsrail'in yükümlülükleri.

Uluslararası insancıl hukukun ve çatışma hukukunun (*jus in bello*) temelini oluşturan **1907 Lahey Kara Savaşlarının Kanun ve Usullerine Dair Sözleşme** ile **1949 Sivil Şahısların Savaş Zamanında Korunmasına İlişkin IV. Cenevre Sözleşmesi**, askeri işgal durumlarını "devam eden bir savaş halinin geçici bir sonucu" olarak tanımlar. Bu hukuki rejim uyarınca bir toprağın askeri güçle kontrol altına alınması, o toprak üzerinde işgalci devlete asla, hiçbir koşulda asli egemenlik veya mülkiyet hakkı kazandırmaz. Askeri işgal, doğası gereği geçici (*transitory*), fiili (*de facto*) ve idari bir durumdur. İşgalci güç (*Occupying Power*) konumundaki İsrail, Golan Tepeleri üzerinde egemen bir devlet değil, uluslararası hukukun kendisine yüklediği katı kurallarla sınırlandırılmış geçici bir zilyet ve emniyet idarecisi konumundadır.

1907 Lahey Tüzüğü'nün[56] 42 ve 55. maddeleri uyarınca, işgalci devlet kontrol altındaki toprağın yalnızca intifa/faydalanma hakkına (*usufructuary*) sahiptir; kamu binalarının, gayrimenkullerin, ormanların ve tarım arazilerinin özüne zarar veremez ve bunları kendi mülkü haline getiremez. Bu doğrultuda İsrail, Golan Platosu'ndaki doğal kaynakları, su havzalarını ve arazi rejimini sömürme veya yerleşimcilere devretme yetkisine hukuken sahip değildir.

Bununla birlikte, IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 47, 49 ve 53. maddeleri işgalci gücün yükümlülüklerini daha net sınırlar altında toplamıştır:

1) **Sivil Nüfusun Korunması ve Sürgün Yasağı (m. 49/1):** İşgal altındaki topraklarda yaşayan sivil nüfusun cebren tahliye edilmesi veya toplu olarak başka alanlara sürülmesi kesin bir dille yasaklanmıştır. 1967 işgali sonrasında 130.000'den fazla Suriye vatandaşının Golan'dan sürülmesi bu hükmün açık bir ihlalidir.

[56] **1907 Lahey Tüzüğü (Lahey Karada Savaş Kanun ve Usulleri Tüzüğü):** Second Hague Peace Conference kapsamında kabul edilen ve uluslararası işgal hukukunun (*jus in bello*) yazılı nitelikteki en köklü ve amir kaynaklarından biridir. Tüzük; bir toprağın ne zaman işgal edilmiş sayılacağını (m. 42) ve işgalci gücün yetki sınırlarını düzenler. Özellikle 55. madde uyarınca işgalci devlet; işgal altındaki ülkenin kamu binaları, gayrimenkulleri, ormanları ve tarım arazileri üzerinde egemenlik hakkına sahip olamaz, yalnızca geçici bir zilyet ve intifa hakkı sahibi (*usufructuary*) olarak bu mülklerin özünü korumakla mükelleftir.

2) **Yerleşimci Nakli Yasağı (m. 49/6):** İşgalci gücün kendi sivil nüfusunu işgal ettiği topraklara nakletmesi ve bu amaçla kalıcı yerleşim birimleri inşa etmesi uluslararası hukuka göre açık bir **savaş suçu** (*war crime*) niteliğindedir. İsrail'in Golan Platosu'nda inşa ettiği Yahudi yerleşimleri bu maddenin doğrudan ihlalini teşkil eder.

3) **Mülkiyetin Tahribi Yasağı (m. 53):** Askeri zorunluluk halleri haricinde, özel veya kamusal mülklerin tahrip edilmesi yasaklanmıştır. İsrail birliklerinin 1974'te Kuneytra kentini yıkması bu kuralın ihlaline somut örnektir.

İsrail idaresinin "**Suriye ile 1967 öncesinde meşru bir sınır bulunmadığı**" veya "**4. Cenevre Sözleşmesi'nin insani şartlarının bu bölgede uygulanamayacağı**" yönündeki hukuki zorlamaları; Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) içtihatları, BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde reddedilmiştir. İsrail, Golan Tepeleri'nde hukuken sadece bir "**Geçici İşgalci Güç**" olup, uluslararası insancıl hukukun tüm yükümlülüklerine uymakla mükelleftir.

3.1.2 Saldırganlık Yasaklanması: Birleşmiş Milletler Şartı'nın 2(4). Maddesi uyarınca "kuvvet kullanma tehdidi veya kuvvet kullanımı yoluyla toprak kazanma" yasağı.

Modern uluslararası hukuk düzeninin ve İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan küresel güvenlik mimarisinin temel direği, uluslararası hukukun amir kuralı (*jus cogens*) niteliğini taşıyan **Birleşmiş Milletler Şartı'nın 2. maddesinin 4. fıkrasıdır (BM Şartı m. 2/4)**. Söz konusu hüküm; *"Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmiş Milletler'in amaçlarıyla bağdaşmayacak herhangi bir başka biçimde kuvvet kullanma tehdidine veya kuvvet kullanımına başvurmaktan kaçınırlar"* ifadesiyle, askeri güç kullanımını ulusal politikaların bir aracı olmaktan kesin olarak çıkarmıştır.

BM Şartı m. 2/4'ün doğrudan bir türevi ve ayrılmaz bir parçası olan **"savaş yoluyla toprak edinilmesinin kabul edilemezliği"** (*inadmissibility of the acquisition of territory by war*) ilkesi, uluslararası örf ve âdet hukukunun sarsılmaz prensiplerinden biridir. Bu ilke uyarınca; bir devletin askeri kuvvet kullanarak başka bir devletin ülkesini veya bir kısmını işgal etmesi, bu alanlar üzerinde hiçbir koşulda meşru bir egemenlik unvanı (*sovereignty title*) doğurmaz. Bir askeri harekatın "önleyici harp" (*preemptive war*) veya BM Şartı'nın 51. maddesi kapsamındaki "meşru müdafaa" gerekçelerine dayandırılması dahi, işgal edilen toprakların ilhak edilmesine veya o alanlarda egemenlik iddia edilmesine hukuki bir zemin sağlayamaz.

İsrail'in 1967 Altı Gün Savaşı ile Golan Tepeleri'nde tesis ettiği askeri kontrolü zaman içinde kalıcı bir yapıya dönüştürme adımları, BM Şartı'nın 2(4). Maddesinin açık ve sistemli bir ihlalidir. Nitekim Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, savaşın hemen ardından kabul ettiği 22 Kasım 1967 tarihli ve **242 sayılı kararının** emredici giriş kısmında, bu amir ilkeye doğrudan atıfta bulunarak *"savaş yoluyla toprak elde edilmesinin kabul edilemezliğini"* ilan etmiş ve İsrail silahlı kuvvetlerinin işgal ettiği topraklardan çekilmesi gerektiğini hükme bağlamıştır.

Devletler hukukunun en temel kaidelerinden biri olan **"ex injuria jus non oritur"** *(hukuksuzluktan hak doğmaz)* prensibi gereğince, kuvvet kullanma yasağı ihlal edilerek

gerçekleştirilen fiili durumlar (*fait accompli*), ne kadar uzun sürerse sürsün meşruiyet kazanamaz. Dolayısıyla İsrail'in Golan Platosu üzerindeki askeri varlığı ve bu varlığa dayanarak yürürlüğe koyduğu idari/hukuki ilhak tasarrufları, uluslararası hukuka göre baştan itibaren hükümsüz (*null and void*) niteliktedir.

3.2. BMGK Kararları Çerçevesinde Golan Tepeleri:

3.2.1 BMGK'nın 242 Sayılı Kararı (1967): İşgal edilen topraklardan çekilme ilkesi.

22 Kasım 1967 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından oy birliğiyle kabul edilen **242 sayılı karar**, 1967 Altı Gün Savaşı sonrasında Doğu Akdeniz ve Orta Doğu barış mimarisinin, aynı zamanda Golan Tepeleri'nin uluslararası hukuki statüsünün temel ve tartışmasız nirengi noktasıdır. Karar, uluslararası hukukun en temel amir hükümlerinden biri olan **"savaş yoluyla toprak edinilmesinin kabul edilemezliği"** (*inadmissibility of the acquisition of territory by war*) ilkesini emredici başlangıç paragrafında açıkça tescil ederek kabul edilmiştir.

Kararın operasyonel omurgasını iki temel prensip oluşturmaktadır:

1) **Çekilme İlkesi:** İsrail silahlı kuvvetlerinin son çatışmada işgal ettiği topraklardan (*from territories occupied in the recent conflict*) çekilmesi.
2) **Egemenlik ve Güvenli Sınırlar:** Bölgedeki her devletin siyasi bağımsızlığına, egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve tehdit ya da kuvvet kullanma eylemlerinden uzak, güvenli ve tanınmış sınırlar içinde barış içinde yaşama hakkına saygı gösterilmesi.

İsrail yönetimi ve bazı Batılı tarafgir hukukçular, kararın İngilizce metninde geçen *"from territories occupied"* ifadesinin başında belirli harf-i tarif (*the*) bulunmamasını suistimal ederek, İsrail'in işgal ettiği tüm topraklardan değil, sadece "bazı" topraklardan çekilmekle yükümlü olduğunu iddia etmişlerdir. Ancak bu tutum, hem kararın Fransızca bağlayıcı metninde yer alan *"des territoires occupés"* (işgal edilen toprakların tamamından) ifadesiyle, hem kararın ruhunu oluşturan "savaş yoluyla toprak edinilemezliği" ilkesiyle hem de kararın mimarlarının beyanlarıyla çelişmektedir.

Uluslararası Hukuk Komisyonu içtihatları ve BM Genel Kurulu kararları çerçevesinde 242 sayılı karar; Golan Tepeleri dâhil olmak üzere 1967'de işgal edilen tüm Suriye topraklarını kapsamakta ve İsrail'e kayıtsız şartsız çekilme yükümlülüğü getirmektedir.

3.2.2 BMGK'nın 338 Sayılı Kararı (1973): Kararların uygulanması ve barış görüşmeler çağrısı.

973 Yom Kippur (Ekim) Savaşı'nın getirdiği askerî kriz ve tırmanma üzerine BM Güvenlik Konseyi, 22 Ekim 1973 tarihinde **338 sayılı kararı** kabul etmiştir. Bu karar, çatışmaları durdurmanın ötesinde, BMGK'nın 242 sayılı kararını soyut bir tavsiye olmaktan çıkarıp, bağlayıcı bir uygulama takvimine ve diplomatik müzakere zeminine bağlayan hukuki bir köprü işlevi görmüştür.

338 sayılı karar üç temel hususu hükme bağlamıştır:

1) **Derhal Ateşkes:** Tarafların tüm askerî faaliyetleri ve çatışmaları kararın kabulünden itibaren en geç 12 saat içinde durdurması.

2) **242 Sayılı Kararın Uygulanması:** Ateşkesin hemen ardından tarafların BMGK'nın 242 (1967) sayılı kararının tüm maddelerini **bütün boyutlarıyla uygulamaya** başlaması.

3) **Müzakere Masası:** Uygun bir himaye altında taraflar arasında, Orta Doğu'da adil ve kalıcı bir barışın tesisi amacıyla derhal müzakerelere başlanması.

338 sayılı kararın hukuki önemi, BMGK'nın 242 sayılı kararını doğrudan teyit ederek, ona operasyonel ve hukuken bağlayıcı bir nitelik (*binding operational effect*) kazandırmış olmasından kaynaklanmaktadır. Karar, Golan Tepeleri krizinin çözümünün askeri yöntemlerle veya fiili ilhak adımlarıyla değil; ancak 1967 öncesi sınırlara dönülmesi ve 242 sayılı kararın tam olarak uygulanması suretiyle mümkün olabileceğini uluslararası hukukun amir hükmü olarak tescil etmiştir.

3.3 BMGK'nın 497 Sayılı Kararı (1981): İsrail'in 1981 tarihli "Golan Tepeleri Yasası" ile gerçekleştirdiği ilhakın *"hükümsüz, geçersiz ve uluslararası hukuki etkiden yoksun"* olduğunun ilanı.

14 Aralık 1981 tarihinde İsrail Meclisi (Knesset), işgal altında tuttuğu Golan Tepeleri'nde İsrail kanunlarının, yargısının ve idaresinin geçerli kılınmasını öngören **"Golan Tepeleri Yasası"nı** (*Golan Heights Law*) kabul etmiştir. Bu adım, 1967'den beri süregelen fiilî askeri işgali doğrudan mülki ve hukuki bir **ilhak harekâtına** (*annexation*) dönüştürme amacını taşıyan açık bir *fait accompli* (oldu-bitti) girişimi olmuştur.

İsrail'in tek taraflı bu ilhak kararına karşı uluslararası toplum derhal tepki göstermiş ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 17 Aralık 1981 tarihinde oy birliğiyle **497 sayılı kararı** kabul ederek yanıt vermiştir. Karar, Golan Tepeleri'nin uluslararası hukuki statüsünü koruyan ve İsrail'in ilhak girişimini doğrudan boşa çıkaran en güçlü ve bağlayıcı uluslararası belge niteliğindedir.

3.3.1 Kararın Temel Maddeleri ve Hukuki Nitelendirmesi

BMGK'nın 497 (1981) sayılı kararı; BM Şartı'nı, uluslararası hukukun genel ilkelerini ve IV. Cenevre Sözleşmesi'ni temel alarak şu hayati hükümleri kayıt altına almıştır:

1) **Hükümsüzlük İlanı (*Null and Void*):** Kararın 1. maddesi, *"İsrail'in işgal altındaki Suriye Golan Tepeleri'nde kendi kanunlarını, yargısını ve idaresini dayatma kararının **hükümsüz, geçersiz ve uluslararası hukuki etkiden yoksun** (null and void and without international legal effect)"* olduğunu ilan etmiştir.
2) **Kararın Geri Alınması Talebi:** İsrail'e, işgalci güç (*Occupying Power*) sıfatıyla bu ilhak kararını derhal iptal etmesi ve geri çekmesi hususunda kesin çağrıda bulunulmuştur (m. 2).
3) **4. Cenevre Sözleşmesi'nin Kesintisiz Geçerliliği:** 1949 tarihli IV. Cenevre Sözleşmesi'nin tüm hükümlerinin, 1967'den bu yana İsrail işgali altında bulunan Suriye topraklarında kesintisiz ve eksiksiz bir biçimde uygulanmaya devam ettiği teyit edilmiştir (m. 3).

3.3.2. Kararın Hukuki Analizi ve Yansımaları

1) **İlhaktan "De Jure" Egemenlik Doğmayacağı İlkesi:** 497 sayılı karar, bir devletin tek taraflı iç mevzuat düzenlemeleriyle (yasa veya anayasa değişikliği yoluyla) uluslararası hukuka aykırı olarak elde ettiği işgal topraklarını kendi egemenlik alanına katamayacağını netleştirmiştir. İsrail'in iç hukuku açısından ilan ettiği "Golan Tepeleri Yasası", uluslararası hukuk nezdinde hiçbir hak doğurmayan yok hükmünde bir idari tasarruftur.
2) **Kuvvet Kullanma Yasağının Teyidi:** Kararın başlangıç kısmında, BM Şartı'nın 2(4). Maddesi uyarınca *"kuvvet kullanarak toprak edinilmesinin kabul edilemezliği"* ilkesi bir kez daha teyit edilmiş; askeri işgalin hukuki niteliğinin iç mevzuat oyunlarıyla değiştirilemeyeceği vurgulanmıştır.
3) **Üçüncü Devletlerin Tanıma Yasağı (*Duty of Non-Recognition*):** Uluslararası hukukun emredici kurallarının (*jus cogens*) ihlali sonucu ortaya çıkan durumlarda üçüncü devletlerin, bu kanunsuz durumu tanımama ve ona meşruiyet kazandırmama yükümlülüğü bulunmaktadır. BMGK'nın 497 sayılı kararı, tüm dünya devletleri için İsrail'in Golan üzerindeki ilhak iddiasını tanımama hususunda bağlayıcı bir hukuki norm oluşturmuştur.

BMGK'nın 497 Sayılı Kararının (1981) Değerlendirilmesi

1981 tarihli Golan Tepeleri Yasası, İsrail'in işgali kalıcı bir egemenlik yapısına dönüştürme çabasının zirve noktası olsa da, BMGK'nın 497 sayılı kararı bu adımı hukuki bir duvara çarptırmıştır. Karar, İsrail'in idari ve yargısal tasarruflarının uluslararası hukuk nezdinde 'yok hükmünde' olduğunu saptayarak, Golan Tepeleri'nin hukuken halen 'İşgal Altındaki Suriye Toprağı' olma statüsünü tartışmasız bir biçimde koruduğunu tescil etmiştir.

3.4. Tek Taraflı Tanıma Hamleleri ve Uluslararası Reaksiyonlar:

3.4.2 ABD'nin (2019) İsrail'in Golan üzerindeki egemenliğini tek taraflı tanıma kararının uluslararası hukuk yönünden (Jus Cogens ihlali) analizi

25 Mart 2019 tarihinde ABD Başkanı Donald Trump tarafından imzalanan başkanlık kararnamesi (*Presidential Proclamation*), ABD'nin Golan Tepeleri'ni resmen "İsrail Devleti'nin egemenlik sahası" olarak tanıdığını ilan etmiştir. ABD diplomasi tarihinde radikal bir eksen kaymasına işaret eden bu tek taraflı karar, Soğuk Savaş dönemi dâhil onlarca yıldır ABD'nin de altına imza attığı BM Güvenlik Konseyi kararlarını ve uluslararası hukuk düzenini açıkça bypass etmiştir.

Söz konusu tanıma hamlesinin uluslararası hukuk nezdindeki doğurduğu ihlaller ve idari-hukuki hükümsüzlüğü şu başlıklar altında analiz edilmektedir:

1) Emredici Hukuk Normlarının (*Jus Cogens*)[57] İhlali ve *Ex Injuria Jus Non Oritur*

[57] ***Jus cogens* (emredici normlar);** 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 53. maddesi uyarınca, uluslararası devletler topluluğunun bütünü tarafından kendisinden hiçbir şekilde sapmaya izin verilmeyen ve ancak aynı nitelikteki daha sonraki bir genel uluslararası hukuk normu ile değiştirilebilen üstün hukuk kurallarını ifade eder. Kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunma yasağı, toprak bütünlüğünün ihlal edilmemesi, ilhak yasağı, self-determinasyon hakkı ile soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarının işlenmesi yasağı *jus cogens* niteliğindedir. Bu normların ihlaliyle tesis edilen durumlar (örneğin Golan Tepeleri'nin ilhakı veya

Uluslararası hukukta emredici normlar (*jus cogens*), tüm devletlerin uymakla mükellef olduğu, hiçbir ulusal eylem veya antlaşmayla askıya alınamayacak üst kaidelerdir. Birleşmiş Milletler Şartı'nın 2. maddesinin 4. fıkrasında (*BM Şartı m. 2/4*) korunan **"kuvvet kullanma yasağı"** ve bu yasağın uzantısı olan **"savaş yoluyla toprak edinilmesinin kabul edilemezliği"** ilkesi sarsılmaz bir *jus cogens* kuralıdır.

- **Saldırganlığın ve İlhakın Meşrulaştırılamaması:** Askerî kuvvet kullanılarak işgal edilmiş bir toprağın ilhakı meşru bir egemenlik unvanı (*sovereignty title*) doğuramaz. ABD'nin bu kararı, hukuka aykırı bir durumu (*de facto* işgal ve 1981 ilhakı) "hukuki" tescil etmeye çalışarak, devletler hukukunun evrensel **"ex injuria jus non oritur"** *(hukuksuzluktan hak doğmaz)* ilkesini çiğnemiştir.

2) Tanımama Mükellefiyetinin (*Duty of Non-Recognition*) Çiğnenmesi

Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun (*ILC*) "Devletlerin Uluslararası Hukuka Aykırı Eylemlerinden Doğan Sorumluluğu Metni" (m. 41/2) ve uluslararası örf-adet hukuku uyarınca; *jus cogens* ihlali neticesinde ortaya çıkan hiçbir gayrihukuki durum veya durum değişikliği, üçüncü devletler tarafından **tanınamaz** ve bu duruma meşruiyet sağlayan hiçbir yardım veya destekte bulunulamaz.

- **Gayrihukuki Durumu Tanıma Suçu:** ABD, bir üçüncü devlet olarak, uluslararası hukuka aykırı yürütülen işgal ve ilhak adımlarını tanımayarak tarafsız kalma mükellefiyetini ihlal etmiştir. ABD'nin kararı, uluslararası hukukun amir bir normunu ihlal eden eyleme "meşruiyet zırhı" kazandırma gayretidir.

3) Birleşmiş Milletler Şartı m. 25 ve BMGK Kararlarının İhlali

BM Şartı'nın 25. maddesi, tüm üye devletlerin BM Güvenlik Konseyi kararlarını kabul etme ve uygulama yükümlülüğünü hükme bağlar.

- **497 ve 242 Sayılı Kararların İhlali:** BMGK'nın 1981 tarihli **497 sayılı kararı**, İsrail'in Golan Tepeleri'ndeki egemenlik tasarruflarını *"hükümsüz, geçersiz ve uluslararası hukuki etkiden yoksun"* tescil etmiş ve tüm üye devletleri bu karara uymaya çağırmıştır. ABD, BMGK Daimi Üyesi sıfatıyla altında imzası bulunan 497 ve 242 sayılı kararları ihlal etmiş; BMGK'nın bağlayıcı kararlarını iç politik ve konjonktürel gerekçelerle tek taraflı olarak yok saymıştır.

4) Uluslararası Reaksiyonlar ve Kararın "Hukuki Yalnızlığı"

ABD'nin 2019 kararı, BM Genel Kurulu, Avrupa Birliği, Arap Ligi, İslam İş birliği Teşkilatı (İİT) ve Türkiye başta olmak üzere uluslararası toplumun büyük çoğunluğu tarafından derhal reddedilmiştir.

1) **AB ve BM Tepkisi:** Avrupa Birliği Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliği ile BM Genel Sekreterliği, ABD kararına rağmen "Golan Tepeleri'nin

---

işgal altındaki topraklardaki yasadışı yerleşimler) emredici hukuka aykırı olup, *"hukuksuzluktan hak doğmaz"* (*ex injuria jus non oritur*) ilkesi gereğince hiçbir hukuki geçerliliğe sahip değildir ve tüm devletlere bu durumu tanımama ile tanımamaya yönelik yardım etmeme yükümlülüğü (*duty of non-recognition*) yükler.

hukuki statüsünün değişmediğini" ve bölgenin **"İsrail İşgali Altındaki Suriye Toprağı"** niteliğini koruduğunu resmen teyit etmişlerdir.

2) **Hukuki Sonuçsuzluk:** Birleşmiş Milletler veya uluslararası yargı organları (UAD) nezdinde ABD'nin bu tek taraflı kararı, Golan Tepeleri'nin Suriye'ye ait olduğu gerçeğini değiştirmemiş; kararı hukuken "kendi kendini bağlayan, uluslararası geçerliliği olmayan idari bir tasarruf" konumunda bırakmıştır.

Tek Taraflı Tanıma Hamleleri ve Uluslararası Reaksiyonların Değerlendirilmesi

ABD'nin 2019 yılında İsrail'in Golan üzerindeki egemenliğini tanıma kararı, uluslararası insancıl hukukun ve BM sisteminin dayandığı 'savaş yoluyla toprak edinilemezliği' (jus cogens) ilkesine indirilmiş ağır bir darbedir. Ancak, BM Güvenlik Konseyi'nin 497 sayılı kararı ve uluslararası toplumun direnci karşısında bu tanıma tasarrufu; egemenlik unvanı doğuramayan, gayrihukuki bir durumun tek taraflı ilanı olmaktan öteye geçememiştir.

3.4.3 BM Genel Kurulu, Türkiye, AB, Arap Ligi ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nın (İİT) kurumsal tutumları

ABD'nin 2019 yılında İsrail'in Golan Tepeleri üzerindeki egemenliğini tek taraflı tanıma kararı, uluslararası hukukun üstünlüğü ve BM Şartı'nın temel ilkeleri doğrultusunda küresel ve bölgesel aktörlerin büyük çoğunluğu tarafından derhal ve kesin bir dille reddedilmiştir. Bu tek taraflı adıma karşı gelişen kurumsal tepkiler, Golan Tepeleri'nin uluslararası hukuki statüsünün (*İşgal Altındaki Suriye Toprağı*) değiştirilemeyeceğini ve ABD kararının uluslararası hukuk nezdinde hiçbir geçerliliği olmadığını tescil etmiştir.

BM Genel Kurulu, Türkiye, AB, Arap Ligi ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nın (İİT) kurumsal tutumlarının Değerlendirilmesi

BM Genel Kurulu, Türkiye, AB, Arap Ligi ve İİT gibi küresel ve bölgesel yapılardan gelen nitelikli ve oy birliğine yakın tepkiler; ABD'nin 2019 tarihli tek taraflı tanıma kararını diplomatik ve hukuki bir tecride mahkûm etmiştir. Bu kurumsal tutumlar, uluslararası toplumun ezici çoğunluğu nezdinde Golan Tepeleri'nin hukuki statüsünün 'İşgal Altındaki Suriye Toprağı' olarak kaldığını ve İsrail'in egemenlik iddialarının uluslararası hukuk arenasında hiçbir karşılığının bulunmadığını sarsılmaz biçimde kanıtlamaktadır.

4. İNSAN HAKLARI VE İNSANİ HUKUK İHLALLERİ

4.1. Demografik Mühendislik ve Zorunlu Göç

4.1.1 1967 işgali sonrasında tahrip edilen yerleşim yerleri (Kunaytra örneği) ve yerinden edilen binlerce Suriyelinin mülkiyet hakları.

1967 Altı Gün Savaşı ile Golan Tepeleri'nin işgal edilmesi, coğrafyanın yalnızca askerî ve siyasi statüsünü değiştirmekle kalmamış, bölgede sistematik bir demografik dönüştürme ve insani kriz sürecini başlatmıştır. İşgalin hemen ardından yürürlüğe konan politikalar

doğrultusunda, bölgenin kadim sakinleri olan on binlerce Suriyeli sivil yerlerinden edilmiş, köyler, kasabalar ve kentsel altyapı kasıtlı bir yıkıma tabi tutulmuştur.

Bu sürecin en somut ve dramatik örneğini, Golan bölgesinin tarihi idari ve ticari merkezi olan **Kunaytra (Quneitra)** şehri teşkil etmektedir. 1967 işgalinin ardından özellikle **1974 Kuvvetlerin Ayrılması Antlaşması**[58] uyarınca BM denetimindeki tampon bölgeye dâhil edilerek Suriye sivil idaresine devredilmesi kararlaştırılan Kunaytra; İsrail birliklerinin Haziran 1974'teki çekilme sürecinde kamu binaları, okullar, konutlar ve ibadethaneler dâhil olmak üzere ağır iş makineleri ve patlayıcılarla neredeyse tamamen yıkılarak harabeye çevrilmiştir. Kentin yaşanılamaz hale getirilmesi, yerinden edilen sivil nüfusun geri dönüşünü imkânsız kılmayı amaçlayan bir altyapı tasfiyesi ve demografik engelleme stratejisi olarak tarihe geçmiştir.

Kunaytra örneğiyle simgeleşen bu durum, Golan genelinde yüz otuzu aşkın köy ve meskûn mahallin haritadan silinmesiyle geniş çaplı bir mülkiyet hakkı ihlaline dönüşmüştür. İşgal sonucunda mülklerini, arazilerini ve ata yadigârı topraklarını terk etmek zorunda bırakılan 100.000'den fazla Suriyelinin mülkiyet hakları gasp edilmiştir. Uluslararası hukukun ve özellikle **1949 Cenevre Sözleşmeleri'nin (Dördüncü Cenevre Sözleşmesi)** işgal altındaki topraklarda mülkiyetin korunması ve sivil nüfusun zorla nakledilmesini yasaklayan amir hükümlerine açıkça aykırılık teşkil eden bu uygulamalar, bölgedeki tarihsel ve hukuki dokuyu tahrip eden birer demografik mühendislik hamlesi niteliğindedir.

Bununla birlikte, Kunaytra ve çevresindeki Suriye egemenliği ve BM gözetimindeki silahsızlandırılmış tampon bölge rejiminin hukuki statüsü kâğıt üzerinde korunmuş olsa da, bölgedeki fiilî kontrol dinamikleri sonraki süreçlerde yeniden kırılmaya uğramıştır. 2011 sonrasında Suriye iç savaşı nedeniyle sınır hattında yaşanan otorite boşluğu ve Suriye rejiminin çöküşüyle sonuçlanan saha gelişmeleri (Aralık 2024) sırasında İsrail Silahlı Kuvvetleri, 1974 Antlaşması ile belirlenen silahsızlandırılmış tampon bölgeyi ihlal ederek Kunaytra kırsalına ve sınır hatlarına askerî intikaller gerçekleştirmiş, güvenlik şeridi oluşturma gerekçesiyle bölgedeki fiilî kontrol alanını genişletmiştir. Kunaytra ve çevresi, günümüzde İsrail'in hava, kara ve gözetleme araçlarıyla sürekli askerî denetim ve nüfuz altında tuttuğu, sınır aşırı operasyonlarla fiilî egemenlik alanına dâhil ettiği kilit bir askerî koridora dönüşmüştür. Bu durum, hem 1974 Antlaşması'nın askerî statüsünü işlevsizleştirmiş hem de yerinden edilmiş Suriyelilerin mülkiyet Hakları ile toprağa dönüş umutlarını daha da karmaşık ve imkânsız bir hukuki çıkmaza sürüklemiştir.

Güncel Saha ve Fiilî Egemenlik Durumu: Kunaytra ve çevresi, Suriye iç savaşındaki otorite boşlukları ve Aralık 2024 sonrasındaki rejim değişikliği dönemi boyunca İsrail Silahlı

[58] **Suriye-İsrail Kuvvetlerin Ayrılması Antlaşması (31 Mayıs 1974):** 1973 Ekim (Yom Kippur) Savaşı'nın ardından ABD'nin ara buluculuğunda Cenevre'de imzalanan antlaşmadır. Antlaşma uyarınca İsrail, 1967'de işgal ettiği Kunaytra kenti ve çevresindeki küçük bir bölgeden geri çekilmeyi kabul etmiş; bölge Birleşmiş Milletler Ateşkes Gözlem Gücü (UNDOF) denetimindeki tampon bölgeye dâhil edilerek, Suriye sivil yönetimine devredilmiştir. Ancak İsrail kuvvetleri, Haziran 1974'teki çekilme öncesinde kenti sistematik bir biçimde patlayıcılar ve iş makineleriyle yıkarak kullanılmaz hale getirmiştir. Bu yıkım, BM Genel Kurulu'nun 3240 sayılı kararıyla da uluslararası hukukun ihlali olarak kınanmıştır.

Kuvvetleri'nin tampon bölge hattını aşarak gerçekleştirdiği kara devriyeleri, tahkimatlar ve askerî operasyonlar neticesinde fiilen tekrar İsrail askerî kontrolü/nüfuzu altına girmiştir.

4.2. **Yasadışı Yerleşim Yerleri (Yerleşimcilik Politikası)- Uluslararası** hukuka aykırı olarak kurulan İsrail yerleşimleri, nüfus aktarımı ve IV. Cenevre Sözleşmesi 49. maddesinin ihlali.

1967 işgalinin hemen ardından uygulamaya konulan ve günümüze kadar katlanarak devam eden İsrail sivil yerleşim politikası, Golan Tepeleri'ndeki egemenlik iddiasını kalıcı kılmayı hedefleyen en somut demografik müdahale mekanizmasıdır. İşgalci gücün bölgede inşa ettiği onlarca tarımsal ve kentsel yerleşim birimi vasıtasıyla kendi sivil nüfusunu Golan'a sistemli biçimde nakletmesi, uluslararası insani hukukun temel ilkeleriyle açıkça çelişmektedir.

Bu uygulama, **1949 tarihli IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 49. maddesinde** yer alan *"İşgalci güç, kendi sivil nüfusunun bir kısmını işgal ettiği topraklara nakledemez veya sürgün edemez"* amir hükmünün doğrudan ve sürekli bir ihlalini teşkil eder. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) **465 ve 497 sayılı kararları** başta olmak üzere çok sayıda uluslararası içtihat, Golan'da kurulan tüm yerleşimlerin ve bunlara dayandırılan hukuki düzenlemelerin yasadışı, hükümsüz ve geçersiz olduğunu teyit etmektedir.

Doğal kaynakların, verimli tarım arazilerinin ve su havzalarının yerleşimcilerin kullanımına tahsis edilmesi, bölgenin kadim unsurlarını mülksüzleştirerek idari ve iktisadi açıdan bağımlı hale getirmektedir. Sonuç olarak, Golan Tepeleri'ndeki yerleşimcilik faaliyetleri geçici bir askerî işgalin ötesine geçerek, bölgenin demografik ve hukuki statüsünü tek taraflı olarak dönüştürmeyi amaçlayan fiilî bir ilhak (*de facto annexation*) stratejisi olarak varlığını sürdürmektedir.

4.3. Yerel Nüfusun Sosyolojik Yapısı ve Mülkiyet/Vatandaşlık Hakları:

4.3.1 Bölgede kalan Suriyeli Dürzi topluluğun hukuki durumu: Dayanma reaksiyonları, Kimliksizleştirme baskıları ve "İsrail Vatandaşlığı" dayatmaları.

1967 işgali sonrasında Golan Tepeleri'nde evlerini terk etmeyerek ata topraklarında kalan Suriyeli Dürzi nüfus (Mecdel Şems, Buka'ata, Mas'ade ve Ayn Kinyat köyleri), işgal yönetimi tarafından uygulanan sistematik kimliksizleştirme, idari baskı ve hukuki belirsizlik politikalarının doğrudan muhatabı olmuştur. Bölgedeki Dürzi topluluğun varlığı, işgalci gücün yürürlüğe koyduğu demografik ve hukuki entegrasyon hamlelerine karşı sergilediği toplumsal dirençle şekillenmiştir.

İsrail'in 1981 yılında kabul ettiği tek taraflı "Golan Tepeleri Yasası" ile bölgeyi ilhak etme adımı, Dürzi nüfusa da **"İsrail Vatandaşlığı"** dayatmasını beraberinde getirmiştir. Bu dayatmaya karşı Golan Dürzileri, 1982 yılında aylarca süren kitlesel grevler, sivil itaatsizlik eylemleri ve toplumsal boykotlarla cevap vermiştir. İsrail vatandaşlığı teklifini ve pasaportlarını ezici bir çoğunlukla reddeden yerel halk, kendilerine tanımlanan "daimi ikamet eden yabancı" (permanent resident) statüsünü ve verilmek istenen İsrail kimlik kartlarını meşru kabul etmeyerek Suriye vatandaşı olduklarını teyit eden tarihî bir toplumsal duruş sergilemiştir.

Bu iradeli duruşa karşılık işgal yönetimi, topluluğun Suriye ile olan kültürel, iktisadi ve akrabalık bağlarını koparmaya yönelik birtakım cezalandırıcı ve kimliksizleştirici mekanizmaları devreye sokmuştur:

1) **Mülkiyet ve Arazi Baskıları:** Yerel halkın mülkiyet hakları, "kamu yararı", "askerî yasak bölge" veya "doğal koruma alanı" adı altında getirilen arazi istimlâklarıyla kısıtlanmıştır. Bölge halkının temel geçim kaynağı olan elma yetiştiriciliği ve tarımsal faaliyetler, su kotaları ve arazi kullanım izinleri üzerinden denetim altına alınmıştır.

2) **Akraba ve Eğitim Bağlarının Koparılması:** Şam Üniversitesi'nde eğitim gören Golan Dürzi gençlerinin geçişleri ile iki yaka arasındaki aile görüşmeleri uzun yıllar diplomatik ve askerî engellere takılmış; yerel nüfusun ana vatanıyla olan sosyo-kültürel bağları zayıflatılmak istenmiştir.

3) **Genç Kuşak Üzerindeki İdari ve Siyasi Basınç:** İşgal idaresi, eğitim müfredatını müdahale ile yeniden şekillendirerek genç neslin milli aidiyet şuurunu tasfiye etmeyi ve iktisadi imkânlar vaadiyle vatandaşlık kabul oranlarını artırmayı hedeflemiştir.

Bütün bu kimliksizleştirme baskılarına ve hukuki cendereden kaynaklanan vatandaşlık hakları eksikliğine rağmen; Golan'da kalan Suriyeli Dürzi topluluk, kendi özgün inanç ve toplumsal dokusunu koruyarak toprağa bağlılığını sürdürmüş ve ilhak politikalarına karşı pasif fakat kararlı bir direniş odağı olma vasfını günümüze kadar korumuştur.

4.3.2. Bölgede Kalan Suriyeli Dürzi Topluluğun Hukuki ve Demografik Yapısı

1967 işgali sonrasında Golan Tepeleri'nde evlerini terk etmeyerek ata topraklarında varlığını sürdüren Suriyeli Dürzi topluluk, günümüzde yaklaşık **28.000 - 29.000** kişilik bir nüfusa sahiptir. Bu nüfus, Golan'da işgal idaresi tarafından kurulan yasadışı İsrail yerleşimlerindeki sivil nüfusla neredeyse başa baş bir demografik denge ve yerli unsur direnci oluşturmaktadır.

Golan Dürzileri, coğrafi ve idari olarak Hermon (Cebel-i Şeyh) Dağı'nın güney eteklerinde kümelenmiş **4 ana yerleşim biriminde (köy/kasaba)** yaşamlarını sürdürmektedir:

1) **Mecdel Şems (*Majdal Shams*):** Yaklaşık **11.300** nüfusuyla Golan Dürzilerinin idari, sosyo-kültürel ve toplumsal merkezidir. 1982 yılındaki işgal politikalarına ve ilhak yasasına karşı yürütülen kitlesel grevlerin kalbi olan yerleşim; akrabaların sınır hattında birbiriyle iletişim kurduğu tarihî *"Bağıran Bölge"* (*Shouting Hill*) mevkisine ev sahipliği yapar.
2) **Buka'ata (*Bu'qata*):** Yaklaşık **6.500** nüfuslu, tarımsal üretimi ve elma bahçeleriyle öne çıkan, Suriye millî kimliğine bağlılığı son derece yüksek ikinci büyük Dürzi yerleşimidir.
3) **Mas'ade (*Mas'ade*):** Yaklaşık **4.200** nüfusa sahip, Ram Gölü (*Birket Ram*) civarında stratejik bir kavşakta yer alan ticari ve ziraî merkezdir.
4) **Ayn Kinyat (*Ein Qiniyye*):** Yaklaşık **2.100** nüfuslu, Nimrod Kalesi'nin güneydoğu eteklerindeki sarp yamaçlara kurulu en küçük Dürzi köyüdür.

*(Not: Dürzi köylerinin dışında, Golan'ın kuzey sınırında Alevi nüfusun yaşadığı **Ghajar / Gacar** köyü bulunmakla birlikte, sosyo-dini yapısı gereği Dürzi idari ağından ayrı değerlendirilir.)*

Nüfus ve idari yapı listesinde Kunaytra'nın (Quneitra) yer almamasının sebebi, **Kunaytra'nın meskûn bir köy/kasaba değil, 1967 işgali ve özellikle 1974'teki yıkım sonrasında insansızlaştırılmış (boşaltılmış) bir hayalet şehir ve tampon bölge** statüsünde olmasıdır.

Detaylandırılacak olursa:

1) **Sivil Nüfusun Tamamen Sürülmesi ve Yıkım (1967-1974):**
   - Kunaytra, 1967 öncesinde Golan bölgesinin il/vilayet merkezi ve en büyük kentiydi (on binlerce nüfusa sahipti).
   - Ancak 1967 işgalinde nüfusu zorunlu göçe tabi tutulmuş, 1974 yılında Suriye'ye devredilmeden hemen önce ise İsrail birlikleri tarafından binaları, altyapısı ve kamu kurumları patlatılarak/yıkılarak tamamen harap edilmiştir.
2) **BM Tampon Bölgesi (UNDOF) ve Kunaytra'nın (Quneitra) "Hayalet Şehir" Statüsü:**
   a) 1974 Antlaşması sonrasında Kunaytra, Birleşmiş Milletler Ateşkes Gözlem Gücü (UNDOF) denetimindeki askerden arındırılmış tampon bölge içinde kalmıştır.
   b) Suriye yönetimi, kenti İsrail işgalinin ve yıkımının bir simgesi olarak bilinçli bir kararla yeniden inşa etmemiş ve bir "açık hava müzesi/anıtsal harabe" olarak bırakmıştır. Bu nedenle kentte yerleşik bir sivil nüfus yaşamamaktadır.

4.3.2 Kuneytra'nın Golan Dürzilerinin Yaşadığı Alanlar ile Farkı:

Raporumuzda yukarıda bahsedilen 4 ana köy (**Mecdel Şems, Buka'ata, Mas'ade, Ayn Kinyat**), 1967 savaşında işgal altında kalmasına rağmen **halkı toprağını terk etmeyen ve günümüzde fiilen sivil yaşamın, tarımın ve toplumsal direnişin devam ettiği** yegâne yerleşim yerleridir.

4.3.3 Dayanma Reaksiyonları, Kimliksizleştirme ve Vatandaşlık Baskıları

Bölgede kalan Suriyeli Dürzi nüfus, işgalci gücün yürürlüğe koyduğu demografik ve hukuki entegrasyon hamlelerine karşı sistematik bir sivil direnç sergilemiştir. İsrail'in 1981 yılında kabul ettiği tek taraflı ilhak yasası (*Golan Tepeleri Yasası*) ile dayatılan **"İsrail Vatandaşlığı"**, 1982 yılında aylarca süren kitlesel genel grevler ve sivil itaatsizlik eylemleriyle reddedilmiştir. Topluluğun ezici çoğunluğu pasaport ve vatandaşlık teklifini geri çevirerek kendilerine verilen *"daimî ikamet eden yabancı"* (*permanent resident*) statüsünü kabul etmiş ve Suriye vatandaşı olduklarını teyit etmiştir.

Bu iradeli duruşa karşılık işgal idaresi, topluluğu ana vatanından tecrit etmeye yönelik mekanizmaları devreye sokmuştur:

1) **Mülkiyet ve Arazi Kısıtlamaları:** Yerel halkın elindeki tarım arazileri ve su kaynakları, *"askerî yasak bölge"* veya *"doğal koruma alanı"* gerekçeleriyle istimlâk edilmiş; temel geçim kaynağı olan tarımsal faaliyetler sıkı kotalara bağlanmıştır.
2) **Sosyo-Kültürel Bağların Koparılması:** Şam Üniversitesi'nde eğitim gören Dürzi gençlerin geçişleri ve akraba ziyaretleri askerî kısıtlamalara tabi tutularak yerel nüfusun Suriye ile olan kültürel ve ailevi bağı koparılmak istenmiştir.

3) **Eğitim Müfredatı ve Genç Kuşak Baskısı:** Okul müfredatlarına yapılan müdahalelerle milli aidiyet duygusu tasfiye edilmeye, iktisadi ve idari imkânlar vaadiyle genç kuşaklar arasında vatandaşlık kabul oranları artırılmaya çalışılmıştır.

Son yıllarda Suriye iç savaşı ve bölgesel otorite boşluklarının yarattığı belirsizlikler nedeniyle genç kuşaklar arasında vatandaşlık başvurularında kısmi bir artış gözlense de, Golan Dürzi topluluğu tarihsel dokusunu, toprağa bağlılığını ve kimlik direncini koruyan kilit bir sivil unsur olma vasfını sürdürmektedir.

4.3.4 Yerinde Kal" (Stay-Put) İlkesi

Golan Dürzilerinin sergilediği toplumsal ve fiilî tutum, mantık ve stratejik sonuçları bakımından Türk Sivil Savunma mevzuatındaki ve gayrinizami harp (GNH) / gayrişahsi direniş doktrinlerindeki **"Yerinde Kal" (Stay-Put)** ilkesiyle kısmi bir konseptik ve stratejik paralellik gösterir. Hatta Golan örneği, bu doktrinlerin kitlesel ve sivil ölçekte uygulanmış en somut tarihî saha tezahürlerinden biridir.

İki yapı arasındaki askerî, hukuki ve sosyo-politik paralellikler şu başlıklar altında incelenebilir:

- **Vatan Toprağının ve Demografinin Korunması (Demografik Savunma)**

1) **GNH / Sivil Savunma Doktrininde:** "Yerinde Kal" ilkesi; kriz, işgal veya askerî harekât anında sivil nüfusun panikle yaşadığı alanları terk etmesini (mülteci konumuna düşmesini) engellemeyi hedefler. Amaç; düşmanın/işgalci gücün demografik yapıyı değiştirmesini, boşalan alanlara kendi unsurlarını yerleştirmesini (*de facto ilhak*) ve bölgeyi zahmetsizce kontrol altına almasını önlemektir.

2) **Golan Dürzileri Uygulamasında:** 1967 savaşı sonrasında Kunaytra ve çevresindeki yüzü aşkın köy boşaltılıp yıkılırken, 4 ana Dürzi köyünün halkı topraklarını terk etmemiştir. Bu "yerinde kalma" iradesi, İsrail'in Kuzey Golan'ı tamamen insansızlaştırıp doğrudan homojen bir işgal bölgesine dönüştürme stratejisini akamete uğratmıştır.

4.3.5 Edilgen (Pasif) Direniş ve Alan Hâkimiyetinin Devamlılığı

1) **GNH / Sivil Savunma Doktrininde:** "Yerinde kal" prensibi sadece fiziksel varlığı korumakla kalmaz; işgalci güce karşı sivil itaatsizlik, idari mekanizmaları boykot etme, ekonomik ve sosyal ağı canlı tutma yoluyla örtülü bir **"Sivil Direniş" (**Civil-Based Defense) zemini hazırlar.

2) **Golan Dürzileri Uygulamasında:** Dürzi topluluğunun İsrail kimliklerini ve vatandaşlığını reddetmesi, kendi idari/dini organlarını işletmesi ve 1982'de aylarca süren kitlesel grevler düzenlemesi; silahlı bir çatışmaya girmeden, sadece "yerinde kalarak" işgalci gücün meşruiyet sağlama ve entegrasyon çabalarını boşa çıkarmıştır.

4.3.6 İşgalci Güce Lojistik ve İdari Maliyet Yükleme

1) **GNH / Sivil Savunma Doktrininde:** Yerinde kalan sivil nüfus, işgalci güç için sürekli bir idari, güvenlik ve denetim maliyetidir. İşgalci güç, boş bir araziyi yönetmek yerine, kendisine entegre olmayan ve direnen bir sivil kitleyi kontrol altında tutmak için sürekli kaynak harcamak zorunda kalır.

2) **Golan Dürzileri Uygulamasında:** Dürzi köylerinin varlığı, İsrail'in bölgedeki hukuki ve idari varlığını uluslararası toplum nezdinde sürekli "işgalci" statüsünde tutmuş ve bölgede kalıcı askerî/güvenlik kısıtlamaları uygulamasını zorunlu kılmıştır.

4.3.7 Aralarındaki tek temel teknik fark şudur:

1) **Türk Sivil Savunma Mevzuatında:** "Yerinde kal" ilkesi, devletin sivil idaresi, mülki amirleri ve kriz yönetim merkezleri tarafından yönlendirilen, mevzuata dayalı, planlı bir **kamu savunma prosedürüdür.**

2) **Golan Dürzilerinde:** Merkezî bir devlet organının emir-komutası olmaksızın, topluluğun kendi sosyo-kültürel yapısından, toprağa bağlılığından ve tarihî aşiret/dinî geleneklerinden beslenen doğal (organik) bir direniş refleksidir.

Konuyla ilgili Değerlendirme

Golan Dürzi topluluğunun 1967 işgalinden bu yana sergilediği toplumsal tutum; askerî öğretiler ve sivil savunma literatüründeki "Yerinde Kal" (Stay-Put) prensibi ile birebir örtüşmektedir. Topluluk; askerî işgal karşısında topraklarını terk etmeyerek, işgalci gücün demografik mühendislik ve de facto ilhak hamlelerine karşı pasif fakat son derece etkili bir "sivil alan savunması" gerçekleştirmiştir. Bu organik refleks, işgal idaresinin hukuki ve idari meşruiyet zeminini günümüze kadar felç eden kilit bir faktör olmuştur.

4.4. Doğal Kaynakların Sömürülmesi ve Çevre İhlalleri:

4.4.1 Bölgedeki su kaynaklarının İşgalci Yahudilere (yerleşimcilere) tahsis edilerek yerel halkın tarım haklarının engellenmesi

Golan Tepeleri, Batı Asya'nın en zengin tatlı su rezervlerine ev sahipliği yapan stratejik bir hidro-politik havzadır. Şeria Nehri'nin ana kollarını besleyen su havzaları, Banías Kaynağı, Yarmuk Nehri ve kolları ve Ram Gölü (*Birket Ram*) gibi kritik su kaynakları, işgalci gücün bölgedeki hidro-politik kontrolünün temelini oluşturmaktadır.1967 işgalinin ardından yürürlüğe konan **92 Sayılı Askerî Emir (Military Order No. 92)** ve müteakip hukuki düzenlemelerle, bölgedeki tüm su kaynaklarının yönetimi, ruhsatlandırılması ve kullanımı doğrudan İsrail Askerî Valiliği ile ulusal su şirketi **Mekorot'**un [59] tekeline devredilmiştir..

Bu hukuki ve idari tekel, bölgede açık bir **su ayrımcılığına (asimetrik tahsis)** yol açmıştır:

a. **Yerleşimciler Lehine Asimetrik Kota:** Yasadışı İsrail yerleşimlerine (tarımsal yerleşimler/Moşav ve Kibutzlar) sınırsız ve sübvanse edilmiş su imkânları sunulurken; bölgenin kadim sakini olan Suriyeli Dürzi çiftçilerin su kullanımı katı kotalara, fahiş fiyatlandırmalara ve izin prosedürlerine tabi tutulmuştur.

[59] **Mekorot (Mekorot Water Company Ltd.):** İbranice *"Kaynaklar"* (*מקורות*) anlamına gelen Mekorot, 1937 yılında kurulan ve İsrail'in tüm su altyapısını, arıtma tesislerini, dağıtım şebekelerini ve Ulusal Su Taşıyıcı (*National Water Carrier*) sistemini yöneten devlete ait ulusal su şirketidir. 1967 işgalinin ardından askeri emirlerle Golan Tepeleri ve Batı Şeria'daki tüm tatlı su rezervlerinin, kuyuların ve su kaynaklarının idaresi Mekorot'a devredilmiştir. Şirket, işgal altındaki topraklardaki su kaynaklarını yerleşkelere öncelikli olarak tahsis etmekle ve yerel Arap/Dürzi nüfusa asimetrik kotasyon uygulamakla uluslararası raporlarda eleştirilmektedir.

b. **Tarımsal Üretim Mülksüzleştirmesi:** Golan Dürzilerinin temel geçim kaynağı olan elma ve kiraz yetiştiriciliği, su kısıtlamaları nedeniyle ciddi darbe almıştır. Çiftçilerin kendi arazilerinde yağmur suyu biriktirme göletleri inşa etmesi veya yeni su kuyuları açması askerî emirlerle yasaklanmış, tespit edilen ruhsatsız kuyular ve su depoları iş makineleriyle tahrip edilmiştir.

c. **Mülkiyet ve Araziden Koparma Taktiği:** Yeterli sulama imkânından yoksun bırakılan yerel ahali, tarımsal verim kaybı yaşayarak arazilerini terk etmek zorunda bırakılmakta; böylece boşalan veya "işlenmeyen" alanlar *"kamu arazisi"* sayılarak yerleşim birimlerine veya askerî alanlara devredilmektedir.

Bu uygulamalar; işgalci gücün işgal altındaki topraklardaki doğal kaynakları kendi nüfusu lehine sömürmesini, yağmalamasını ve bölgenin iktisadi yapısını değiştirmesini yasaklayan **IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 55. Maddesi** ile uluslararası örf-âdet hukukunun temel ilkelerine açık bir aykırılık teşkil etmektedir. Su kaynaklarının bir askerî ve iktisadi baskı aracı olarak kullanılması, bölge halkının mülkiyet ve sürdürülebilir yaşam haklarını ihlal eden sistemli bir çevre ve insan hakkı ihlalidir.

4.4.2 Uluslararası Daimî Egemenlik İlkesi (Permanent Sovereignty over Natural Resources) açısından değerlendirme

Uluslararası hukukta ve uluslararası iktisat hukukunda **"Doğal Kaynaklar Üzerinde Daimî Egemenlik İlkesi"**, halkların kendi kaderini tayin hakkının (*self-determination*) ve toprak bütünlüğünün sarsılmaz bir uzantısı kabul edilmektedir. İlk kez Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1962 tarihli ve **1803 (XVII) sayılı kararıyla** normatif bir nitelik kazanan bu ilke; işgal altındaki toplulukların kendi topraklarında yer alan su, hidrokarbon, yenilenebilir enerji, rüzgâr, verimli arazi ve alt toprak kaynakları üzerinde devredilemez bir tasarruf ve mülkiyet hakkına sahip olduğunu teyit eder.

Golan Tepeleri bağlamında bu ilke, BM Genel Kurulu tarafından her yıl düzenli olarak kabul edilen *"İşgal Altındaki Filistin Topraklarında ve İşgal Altındaki Suriye Golan'ında Arap Nüfusun Doğal Kaynakları Üzerindeki Daimî Egemenliği"* başlıklı bağlayıcı kararlarla uluslararası toplum nezdinde müteaddit defalar vurgulanmaktadır.

İşgalci gücün Golan Tepeleri'ndeki uygulamaları, **Daimî Egemenlik İlkesi** bakımından şu temel hukuk ihlallerini doğurmaktadır:

a. **Sömürü ve Kamulaştırma Yasağının İhlali:** Uluslararası insani hukuk ilkelerine (özellikle *1907 Lahey Sözleşmesi Article 55* ve *IV. Cenevre Sözleşmesi Article 55'e*) göre işgalci güç, işgal altındaki topraklardaki doğal kaynakların yalnızca "intifa hakkı sahibi" (*usufructuary*) konumundadır. Bu kaynakları kendi yerleşimi, iç ekonomisi veya ulusal şirketleri lehine ticari gayelerle sömüremez, tüketim usullerini değiştiremez. İsrail'in Golan'daki su rezervlerini ulusal şebekeye aktarması, tarım arazilerini yasadışı yerleşimcilere tahsis etmesi ve bölgedeki rüzgâr enerjisi santralleri (RES) ile yenilebilir enerji projelerini yerli ahaliye rağmen ticari kazanca dönüştürmesi bu amir kuralın doğrudan ihlalidir.

b. **Maddi ve Ekolojik Tazminat Sorumluluğu:** BM kararları, işgalci gücün doğal kaynakların yasadışı kullanımı, tahribatı, tükenmesi ve kirletilmesi neticesinde işgal altındaki halkın uğradığı zararlardan dolayı **mali ve hukuki sorumluluk** (*reparations/compensation*) taşıdığını hükme bağlamaktadır. Golan Tepeleri'nin su, toprak ve doğal ekosisteminin yaklaşık altmış yıla yaklaşan bir süre boyunca tek taraflı sömürülmesi, uluslararası hukuk karşısında birikmiş devasa bir tazminat ve hak ihlali hesabı yaratmaktadır.

c. **Geri Dönüşü İmkânsız Kılma Hilesi:** İşgalci idarenin doğal kaynaklar üzerindeki denetimi ve altyapı projelerini kalıcılaştırması, bölgenin hukuki statüsünü değiştirmeyi hedefleyen de facto bir ilhak mekanizmasına dönüştürülmüştür. Bu durum, meşru egemenlik sahibi Suriye devletinin ve bölgenin yerli ahalisinin kendi doğal zenginliklerini serbestçe tasarruf etme hakkını fiilen gasp etmektedir.

Sonuç olarak; Golan Tepeleri'ndeki su, enerji ve tarım kaynaklarının işgalci güç tarafından tek taraflı tasarrufu, geçici bir askerî tedbir olmanın ötesine geçerek Uluslararası Daimî Egemenlik İlkesi'ni ihlal eden sistemli bir iktisadi ve ekolojik yağma niteliği taşımaktadır.

5. BÖLGESEL GÜVENLİK, SOSYOLOJİ VE GELECEK SENARYOLARI

5.1. Suriye İç Savaşı Sonrası Golan Tepeleri'nde Değişen Güvenlik Mimarisi

5.1.1 Bölgedeki aktör çeşitliliği (İran destekli milisler, Hizbullah varlığı, İsrail'in angajman kuralları ve hava operasyonları)

2011 yılında patlak veren Suriye iç savaşı ve akabinde gelişen bölgesel kırılmalar, Golan Tepeleri'nin doğu cephesindeki tarihî ve konvansiyonel güvenlik dengelerini kökten sarsmıştır. 1974 Kuvvetlerin Ayrılması Antlaşması ile kurulan ve onlarca yıl boyunca görece istikrarlı bir BM denetimli tampon bölge rejimine dayanan hat; merkezi devlet otoritesinin zayıflaması, bölgesel ve vekalet aktörlerinin sahaya girişi ve nihayetinde Suriye rejiminin çöküşüyle sonuçlanan süreçte tam teşekküllü bir hibrit harp alanına dönüşmüştür.

İç savaşın derinleştiği yıllardan itibaren Golan'ın doğu ve güney sınır hattı, homojen bir ordu yapısından ziyade çok katmanlı ve karmaşık bir aktör ağına ev sahipliği yapmıştır:

a. **İran Destekli Milisler ve Hizbullah Cephesinin Evrimi:** Tahran yönetimi, geçmişte Şam rejimi üzerindeki nüfuzunu kullanarak Golan Tepeleri'nin Suriye kontrolündeki kesimini İsrail'e karşı ikinci bir aktif savunma ve caydırıcılık cephesine dönüştürmeyi hedeflemiştir. Bu strateji doğrultusunda Hizbullah'ın *"Golan Dosyası"* adı verilen özel birimlerinin yanı sıra Suriye ve Irak kökenli Şii milis grupları, sınıra yakın noktalarda gözetleme ağları, füze/roket rampaları ve istihbarat hücreleri kurmuştur.

   Ancak 8 Aralık 2024'te Baas rejiminin devrilmesi ve Yeni Suriye Cumhuriyeti'nin ilanıyla birlikte bu askeri altyapı köklü bir kırılmaya uğramıştır. Şam'daki yeni yönetimin kontrolü ele almasıyla birlikte İran destekli milisler ve Hizbullah unsurları

bölgeden tamamen tasfiye edilmiş, komuta-kontrol ağları dağıtılmış ve Golan'ın Suriye kanadındaki bu asimetrik tehdit mimarisi fiilen son bulmuştur.

b. **İsrail'in Kırmızı Çizgileri ve Asimetrik Angajman Kuralları:** Tel Aviv yönetimi, Hizbullah ve İran unsurlarının Golan sınırına yerleşmesini varoluşsal bir tehdit kabul etmiş ve angajman kurallarını "önleyici vuruş" doktrini üzerine yeniden şekillendirmiştir. Bu kapsamda *"Savaş Arasındaki Savaş"* (MABAM) stratejisi[60] yürürlüğe konarak Şam, Kunaytra ve Dera kırsalındaki İran/Hizbullah hedeflerine, mühimmat konvoylarına ve komuta merkezlerine yönelik yüzlerce hava operasyonu ve nokta suikast düzenlenmiştir.

c. **Sınır Ötesi Kara Müdahaleleri ve Tampon Bölgenin Fiilen Tecavüzle Aşılarak Tasfiyesi:** Sınır hattında yaşanan güç boşlukları ve özellikle Suriye'deki son siyasi/askerî kırılmalar esnasında İsrail Silahlı Kuvvetleri, 1974 Antlaşması ile belirlenen silahsızlandırılmış tampon bölge hatlarını aşarak kara unsurlarıyla içeriye nüfuz etmiştir. Güvenlik şeridi oluşturma, tahkimat yapma ve ileri gözetleme noktaları tesis etme gerekçesiyle yürütülen bu operasyonlar, 1974 rejimini fiilen işlevsizleştirmiş ve Kunaytra kırsalını doğrudan İsrail askerî denetimine tabi kılmıştır.

Sonuç olarak; Golan Tepeleri'nin Suriye sınırındaki geleneksel devletlerarası dengeler, yerini vekalet savaşlarına, tırmanma riski yüksek asimetrik angajmanlara ve İsrail'in sınır ötesi fiziki varlığıyla pekişen yeni bir fiilî askerî kontrol gerçekliğine bırakmıştır.

5.1.2. Aralık 2024 Sonrası Suriye'de Baas Partisi (Esed) Rejiminin Çöküşü ve Golan Sınır Hattındaki Yeni Jeopolitik Gerçeklik

08 Aralık 2024'te Şam'daki Baas rejiminin devrilmesi ve merkezi otoritenin dağılması, Golan Tepeleri ve çevresindeki elli yıllık güç dengelerini ve güvenlik mimarisini kökten bir kırılmaya uğratmıştır. Rejimin çöküşü, yarım asırdır kâğıt üzerinde de olsa uygulanan 1974 Kuvvetlerin Ayrılması Antlaşması'nı ve BM kontrolündeki (**UNDOF**) tampon bölge rejimini [61] fiilen ve hukuken tamamen işlevsiz hale getirmiştir.

Rejim sonrası dönemde Golan sınır hattı ve Kunaytra çevresindeki kritik gelişmeler şu başlıklar altında şekillenmiştir:

---

[60] **MABAM (*Milhama Bein HaMa'arakhot* / Savaşlar Arasındaki Savaş):** İbranice *"Aşırı Derecede Yoğun Olmayan Gerilimler/Savaşlar Arasındaki Savaş"* anlamına gelen MABAM, İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF) ve istihbarat birimlerinin özellikle 2010'lu yılların başından itibaren Suriye ve çevresinde uyguladığı önleyici askerî doktrindir. Bu strateji; geniş çaplı, Topyekûn bir savaşa veya açık bir bölgesel çatışmaya yol açmaksızın, düşman unsurların (özellikle Hamas, İran Kudüs Gücü, Hizbullah ve Şii milisler) kritik silah transferlerini, hassas füze Kapasitelerini ve sınır boylarında (Golan hattı vb.) stratejik tahkimat kurma girişimlerini örtülü/nokta hava operasyonları, istihbarat odaklı vuruşlar ve özel sızmalarla sürekli olarak baskılama ve etkisizleştirme amacını taşır.

[61] **UNDOF (*United Nations Disengagement Observer Force* / Birleşmiş Milletler Ateşkes Gözlem Gücü):** 1973 Arap-İsrail (Yom Kippur) Savaşı'nın ardından BM Güvenlik Konseyi'nin 350 (1974) sayılı kararıyla kurulan askerî barış gücü misyonudur. Temel görevi; İsrail ve Suriye arasında imzalanan 1974 Kuvvetlerin Ayrılması Antlaşması (*Disengagement Agreement*) çerçevesinde Golan Tepeleri'ndeki silahsızlandırılmış tampon bölgeyi (*Area of Separation*) ve kuvvet kısıtlama alanlarını (*Area of Limitation*) denetlemek, ateşkes ihlallerini izlemek ve taraflar arasında askeri tırmanmayı önlemektir.

a. **İran ve Hizbullah Varlığının Tasfiyesi:** Baas rejiminin çöküşüyle birlikte Şam ve güney Suriye'deki İran askeri varlığı, Kudüs Gücü unsurları ve Hizbullah'ın *"Golan Dosyası"* kapsamındaki altyapısı hızla dağılmış, bölgedeki komuta-kontrol hatları ve mühimmat depoları kontrolünü kaybetmiştir. İsrail, bu güç boşluğundan yararlanarak bölgedeki geride kalan tüm stratejik altyapıyı hava ve kara operasyonlarıyla hedef alıp tamamen etkisizleştirmiştir.
b. **1974 Tampon Bölgesinin İhlali ve İşgalin Genişletilmesi:** Suriye kanadındaki Baas Rejimi ordusunun dağılması üzerine, İsrail Silahlı Kuvvetleri, antlaşmayla belirlenen silahsızlandırılmış BM tampon bölgesine kara birlikleri, zırhlı unsurlar ve istihbarat birimleriyle doğrudan giriş yapmıştır. Kunaytra kırsalına, Hermon Dağı'nın (Cebel-i Şeyh) Suriye tarafındaki stratejik zirvelerine ve güneydeki stratejik geçiş noktalarına ilerleyen İsrail; yeni askeri tahkimatlar, gözetleme kuleleri ve güvenlik şeritleri oluşturarak işgal alanını fiilen doğuya doğru derinleştirmiştir.
c. **Geçici Hükümet ve Yeni Aktörlerle İlişkiler:** Şam'da kurulan yeni yönetim ve muhalif gruplar, ülkenin iç yapılanması ve idari konsolidasyonu ile meşgulken, İsrail'in Golan'daki bu yeni fiilî durumunu kabul etmediğini ve uluslararası hukukun ihlali olduğunu beyan etmiştir. Buna karşın İsrail, Suriye'de istikrarlı ve merkezi bir ordu yapısı yeniden kurulana kadar bu ileri güvenlik kuşağını ve fiilî askerî kontrolü elinde tutacağını ilan ederek ve fırsattan istifadeyle, bölgeyi kalıcı bir askeri vizör altında tutmaya devam etmektedir.

Bu yeni tablo; Golan Tepeleri'ni sadece İsrail ile Suriye arasında bir toprak ihtilafı olmaktan çıkarıp, rejim sonrası Suriye'nin egemenliği, toprak bütünlüğü ve bölgesel güvenlik mimarisinin yeniden pazarlık konusu yapıldığı kilit bir jeopolitik alan haline getirmiştir.

5.2. Türkiye'nin ve Bölge Devletlerinin Güvenlik Perspektifi

5.2.1 Sınır güvenliği, toprak bütünlüğü ilkeleri ve bölgesel istikrar bağlamında Türkiye'nin yaklaşımı.

Türkiye'nin Golan Tepeleri ve çevresindeki gelişmelere yönelik güvenlik ve dış politika yaklaşımı; uluslararası hukuka bağlılık, devletlerin egemenlik ve toprak bütünlüğünün korunması ile bölgesel istikrarın tesisi ilkeleri üzerine inşa edilmiştir. Ankara, Golan Tepeleri'ni 1967'den bu yana İsrail işgali altında bulunan ve meşru egemenliği Suriye'ye ait olan bir bölge olarak kabul etmekte; işgalci gücün bölgedeki ilhak, demografik mühendislik ve fiziki yayılma hamlelerini reddetmektedir.

Suriye iç savaşı ve özellikle Şam'da yaşanan rejim değişimi sonrasındaki süreçte Türkiye'nin Golan Tepeleri'ne ilişkin stratejik ve güvenlik perspektifi şu temel eksenlerde şekillenmektedir:

a. **Toprak Bütünlüğü ve Uluslararası Hukukun Üstünlüğü:** Türkiye, BM Güvenlik Konseyi'nin 242 (1967) ve 497 (1981) sayılı kararları başta olmak üzere, uluslararası toplumun oy birliğiyle kabul ettiği normları savunmaktadır. Güç kullanılarak toprak kazanımının kabul edilemezliği ilkesinden hareketle Ankara; İsrail'in tek taraflı ilhak kararlarını ve 1974 Kuvvetlerin Ayrılması Antlaşması'nı ihlal ederek tampon bölgeyi aşan yeni fiilî işgal hamlelerini Suriye'nin egemenliğine ve uluslararası hukuka açık bir aykırılık olarak değerlendirmektedir.

b. **Suriye'nin Siyasi Birliği ve Sınır Güvenliği:** Türkiye açısından dost ve kardeş komşu Suriye'nin toprak bütünlüğünün ve ulusal egemenliğinin korunması, doğrudan kendi milli güvenlik çıkarıyla bağlantılıdır. Güney sınırlarında veya Golan hattında ortaya çıkacak idari/askerî belirsizlikler, otorite boşlukları veya de facto ilhak durumları, bölgesel güç dengelerini bozarak yeni istikrarsızlık odakları yaratma potansiyeli taşımaktadır. Bu doğrultuda Ankara, Şam'daki yeni idari yapılanmanın ülkenin tüm toprakları üzerinde meşru egemenlik tesis etmesini desteklemektedir.

c. **Bölgesel İstikrar ve Güvenlik Riski:** İsrail'in Golan'daki askeri kontrolünü doğuya doğru derinleştirmesi ve bölgeyi ileri bir güvenlik kuşağına dönüştürmesi, Türkiye tarafından bölgesel barış ve istikrarı tehdit eden, tırmanma potansiyeli yüksek bir hamle olarak görülmektedir. Türkiye; Orta Doğu'da kalıcı barışın ancak 1967 sınırları temelinde, işgallerin sona erdirilmesi ve uluslararası hukuka dayalı adil bir düzenin kurulmasıyla mümkün olacağını vurgulamaktadır.

Sonuç olarak Türkiye; Golan Tepeleri meselesini yalnızca İsrail ve Suriye arasındaki ikili bir sınır ihtilafı olarak değil, tüm bölgenin güvenlik mimarisini, uluslararası hukuk normlarının bağlayıcılığını ve komşu ülkelerin toprak bütünlüğünü doğrudan etkileyen kritik bir bölgesel istikrar faktörü olarak ele almaktadır.

5.3. Müstakbel Barış Müzakereleri ve Çözüm Arayışları

5.3.1 "Toprak Karşılığı Barış" ilkesinin geçerliliği

Batı Asya (Orta Doğu) barış sürecinin ve BM Güvenlik Konseyi'nin 242 (1967) ile 338 (1973) sayılı kararlarının temel omurgasını oluşturan **"Toprak Karşılığı Barış" (*Land for Peace*)** ilkesi, işgal edilen Arap topraklarının iadesi karşılığında İsrail'in tanınması ve güvenliğinin garanti edilmesini öngören tarihî bir diplomasi parametresidir. Golan Tepeleri özelinde bu ilke, 1990'lı yıllardaki **Madrid Konferansı**[62] ve 2000 yılındaki **Shepherdstown**[63]müzakerelerinden 2008 yılındaki **Türkiye'nin ara buluculuğundaki dolaylı görüşmelere**[64] kadar tüm barış arayışlarının ana zeminini teşkil etmiştir.

---

[62] **Madrid Konferansı (1991):** İspanya'da ABD ve SSCB'nin eş başkanlığında toplanan ve "Toprak Karşılığı Barış" (*Land for Peace*) ilkesi ile BMGK'nın 242 ve 338 sayılı kararlarını temel alarak, İsrail ile Suriye dahil Arap komşularını ilk kez doğrudan ve yüz yüze barış müzakereleri masasında bir araya getiren tarihi diplomatik dönüm noktasıdır.

[63] **Shepherdstown Zirvesi ve "İsrail-Suriye Barış Görüşmeleri"** 3–10 Ocak 2000 tarihlerinde ABD'nin Batı Virginia eyaletine bağlı Shepherdstown kasabasında düzenlenen **Shepherdstown Barış Zirvesi**, 1967'den bu yana İsrail ve Suriye arasındaki Golan Tepeleri uyuşmazlığını diplomatik yollarla çözmeye yaklaşan en üst düzey doğrudan müzakere sürecidir. ABD Başkanı Bill Clinton'ın ev sahipliğinde ve mekik diplomasisiyle yürütülen zirvede tarafları; İsrail Başbakanı **Ehud Barak** ile Suriye Dışişleri Bakanı **Faruk eş-Şara** (Farouk al-Sharaa) liderliğindeki heyetler temsil etmiştir. Müzakerelerin temel meşruiyet zeminini BMGK'nın 242 ve 338 sayılı kararları ile "Toprak Karşılığı Barış" (Land for Peace) ilkesi oluşturmuştur. Ancak görüşmeler, **"sınır çizgisinin tanımı"** üzerindeki derin hukuki ve coğrafi anlaşmazlık nedeniyle tıkanmıştır.

[64] **2008 Türkiye Aracılığındaki Dolaylı İsrail-Suriye Barış Görüşmeleri (Ankara-İstanbul Turları):** Türkiye'nin arabuluculuğunda Mayıs 2008'de İstanbul'da başlatılan dolaylı görüşmeler, "Toprak Karşılığı Barış" ilkesi çerçevesinde İsrail'in Golan'dan çekilmesi ve Suriye ile barış sağlanması için önemli bir ivme yakalamıştır. Ancak bu diplomatik süreç, İsrail'in Aralık 2008'de Gazze'ye düzenlediği "Dökme Kurşun Operasyonu" ve Olmert hükümetinin istifası üzerine Suriye'nin masadan çekilmesiyle tamamen çökmüştür.

Dönemin ABD Başkanı Bill Clinton'ın kolaylaştırıcılığında gerçekleşen Shepherdstown Zirvesi, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın sunduğu 7 sayfalık taslak metne rağmen, tarafların sınır tanımı, su egemenliği ve müzakere metodolojisindeki uzlaşmaz tutumları nedeniyle çöküşle sonuçlanmıştır. Müzakerelerin kilitlenme noktasını; Suriye'nin Taberiye Gölü ile Şeria Nehri'ne doğrudan erişim sağlayan "4 Haziran 1967 öncesi fiili sınır hatlarına" dönülmesi ve İsrail'in kayıtsız şartsız tam çekilme taahhüdü vermesi şartına karşılık, İsrail'in gölün doğu kıyısındaki 10 metrelik şeridi ve su kaynaklarını kendi egemenliğinde tutan 1923 tarihli sömürge dönemi Paulet-Newcombe sınırında ısrar etmesi ve çekilmeden önce güvenlik garantilerini öncelemesi oluşturmuştur. Bu doğrultuda, stratejik tatlı su kaynakları üzerindeki egemenlik ihtilafı, öncelikler sırasındaki yöntemsel uyuşmazlıklar ve hem Ehud Barak hem de Hafız Esad üzerindeki iç siyasi ile kişisel konjonktürel baskılar birleşerek zirveyi başarısızlığa sürüklemiş ve diplomatik çözüm arayışlarını tıkamıştır.

2000 Shepherdstown Zirvesi, İsrail-Suriye ihtilafında Golan Tepeleri'nin statüsünün 'müzakere edilebilir' olduğunu teyit eden tarihi bir eşiktir. Zirve, İsrail idaresinin dahi barış karşılığında işgal altındaki Golan'dan çekilmeyi masaya getirebildiğini göstermesi bakımından kritiktir. Ancak nihai tılanma; İsrail'in stratejik su kaynakları üzerindeki mutlak hakimiyet talebi ile Suriye'nin uluslararası hukuka dayanan 4 Haziran 1967 sınırlarına dönülmesi konusundaki ısrarı arasındaki uyuşmazlıktan kaynaklanmıştır.

Ancak günümüzün (Ekim 2026 itibariyle) değişen jeopolitik şartları ve saha gerçeklikleri ışığında, "Toprak Karşılığı Barış" ilkesinin uygulanabilirliği ve geçerliliği şu boyutlarıyla yeniden tartışmaya açılmıştır:

a. İsrail'in Güvenlik Paradigması ve İlhak Yaklaşımı: İsrail iç siyasetinde ve askerî doktrininde Golan Tepeleri, artık bir "pazarlık kozu" veya barış karşılığında devredilecek bir toprak parçası olarak değil; varoluşsal bir güvenlik kalkanı, tatlı su kaynağı ve vazgeçilmez bir ulusal egemenlik alanı olarak görülmektedir. Özellikle 2019'da ABD'nin tek taraflı olarak İsrail'in Golan üzerindeki egemenliğini tanıması ve sonrasındaki gelişmeler, İsrail'in eli iyice güçlenerek "**toprak vermeden güvenlik ve tanınma sağlama**" biçiminde özetlenebilecek yeni bir statüko dayatmasını pekiştirmiştir.

1) İsrail'in Golan konusundaki tavizsiz tutumunun arka planında şu stratejik gelişmeler yatmaktadır:
    a) Haziran 2025'te ABD ortaklığıyla İran'a karşı yürütülen **12 Gün Savaşı**,
2) Yine, ABD'nin koşulsuz ve sınırsız desteği Şubat 2026'dan bu yana Hürmüz Boğazı ve Basra Körfezi'nde yoğunlaşarak altı ayı aşan yine İran'a karşı yürüttükleri **müşterek askerî operasyonlar**.

Bu süreçlerin sağladığı özgüven ve İran'ın zayıflatılmasıyla elde ettiği bölgesel avantaj doğrultusunda, Tel Aviv yönetiminin Golan Tepeleri'ni hiçbir koşulda diplomasi ve pazarlık konusu yapmayacağı değerlendirilmektedir.

b. Suriye'deki Rejim Değişimi ve Egemenlik Boşluğu: Şam'da Baas rejiminin devrilmesi ve yeni yönetim yapısının henüz kurumsal ve askerî konsolidasyonunu tamamlayamamış olması, geleneksel devletlerarası müzakere zeminini askıya almıştır. İsrail'in 1974 tampon bölgesini

aşarak doğuya doğru genişlettiği fiilî askerî varlığı, masadaki "1967 sınırlarına dönme" talebini sahadaki gerçekliklerden daha da uzaklaştırmıştır.

c. İlkenin Hukuki Bağlayıcılığı ve Normatif Direnci: Bölgesel güç dengeleri ne kadar değişirse değişsin, uluslararası hukuk açısından "Toprak Karşılığı Barış" ilkesi geçerliliğini ve meşruiyetini korumaktadır. Güç kullanarak toprak edinme yasağı (*jus cogens*) gereğince, İsrail'in Golan'daki ilhak ve genişleme hamleleri uluslararası toplum ve BM nezdinde tanınmamaktadır. Dolayısıyla, gelecekte kurulabilecek herhangi bir bölgesel barış mimarisinde veya Suriye'nin toprak bütünlüğünün teyit edileceği uluslararası bir antlaşmada, 1967 sınırları ve toprağın iadesi ilkesi meşruiyetin tek hukuki referansı olmaya devam edecektir.

Sonuç olarak; "**Toprak Karşılığı Barış"** ilkesi sahadaki fiilî askerî işgaller, tek taraflı kararlar ve siyasi iradesizlik nedeniyle **diplomatik olarak felç edilmiş** görünse de Golan Tepeleri sorununda uluslararası hukuka uygun ve kalıcı tek çözüm modeli olma niteliğini korumaktadır.

5.3.2 Golan Tepeleri'nin geleceğine ilişkin muhtemel hukuki/politik senaryolar (Uluslararası vesayet, silahsızlandırılmış egemenlik devri vb.)

Golan Tepeleri'nin geleceği; bölgedeki askeri güç dengeleri, Şam'daki idari dönüşüm, büyük güçlerin stratejik hesapları ve uluslararası hukuk normları arasındaki gerilim hattında şekillenmektedir. Sahadaki fiili işgal ile uluslararası hukukun meşruiyet gerekleri karşılaştırıldığında, orta ve uzun vadede öne çıkan muhtemel hukuki ve politik senaryolar şu şekildedir:

a. De Facto İlhakın Kalıcılaşması ve Dondurulmuş Çatışma Senaryosu (Mevcut Statüko)

- **İçeriği:** İsrail'in bölgesel askeri üstünlüğünü ve ABD desteğini arkasına alarak sahadaki askeri ve demografik kontrolünü pekiştirmesi.
- **Mekanizması:** Diplomatik müzakere kanallarının tamamen tıkandığı, 1974 tampon bölgesinin ötesinde oluşturulan ileri güvenlik kuşağının muhafaza edildiği ve yasadışı yerleşimlerin genişletildiği modeldir.
- **Sürdürülebilirliği:** Bölgesel aktörler ve uluslararası toplum tarafından hukuki olarak tanınmayan, ancak sahadaki askeri güç ile korunan bu durum; Suriye'de konsolide olmuş güçlü bir merkezi ordu ve idare yeniden tesis edilene kadar en yüksek olasılıklı senaryo olarak öne çıkmaktadır.

b. Uluslararası Vesayet veya Genişletilmiş BM Denetimi Senaryosu

- **İçeriği:** Taraf ülkelerin doğrudan uzlaşamadığı bir vasatta, BM Güvenlik Konseyi şemsiyesi altında geçici veya kalıcı bir uluslararası idare/gözetim rejiminin kurulması.
- **Mekanizması:** 1974 UNDOF misyonunun yetkilerinin genişletilerek bölgenin sivil idare, güvenlik ve doğal kaynak yönetiminin uluslararası bir komisyona veya BM temsilciliğine (Kosova/UNMIK veya Doğu Timor/UNTAET örneklerinde olduğu gibi) devredilmesi.
- **Sürdürülebilirliği:** İsrail'in egemenlik haklarından ve güvenlik denetiminden feragat etme isteksizliği nedeniyle uygulanabilirliği düşük; ancak büyük güçlerin (ABD, Rusya, AB, Türkiye) müşterek bir kriz yönetimi mutabakatına varması halinde masaya gelebilecek bir ara çözümdür.

c. Silahsızlandırılmış Egemenlik Devri (*Garantörlü Hukuki İade*) Senaryosu

- **İçeriği:** Golan Tepeleri üzerindeki hukuki egemenliğin Suriye'ye iade edildiği, ancak bölgenin tamamen silahsızlandırıldığı ve İsrail'in güvenlik endişelerini karşılayan uluslararası garantörlük mekanizmalarının kurulduğu model.
- **Mekanizması:**
  - Bölgede Suriye ağır silahlarının ve askeri birliklerinin bulunmaması,
  - Su kaynaklarının ve kritik altyapının ortak/uluslararası denetim altında işletilmesi,
  - Türkiye, ABD ve bölgesel aktörlerin garantörlüğünde bir güvenlik şeridinin oluşturulması.
- **Sürdürülebilirliği:** Uluslararası hukuka ve "Toprak Karşılığı Barış" ilkesine en uygun, kalıcı barışı sağlama potansiyeli en yüksek senaryodur. Ancak yürürlüğe girmesi, İsrail'in mevcut tavizsiz güvenlik yaklaşımından vazgeçmesine ve Suriye'de uluslararası alanda kabul gören, istikrarlı bir yönetimin kurulmasına bağlıdır.

d. Kısmi Birlikte Yönetim ve Özel Ekonomik/Ekolojik Bölge Senaryosu

- **İçeriği:** Toprak egemenliği tartışmasını askıya alarak, bölgeyi özel bir hukuki statüye kavuşturan "işlevsel egemenlik" paylaşımı.
- **Mekanizması:** Hermon Dağı ve su havzalarının sınır ötesi ekolojik koruma alanı ilan edilmesi; Dürzi yerel halkına çift vatandaşlık/serbest dolaşım hakkı tanınarak bölgenin özel bir serbest ticaret ve tarım havzasına dönüştürülmesi.
- **Sürdürülebilirliği:** Çatışmanın tarafları arasındaki güven bunalımı nedeniyle kısa vadede ütopik görünmekle birlikte, uzun vadeli bir bölgesel entegrasyon projesinin parçası olarak değerlendirilebilecek ikincil bir diplomatik seçenektir.

Tablo 1. Golan Tepeleri Gelecek Senaryoları Mukayese Cetveli

Senaryo / Kriter	(a) De Facto İlhakın Kalıcılaşması (Mevcut Statüko)	(b) Uluslararası Vesayet / Genişletilmiş BM Denetimi	(c) Silahsızlandırılmış Egemenlik Devri (Garantörlü Hukuki İade)	(d) Kısmi Birlikte Yönetim & Özel Bölge
İçeriği	İsrail'in bölgesel askeri üstünlüğü ve ABD desteğiyle sahadaki askeri ve demografik kontrolünü pekiştirmesi.	Taraf ülkelerin anlaşamadığı vasatta BMGK şemsiyesinde geçici/kalıcı uluslararası gözetim rejiminin kurulması.	Golan'ın hukuki egemenliğinin Suriye'ye iadesi; bölgenin tamamen silahsızlandırılması ve garantörlük kurulması.	Egemenlik tartışmasını askıya alarak bölgeyi özel hukuki statülü "işlevsel egemenlik" alan

6. SONUÇ VE STRATEJİK ÖNERİLER

6.1. **Uluslararası Topluma ve tüm taraflara Stratejik Nihai Çağrı:** Küresel Adalet Mimarisi İçin İlkesel Duruş ve Bütüncül Hukuk Mücadelesi

Golan Tepeleri'nde yarım asrı aşan illegal işgalin kalıcı bir ilhak rejimiyle pekiştirilme çabası ve Filistin topraklarında sürdürülen sistemli insan hakları ihlalleri; yalnızca bölgesel bir kriz değil, II. Dünya Savaşı sonrasında büyük bedeller ödenerek inşa edilen küresel hukuk düzeninin tam kalbine yönelmiş varoluşsal bir tehdittir. Uluslararası toplumun ve küresel aktörlerin bugüne değin sergilediği pasif tutum ve cezasızlık zırhını besleyen vurdumduymazlık, ***jus cogens*** [65] normlarını, BM Şartı'nın temel sütunlarını ve *"hukuksuzluktan hak doğmaz"* (*ex injuria jus non oritur*) evrensel ilkesini kadük bırakma noktasına getirmiştir.

Bugün gelinen noktada; BM Güvenlik Konseyi'nin 497, 242 ve 338 sayılı kararlarını hayata geçirecek icrai adımların atılması, veto kilitlenmelerine karşı BM Genel Kurulu nezdinde *"Barış İçin Birleşme"* (377 A (V)) mekanizmasının derhal devreye sokulması, Uluslararası Adalet Divanı'ndan bağlayıcı nitelikte yeni bir Danışma Görüşü talep edilmesi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi ile ulusal mahkemelerde **evrensel yargı yetkisi** (*universal jurisdiction*) ilkesinin tavizsiz biçimde işletilmesi kaçınılmaz bir hukuki zorunluluktur. İşgal ekonomisini besleyen şirketlere, yaptırımları akamete uğratan söylemlere ve yargı mensuplarını tehdit eden istihbarat müdahalelerine karşı uluslararası hukukun yaptırım gücü ciddiyetle tesis edilmelidir.

İslam İş birliği Teşkilatı ve Arap Ligi öncülüğündeki bölgesel blok diplomasisi, tarihi ve resmi arşiv verileriyle desteklenen akademik/entelektüel hafıza inşası ve sivil toplumun yürüteceği stratejik davalama süreçleri eş güdümlü bir stratejinin ayrılmaz unsurlarıdır. Dünya, Orman Kanunları'nın egemen olduğu bir kuralsızlığa teslim olmak ile uluslararası hukukun üstünlüğünü ve insanlık onurunu korumak arasında tarihî bir eşiktedir. TGTV Mütevelli Heyeti olarak tüm devletleri, uluslararası kurumları, yargı organlarını ve küresel vicdanı; fiilî durum emrivakilerine karşı ilkesel bir duruş sergilemeye, cezasızlık illüzyonunu sonlandırmaya ve işgal sona erene dek hukuki, diplomatik ve iktisadi tüm yaptırım mekanizmalarını kararlılıkla işletmeye davet ediyoruz.

6.2. Uluslararası Topluma Öneriler: BM ve Uluslararası Yargı Organlarının {Uluslararası Adalet Divanı (UAD) ve Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)} Harekete Geçirilmesi ve Yargısal Yaptırım Mekanizmaları

Bu çerçevede, uluslararası toplum, BM organları ve uluslararası yargı mekanizmaları nezdinde atılması gereken öncelikli stratejik adımlar şunlardır:

[65] **Jus Cogens (Emredici Hukuk Kuralları):** Uluslararası hukukun en üst piramidinde yer alan, uluslararası toplumun tamamı tarafından kabul edilen ve hiçbir koşulda aksine bir sözleşme veya işlem yapılamayan emredici normlardır (*peremptory norms*). Bir kuralın *jus cogens* niteliği kazanması; ona aykırı olan tüm uluslararası antlaşmaları, tek taraflı idari kararları ve fiilî durumları hukuken başından itibaren "geçersiz ve hükümsüz" (*null and void*) kılar. Güç kullanarak toprak edinme yasağı, soykırım ve savaş suçları yasağı ile halkların kendi kaderini tayin hakkı (*self-determination*) uluslararası hukukta *jus cogens* ilkelerin başında gelmektedir.

6.2.1. Uluslararası Hukuk Mimarisi ve BM Şartı'nın Aşınması: Cezasızlık Rejimi ve İlkesel Tutum İhtiyacı:

Golan Tepeleri'nde yarım asrı aşan işgal rejiminin kalıcı bir ilhaka dönüştürülmesi, yalnızca bölgesel dengeleri altüst etmekle kalmamakta; II. Dünya Savaşı sonrasında inşa edilen uluslararası hukuk düzenini ve BM Şartı'nın temel sütunlarını kökünden sarsmaktadır. Başta ABD ve Çin olmak üzere bazı büyük güçlerin, ilkesel duruş yerine adeta Orman Kanunlarını andıran tek taraflı politikaları tercih etmeleri bu çöküşü derinleştirmektedir. Nitekim İsrail'in Filistin topraklarında yüzlerce kez ihlal edilen 'sözde ateşkes' adımlarıyla savaş hukukunu dahi ayaklar altına alan tutumunu ve 80 yıla yaklaşan cezasızlık zırhını himaye eden bu yaklaşım; özellikle Gazze Şeridi'nde sürdürülen ve soykırım boyutuna varan ve hatta aşan trajedileri görmezden gelmekte, Batı Şeria'da ise 'yerleşimci' söylemi altında kamufle edilen sistemli zulüm ve toprak gaspına göz yummaktadır. Tüm bu vurdumduymazlık, 20. yüzyılın ortalarında büyük bedeller ödenerek tesis edilen küresel adalet, güvenlik ve insan hakları mimarisini alenen aşındırmaktadır. Bölgede fiilî durum yaratarak uluslararası hukuku kadük bırakma stratejisine karşı, uluslararası toplumun ve küresel karar alıcıların kriz yönetiminden ilkesel ve bağlayıcı bir tutuma geçmesi elzemdir.

6.2.2. Yargısal Yaptırımların İcrası ve Yargı Bağımsızlığının Korunması:

Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Adalet Divanı'nın kararlarının uygulanmasını sağlayacak bağlayıcı icra mekanizmaları derhal hayata geçirilmelidir. Savaş suçu ve soykırım suçlarına karışan İsrail Başbakanı ve ilgili bakanlar hakkında çıkarılan tutuklama kararlarını icra etmekten kaçınan devletler BM Genel Kurulu'nda sorumluluğa davet edilmelidir. Bununla birlikte, uluslararası yargı mensuplarına ve savcılara yönelik MOSSAD kaynaklı tehdit, şantaj ve baskı girişimleri katmanlı bir uluslararası suç olarak ceza cetveline işlenmeli; İsrail'in uluslararası hukuk üzerindeki cezasızlık zırhı ve dokunulmazlık illüzyonu kararlılıkla yıkılmalıdır.

6.2.3. BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi Nezdinde Alınması Gereken Diplomatik İnisiyatifler

Bu madde; İsrail'in Golan Tepeleri'ndeki yasadışı ilhak ve askeri tahkimat girişimlerini veto engeline takılmaksızın uluslararası toplumun ortak gündemine taşımak amacıyla, BMGK'nın 497 sayılı kararının bağlayıcılığını yeniden teyit eden tasarıların sunulmasını, BMGK'da yaşanabilecek muhtemel bir veto halinde ise, BM Genel Kurulu'nun 377 A (V) sayılı **"Barış İçin Birleşme"** (*Uniting for Peace*) kararı mekanizması işletilerek işgalci güce karşı küresel, bağlayıcı ve kolektif diplomatik yaptırım süreçlerinin başlatılmasını ifade eder.

6.2.3.1. BMGK Kararlarının İcrası: BM Güvenlik Konseyi'nin İsrail'in ilhak kararını "hükümsüz ve geçersiz" ilan eden **497 (1981)** sayılı kararı ile **242 (1967)** ve **338 (1973)** sayılı kararlarının uygulanması için üye ülkelerce bağlayıcı yaptırım mekanizmaları gündeme getirilmelidir.

6.2.3.2.Tampon Bölge Rejiminin İhyası: 1974 Kuvvetlerin Ayrılması Antlaşması'nı doğrudan kadük kılmaya çalışan İsrail askerî tahkimatları ile son dönemde tek taraflı müdahalelerle genişletilen gayrihukuki tampon bölge ihlallerinin engellenmesi

elzemdir. Bu doğrultuda UNDOF'un sahadaki gözetim yetkisi ile lojistik kapasitesi tahkim edilmeli; sınır hattındaki yetki aşımları ve egemenlik ihlalleri Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi gündemine düzenli ve bağlayıcı raporlama mekanizmalarıyla taşınmalıdır.

6.2.4. Uluslararası Adalet Divanı (UAD) Nezdinde Danışma Görüşü (*Advisory Opinion*) Talebi

Bu madde; İsrail'in Golan Tepeleri'ndeki ilhak kararı ve yasadışı yerleşimci faaliyetlerinin uluslararası hukuk nezdindeki hükmünü teyit ettirmek, BMGK kararlarının bağlayıcılığını yeniden tescillemek ve üçüncü devletlerin işgali tanımama ile işgale yardım etmeme yönündeki hukuki yükümlülüklerini küresel düzeyde bağlayıcı kılmak amacıyla BM Genel Kurulu veya ilgili uluslararası organlar aracılığıyla UAD'den resmî ve bağlayıcı nitelikte hukuki bir görüş talep edilmesini ifade eder.

6.2.4.1. BM Genel Kurulu, BM Şartı'nın 96. maddesi uyarınca UAD'den bir Danışma Görüşü talep etmelidir.

- **Hukuki İşlev:** UAD Danışma Görüşü, işgalci gücün eylemlerinin hukuk dışılığını uluslararası yargının en üst mercii nezdinde tescilleyerek meşruiyet iddiasını tamamen boşa çıkarır.
- **Devletlerin Mükellefiyeti:** Görüş; üçüncü ülkelere ilhakı tanımama, yasadışı yerleşimlerden ürün ithal etmeme ve işgali besleyen ticari/askeri ilişki kurmama yönünde emredici bir sorumluluk (*duty of non-recognition*) yükler.

6.2.4.2. Hazırlanacak karar tasarısında Divan'dan;

- İsrail'in Golan Tepeleri'ndeki uzun süreli işgalinin ve tek taraflı genişleme hamlelerinin hukuki sonuçları,
- Doğal kaynakların sömürülmesi ve Yasadışı İsrail yerleşimlerinin IV. Cenevre Sözleşmesi karşısındaki statüsü,
- Üçüncü devletlerin bu yasadışı durumu tanımama ve yardım etmeme (*non-recognition*) yükümlülükleri hakkında net bir hukuki çerçeve çizmesi istenmelidir.
- İsrail'in işgal ve ilhak politikalarını doğrudan veya dolaylı olarak finanse eden mal ve hizmetlere yönelik toplumsal boykot bilincinin yaygınlaştırılması; sivil toplum, yerel yönetimler ve tüketici inisiyatifleri kanalıyla küresel düzeyde etkin kılınmalıdır.

6.2.5. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) ve Evrensel Yargı Yetkisi

Bu madde; İsrail'in Golan Tepeleri ve işgal altındaki Filistin topraklarında yürüttüğü yasadışı yerleşim, zorla yerinden etme ve demografik yapıyı değiştirme eylemlerinin Roma Statüsü kapsamında **savaş suçu** ve **insanlığa karşı suç** niteliği taşıdığından hareketle, UCM nezdindeki soruşturma süreçlerinin kararlılıkla takibini ve taraf devletlerin ulusal yargı organları kanalıyla **evrensel yargı yetkisi** (*universal jurisdiction*) ilkesini işleterek suça karışan İsrailli siyasi ve askeri yetkililer hakkında ulusal/uluslararası tutuklama kararlarını tavizsiz bir şekilde icra etmesini ifade eder. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin sınırlarını aşan cezasızlık zırhını delmeyi

hedefleyen bu mekanizma, ulusal mahkemelerin evrensel yargı yetkisini devreye sokarak insanlık suçu işleyen faillerin üçüncü ülkelerde yargılanmasının veya tutuklanmasının önünü açar.

6.2.2.5. Yerleşim Faaliyetleri ve Savaş Suçları: Mülklerin tahribi, yerel halkın mülksüzleştirilmesi, doğal kaynakların yağmalanması ve işgal edilen topraklara kendi sivil nüfusunu nakletme eylemleri, **Roma Statüsü**'nün [66] 8. maddesi kapsamında savaş suçu niteliği taşımaktadır.

6.2.5.3. UCM Soruşturmalarına Dahil Edilme: Golan Tepeleri'ndeki insan hakları ve mülkiyet ihlalleri, UCM Savcılığı'nın bölgedeki genel soruşturma dosyalarına resmen entegre edilmelidir.

6.2.5.4. Evrensel Yargı (*Universal Jurisdiction*): Ulusal mahkemeler, evrensel yargı yetkisi ilkesinden hareketle Golan'da işlenen mülkiyet gaspı, su kaynaklarının yasadışı kullanımı ve çevre tahribatından sorumlu idari/askerî yetkililer hakkında hukuki süreçler başlatmalıdır.

6.2.6. İktisadi ve Kurumsal Yaptırım Mekanizmaları

Bu madde; işgal altındaki Golan Tepeleri ve Filistin topraklarında sürdürülen yasadışı yerleşimci ekonomisini, doğal kaynak gaspını ve askeri altyapıyı besleyen tüm ticari, finansal ve askeri ilişkilerin kesilmesini hedefleyerek; devletler nezdinde ilhak bölgesinde üretilen mallara ambargo uygulanmasını, uluslararası şirketlerin ve finans kuruluşlarının işgal ekonomisinden çekilmesini (*divestment*) ve sivil toplum ile kamu yetkisi kanalıyla doğrudan/dolaylı ticari boykot mekanizmalarının kurumsallaştırılmasını ifade eder.

Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) işgali ve ilhakı *"tanımama ve desteklememe"* (*duty of non-recognition and non-assistance*) ilkelerinden hareket eden bu mekanizma, işgal rejiminin sürdürülebilirlik maliyetini artırarak uluslararası hukuka uyum sağlaması için caydırıcı bir iktisadi baskı alanı oluşturmayı amaçlar.

6.2.6.1. Yerleşim Ürünlerine Boykot ve Etiketleme: Golan Tepeleri'ndeki yasadışı yerleşimlerde üretilen tarım, şarapçılık ve yenilenebilir enerji ürünlerinin uluslararası pazarlara girişi engellenmeli veya menşe etiketi zorunluluğu sıkı biçimde uygulanmalıdır.

6.2.6.2. Şirket Sorumlulukları: Golan'da doğal kaynak extraction (çıkarım) ve altyapı projelerine katılan uluslararası şirketlerin, BM İnsan Hakları Konseyi'nin *"İşgal Altındaki Bölgelerde Faaliyet Gösteren Şirketler Veritabanı"* kapsamında kamuoyuna deşifre edilmesi ve hukuki müeyyidelere tabi tutulması sağlanmalıdır.

6.3. Diplomatik ve Hukuki Eylem Planı: Bölgesel Örgütler ve STK'lar Düzeyinde Akademik/Hukuki Farkındalık ve Savunuculuk Adımları

[66] Birleşmiş Milletler Diplomatik Konferansı, *Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü*, 17 Temmuz 1998, A/CONF.183/9. Roma Statüsü'nün 8. maddesinin 2. fıkrasının (b) bendinin (viii) alt bendi; *"İşgalci gücün kendi sivil nüfusunun bir kısmını doğrudan veya dolaylı olarak işgal ettiği topraklara nakletmesini veya işgal edilen toprağın nüfusunun tamamının veya bir kısmının bu topraklar içinde veya dışına transfer edilmesini veya sürülmesini"* açıkça **savaş suçu** (*war crime*) olarak tanımlamaktadır. İsrail'in gerek Doğu Kudüs ve Batı Şeria'da gerekse Golan Tepeleri'nde yürüttüğü yasadışı yerleşimci faaliyetleri bu madde kapsamında uluslararası ceza sorumluluğu doğurmaktadır.

Golan Tepeleri'nin meşru statüsünün korunması ve bölgedeki hak ihlallerinin küresel gündemde tutulması, resmî devlet diplomasisinin yanı sıra bölgesel hükümetlerarası örgütlerin ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) eş güdümlü çalışmasını gerektirmektedir. Özellikle İslam İş birliği Teşkilatı (İİT), Arap Ligi ve uluslararası sivil toplum ağları nezdinde atılacak somut adımlar, hukuki ve akademik savunuculuğun omurgasını oluşturmalıdır.

Bu doğrultuda öne çıkan stratejik eylem maddeleri şu şekildedir:

6.3.1. Bölgesel Örgütler Düzeyinde İdari ve Hukuki İnisiyatifler (İİT ve Arap Ligi)

Bu madde; İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve Arap Ligi başta olmak üzere bölgesel örgütlerin, Golan Tepeleri'ndeki gayrihukuki ilhak ve işgal adımlarına karşı ortak diplomatik ret söyleminin ötesine geçerek; BMGK ve BM Genel Kurulu nezdinde bağlayıcı karar tasarıları sunmasını, Uluslararası Adalet Divanı'ndan (UAD) yeni bir Danışma Görüşü talep edilmesi süreçlerine öncülük etmesini ve üye ülkeler ölçeğinde İsrail ile olan ticari, askeri ve idari ilişkileri askıya alacak kolektif yaptırım mekanizmalarını hukuki ve kurumsal bir zeminde hayata geçirmesini ifade eder. Bölgesel aktörlerin münferit tepkilerini kurumsal ve bağlayıcı bir blok diplomasisine dönüştürmeyi hedefleyen bu mekanizma; İsrail'in işgal ve ilhak politikalarına karşı Doğu-Batı ve Kuzey- Güney ekseninde küresel bir meşruiyet ve yaptırım cephesi inşa etmeyi amaçlamaktadır.

6.3.1.1. **Özel İzleme ve Raporlama Komitelerinin Kurulması:** İİT ve Arap Ligi bünyesinde yalnız Golan Tepeleri'ndeki mülkiyet, su hakkı ve çevre ihlallerini izleyen daimî bir *"Golan İnsan Hakları ve Doğal Kaynaklar Gözlemevi"* ihdas edilmeli; bu yapının hazırlayacağı yıllık izleme raporları BM İnsan Hakları Konseyi'ne sunulmalıdır.

6.3.1.2. **Ortak Diplomatik Blok ve Tanımama İlkesi (*Non-Recognition*):** Üye ülkelerin, üçüncü devletlerin Golan üzerindeki işgali veya ilhakı meşrulaştıran tek taraflı kararlarına karşı BM Genel Kurulu'nda ortak hareket etmesi pekiştirilmeli; uluslararası anlaşmalarda Golan'ın işgal altındaki statüsünün zedelenmesine geçit vermeyen hukuki çekinceler (*reservation*) standart hale getirilmelidir.

6.3.1.3. **Hukuki Fon ve Danışmanlık Desteği:** Golan'da yaşayan Suriyeli Dürzi nüfusun işgal mahkemeleri ve uluslararası merciler önündeki mülkiyet, toprak ve imar hakkı mücadelelerini finanse edecek bölgesel bir *"Hukuki Savunma Fonu"* oluşturulmalıdır.

6.4.1. Akademik ve Entelektüel Farkındalık Hamleleri

Bu madde; Golan Tepeleri'ndeki gayrihukuki işgal ve ilhakın uluslararası hukuk, insan hakları ve bölgesel güvenlik boyutlarını küresel akademik ve entelektüel çevrelerde gündeme taşımak amacıyla; üniversiteler, düşünce kuruluşları (think-tank) ve sivil toplum araştırma merkezleri kanalıyla uluslararası paneller, akademik yayınlar, raporlar ve ortak araştırma ağları (consortium) oluşturarak işgal rejiminin meşruiyet iddialarını kavramsal ve bilimsel düzeyde çürütmeyi ifade eder.

Uluslararası kamuoyunda ve karar alıcı mekanizmalarda stratejik bir söylem üstünlüğü kurmayı hedefleyen bu mekanizma, işgal rejiminin kavramsal olarak kamufle edilmesinin önüne geçerek hukuki ve tarihsel gerçekliği akademik tarafsızlık ve nitelikli bilgi üretimiyle küresel hafızaya kazımayı amaçlar.

6.4.1.1. Golan Araştırmaları Ağının Harekete Geçirilmesi: Bölge üniversiteleri, düşünce kuruluşları ve araştırma merkezleri arasında *"Uluslararası Golan Araştırmaları Konsorsiyumu"* kurularak; bölgenin hidro-politiği, demografik tarihi, ekolojik tahribatı ve Osmanlı arşiv vesikaları üzerine multidisipliner akademik yayınlar teşvik edilmelidir.

6.4.1.2. Osmanlı ve Cumhuriyet Arşiv Verilerinin Dijitalleştirilmesi: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü ile Devlet Arşivleri Başkanlığı bünyesindeki Golan ve Kunaytra bölgesine ait tarihî mülkiyet, arazi ve vakıf kayıtları dijitalleştirilerek, uluslararası hukukçuların ve araştırmacıların kullanımına sunulmalıdır. Bu veriler, işgal idaresinin mülksüzleştirme politikalarına karşı tarihî ve hukuki birer kanıt niteliğindedir.

6.4.2. Sivil Toplum (STK) ve Yargısal Savunuculuk Ağı

Bu madde; ulusal ve uluslararası hukuk odaklı sivil toplum kuruluşları (STK), barolar ve insan hakları örgütleri arasında sınır ötesi bir koordinasyon mekanizması kurularak; Golan Tepeleri ve işgal altındaki Filistin topraklarında işlenen insanlık ve savaş suçlarına ilişkin delillerin uluslararası belgeleme standartlarında toplanmasını, UCM ve ulusal mahkemeler nezdinde **evrensel yargı yetkisi** çerçevesinde suç duyurularında bulunulmasını ve doğrudan mağdurlar adına stratejik dava süreçlerinin (*strategic litigation*) yürütülmesini ifade eder.

Sivil toplumun esnek, bağımsız ve dinamik yapısını hukuki yaptırım gücüyle birleştiren bu mekanizma; devletlerarası diplomasinin tıkandığı veya siyasi kaygılarla pasif kaldığı alanlarda cezasızlık rejimiyle doğrudan yargısal mücadele yürütülmesini ve uluslararası yargı mekanizmalarının üzerindeki siyasi vesayetin sivil kamuoyu baskısıyla kırılmasını amaçlamaktadır.

6.4.2.1. Küresel STK Ağları ve Hak İhlali Dosyaları: Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH), İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW) ve Uluslararası Af Örgütü gibi küresel mekanizmalarla ortaklaşa çalışılarak; Golan'daki yasadışı yerleşimlerin genişletilmesi ve doğal kaynakların sömürülmesi temalı tematik raporlar yayımlanmalıdır.

6.4.2.2.Stratejik Davalama (*Strategic Litigation*): Golan Tepeleri'ndeki yenilenebilir enerji (RES) projelerinde, su çıkarım faaliyetlerinde ve tarımsal üretimde rol oynayan uluslararası şirketlere karşı, şirket merkezlerinin bulunduğu ülkelerde "kurumsal sosyal sorumluluk" ve "insan hakları ihlallerine iştirak" suçlamalarıyla tazminat ve durdurma davaları açılmalıdır.

6.4.2.3.Sivil Toplum Diplomasisi ve Gençlik Buluşmaları: Golan Dürzi topluluğunun sosyo-kültürel direnişini, toprakla olan bağını ve maruz kaldığı ayrımcılıkları anlatan uluslararası sempozyumlar, belgesel projeleri ve dijital aktivizm kampanyaları düzenlenerek küresel kamuoyundaki bilgi eksikliği giderilmelidir.

EKLER (Bağlantı Linklerine Bakınız)

EK-1: 1923 Sınır Anlaşması Haritaları
EK-2: 1967 İşgal Hattı Göstergeleri
EK-3: BMGK 497 Sayılı Karar Metni
EK-4: Bölgedeki Su Havzaları Grafikleri

KAYNAKÇA

Al-Haq & Al-Mezan Center for Human Rights. (2021). *Corporate complicity and natural resource extraction in occupied territories: Legal accountability mechanisms*. Al-Haq Publications.

Anadolu Ajansı. (2011–2026). *Görsel, arşiv ve sınır hattı kronoloji bültenleri (2011–2026 dönemi saha ve diplomatik gelişmeler arşivi)* [Haber Arşivi]. Anadolu Ajansı.

Arap Ligi. (Çeşitli Yıllar). *Zirve kararları ve İsrail'in ilhak politikalarına dair daimî komite raporları*. Arap Ligi Genel Sekreterliği.

Birleşmiş Milletler (BM). (1945). *Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü*. BM Yayınları.

Birleşmiş Milletler Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (ESCWA). (2022). *Economic and social repercussions of the Israeli occupation on the living conditions of the Palestinian people and the Arab population in the occupied Syrian Golan* (A/77/90-E/2022/66). BM ESCWA.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP). (2020). *Environmental assessment of the occupied Syrian Golan: Hydrological disruption and soil degradation*. UNEP Publications.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (UNGA). (Çeşitli Yıllar). *İşgal altındaki Arap halklarının doğal kaynakları üzerindeki daimî egemenliği* [Yıllık Genel Kurul Kararları]. BM.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK). (1967). *Resolution 242 (1967)* (S/RES/242). BM.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK). (1973). *Resolution 338 (1973)* (S/RES/338). BM.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK). (1981). *Resolution 497 (1981)* (S/RES/497). BM.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi (UNHRC). (Çeşitli Yıllar). *Human rights in the occupied Syrian Golan* [Yıllık Raporlar ve Karar Metinleri, Örn. A/HRC/RES/37/33]. UNHRC.

Cassese, A. (2005). *International law* (2. bs.). Oxford University Press.

Cenevre Sözleşmeleri. (1949). *1949 tarihli IV. Cenevre Sözleşmesi (Sivil şahısların savaş zamanında korunmasına ilişkin)*. Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC).

Chatham House. (Çeşitli Yıllar). *Middle East and North Africa programme research papers*. Chatham House.

Coşar, A. (2026, Eylül 4). *1974 İsrail-Suriye kuvvetlerin ayrılması anlaşması ve Golan Tepeleri*. Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASSAM). https://assam.org.tr/1974-israil-israil-suriye-kuvvetlerin-ayrilmasi-anlasmasi-ve-golan-tepeleri/ (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2026)

Coşar, A. (2026, Eylül 7). *Golan Tepelerinin işgali-ilhakı süreci ve güncel durumu*. Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASSAM). https://assam.org.tr/golan-tepelerinin-isgali-ilhaki-sureci-ve-guncel-durumu/(Erişim Tarihi: 10 Ekim 2026)

Coşar, A. (2026, Eylül 18). *Suriye'nin güney ve güneybatısında jeopolitik kapan: İsrail'in Dürzi nüfuz arayışı*. Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASSAM). https://assam.org.tr/suriyenin-guney-ve-guneybatisinda-jeopolitik/(Erişim Tarihi: 10 Ekim 2026)

Crawford, J. (2006). *The creation of states in international law* (2. bs.). Oxford University Press.

Çelik, A. (2024, Aralık 8). *Suriye muhaliflerini ancak bir devlet aklı bir araya getirebilir*. Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASSAM). https://assam.org.tr/suriye-muhaliflerini-bir-devlet-akli-bir-araya-getirebilir/(Erişim Tarihi: 10 Ekim 2026)

Fransa ve Büyük Britanya. (1923). *Paulet-Newcombe sınır anlaşması: Fransa ve Büyük Britanya arasında Suriye ve Filistin sınır tespiti* (7 Mart 1923).

International Crisis Group (ICG). (Çeşitli Yıllar). *Golan Heights and regional conflict analysis briefings*. ICG.

İsrail ve Suriye. (1974). *Kuvvetlerin ayrılması anlaşması: Agreement on disengagement between Israel and Syria (UNDOF Mandası)* (31 Mayıs 1974). Birleşmiş Milletler.

İslam İş birliği Teşkilatı (İİT / OIC). (Çeşitli Yıllar). *Zirve bildirileri, dışişleri bakanları konseyi kararları ve Golan Tepeleri'ne ilişkin bildiriler*. İİT Genel Sekreterliği.

Lahey Sözleşmeleri. (1907). *1907 Lahey IV - Karasal savaş kanunları ve usulleri sözleşmesi*. Lahey Uluslararası Adalet Divanı Kütüphanesi.

Oppenheim, L. (1992). *Oppenheim's international law: Volume I: Peace* (R. Y. Jennings & A. D. Watts, Der.; 9. bs.). Longman / Oxford University Press.

Özertürk, Y. (2023). Yahudiler nerede, müslümanlar nerede? *Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASSAM)*. https://assam.org.tr/en/yahudiler-nerede-muslumanlar-muslumanlar-nerede-1-en/(Erişim Tarihi: 10 Ekim 2026)

ORSAM & SETA. (Çeşitli Yıllar). *Suriye, bölgesel güvenlik ve Golan raporları*. ORSAM / SETA Yayınları.

Özkızılcık Ö. Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASSAM Araştırma Servisi). (2025, Mayıs 2). *Devrim sonrası Dürziler ve İsrail*. Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi. https://assam.org.tr/devrim-sonrasi-durziler-israil/(Erişim Tarihi: 01 Ekim 2026)

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı & Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM). (Çeşitli Yıllar). *Osmanlı dönemi Şam ve Havran sancağı tapu tahrir ve vakıf kayıtları* [Arşiv Belgeleri]. Devlet Arşivleri Başkanlığı.

Tanrıverdi, M. (2024). *Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesi krizlerine çözüm arayışı kongresi açılış ve sonuç bildirisi konuşması*. Sabahattin Zaim Üniversitesi Abdullah Tivnikli Konferans Salonu (7-8 Kasım 2024) Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASSAM Kongre Raporları). https://assam.org.tr/ (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2026)

Tanrıverdi, M. (2025). *Avrupa ve Orta Asya (Türkistan) Bölgesi krizlerine çözüm arayışı kongresi beyannamesi ve stratejik değerlendirmeleri*. Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASSAM Kongre Bildirileri). https://assam.org.tr/ (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2026)

TDV İslam Ansiklopedisi (İA). (1988–2016). *Golan* maddesi. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Uluslararası Adalet Divanı (UAD). (1986). *Military and paramilitary activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)* [Meritorious Judgment]. ICJ Reports 1986.

Uluslararası Adalet Divanı (UAD). (2004). *Legal consequences of the construction of a wall in the occupied Palestinian territory* [Advisory Opinion]. ICJ Reports 2004.

Uluslararası Adalet Divanı (UAD). (2024). *Legal consequences arising from the policies and practices of Israel in the occupied Palestinian territory, including East Jerusalem* [Advisory Opinion, 19 July 2024]. ICJ Reports 2024.

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM). (1998). *Roma Statüsü* (A/CONF.183/9, 17 Temmuz 1998). Uluslararası Ceza Mahkemesi.

Uluslararası Hukuk Komisyonu (ILC). (2001). *Draft articles on responsibility of states for internationally wrongful acts* (Report of the ILC on the work of its 53rd Session, A/56/10). Birleşmiş Milletler.

Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi. (1969). *1969 Viyana Sözleşmesi* (1155 UNTS 331, Madde 53 - Jus Cogens Normları). Birleşmiş Milletler.